UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

PREGLED IN ANALIZA BRAZILSKIH DRUŽBENO-GOSPODARSKIH REFORM V ZADNJIH PETDESETIH LETIH

Ljubljana, december 2015 MARINA VESELIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Marina Veselič, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom Pregled in analiza brazilskih družbeno-gospodarskih reform v zadnjih petdesetih letih, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Andrejem Sušjanom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
    - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
    - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorice:_____

KAZALO

UVOD 1
1 FAZE GOSPODARSKEGA RAZVOJA LATINSKE AMERIKE OD KONCA 19. STOLETJA DALJE 2
1.1 Začetna faza ekonomskega razvoja oz. začetek izvozno-uvozne rasti (1880–1900) ... 2
1.2 Faza izvozno-uvozne rasti (1900–1930) 4
1.3 Faza industrializacije pod okriljem uvozne substitucije (1930–1960) 6
1.4 Faza stagnacije (1960–1980) 9
1.5 Faza krize, dolga in demokracije (1980–2000) 10
2 MAKROEKONOMSKE IN DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI SODOBNE BRAZILIJE 13
2.1 Demografske značilnosti 13
2.2 Bruto domači proizvod 14
2.3 Kmetijstvo 17
2.4 Industrija 18
2.4.1 Rudarstvo in naravni viri 19
2.4.2 Energetika 20
2.5 Storitve 21
2.6 Investicije 22
3 PREDSTAVITEV BRAZILSKIH IN DRUŽBENIH IN GOSPODARSKIH REFORM OD SEDEMDESETIH LET 20. STOLETJA DALJE 23
3.1 Reforme v zadnji četrtini 20. stoletja 23
3.1.1 Cruzado plan 24
3.1.2 Plan Verão 24
3.1.3 Collor plan 25
3.1.4 Real plan in konec inflacije 25
3.1.5 Privatizacija in regulativne reforme 28
3.1.6 Energetska politika 28
3.2 Reformni program, ki ga je uveljavil predsednik Luis Inácio Lula da Silva 29
3.2.1 Predsednik da Silva in njegova strategija sprememb 29
3.2.2 Zdravstvena in izobraževalna reforma 31
3.2.2.1 Nacionalni zdravstveni sistem 32
3.2.2.2 Reforma šolstva 33

3.2.3 Reforme programa socialnih pomoči ... 36
3.2.4 Trg dela in minimalna plača ... 39
3.2.5 Pokojninska reforma ... 41
3.2.6 Ostali reformni programi ... 43
3.2.6.1 Reforma finančnega sektorja ... 43
3.2.6.2 Liberalizacija trgovine in integracija v globalno ekonomijo ... 45
3.2.6.3 Infrastruktura in industrijske politike ... 46
3.2.6.4 Reforma kmetijstva ... 47
3.2.6.5 Davčna reforma ... 48
4 USPEŠNOST REFORM IN PERSPEKTIVE BRAZILSKEGA GOSPODARSTVA ... 49
4.1 Analiza uspešnosti reform ... 49
4.1.1 Analiza makroekonomske uspešnosti ... 50
4.1.2 Socialni dosežki v zadnjem desetletju ... 56
4.2 Brazilsko gospodarstvo pod vodstvom predsednice Dilme Rousseff ... 63
4.3 Predlogi nadaljnjega ukrepanja brazilske vlade ... 65
SKLEP ... 68
LITERATURA IN VIRI ... 71
PRILOGE

KAZALO SLIK

Slika 1: Gibanje izvoza držav Latinske Amerike med leti 1900–1930 (v milijonih USD) .. 4
Slika 2: Gibanje uvoza držav Latinske Amerike med leti 1900–1930 (v milijonih USD) ... 5
Slika 3: Gibanje izvoza držav Latinske Amerike med leti 1930–1960 (v milijonih USD) .. 6
Slika 4: Gibanje uvoza držav Latinske Amerike med leti 1930–1960 (v milijonih USD) ... 7
Slika 5: Gibanje izvoza in uvoza Latinske Amerike med leti 1960 in 1980 (v milijonih USD) ... 9
Slika 6: Zunanji dolg Latinske Amerike med leti 1970 in 2013 (v milijardah USD) ... 11
Slika 7: Starostna struktura prebivalstva Brazilije od leta 1950 do leta 2013 (v odstotkih) 14
Slika 8: Delež dodane vrednosti kmetijstva v BDP (v odstotkih) ... 17
Slika 9: Delež dodane vrednosti industrije v BDP (v odstotkih) ... 19
Slika 10: Deleži posameznih rud v celotnem izvozu rudarstva v letu 2012 (v odstotkih) .. 20
Slika 11: Celotna primarna poraba energije po tipu goriva v letu 2011 (v odstotkih) ... 21
Slika 12: Delež dodane vrednosti storitev v BDP (v odstotkih) ... 22
Slika 13: Letna stopnja inflacije med leti 1981–1996 (v odstotkih) ... 26
Slika 14: Realna rast BDP, privatna potrošnja, investicije in izvoz med leti 2000–2014 ... 51

Slika 15: Letna inflacijska stopnja potrošniških cen in temeljna obrestna mera Selic v obdobju 2000–2013 (v odstotkih) 53
Slika 16: Brazilski izvoz, uvoz, tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave med leti 1992–2014 55
Slika 17: Stopnja revščine in ekstremna revščina med leti 1995–2012 (v odstotkih na osebo) 57
Slika 18: Stopnja brezposelnosti (% delovne sile) in kazalec neformalnosti (% zaposlovanja) med leti 1992–2013 59
Slika 19: Indeks realne plače primarnega delovnega mesta in produktivnosti dela (realen BDP/zaposlenega delavca) med leti 1992–2012 (2002 = 100) 60

KAZALO TABEL

Tabela 1: Stopnje rasti BDP (v odstotkih) 15
Tabela 2: Stopnja pismenosti oseb, starih 15 let in več v obdobju 1993–2013 34
Tabela 3: Dohodkovna neenakost in kazalniki revščine v Braziliji med leti 1993–2013 ... 36
Tabela 4: Povprečna letna stopnja brezposelnosti med leti 1993–2014 39

UVOD

Brazilija je največja in najbolj naseljena država Latinske Amerike, razprostira se na 8.514 milijonih kvadratnih kilometrov in je imela že leta 2013 več kot 200 milijonov prebivalcev. Gospodarstvo Brazilije se je začelo razvijati že v 16. stoletju, ko so začeli gojiti najpomembnejši izvozni izdelek sladkor. V kasnejših obdobjih so bile brazilske izvozne dobrine predvsem kmetijske dobrine, kot so kava, bombaž, kakav, železova ruda in tobak. Po drugi svetovni vojni je Brazilija stopila na pot industrializacije, ki je prinesla visoke stopnje gospodarske rasti. Rast ni trajala dolgo, gospodarstvo je hitro izgubilo svojo dinamiko in se soočilo z visokimi stopnjami inflacije v 80. letih. Visok zunanji dolg, naraščajoča inflacija ter neenakost porazdelitve dohodka so prisilile Brazilijo k sprejemu strogih politik v 90. letih 20. stoletja.

V devetdesetih letih je bila celotna regija, vključno z Brazilijo, pripravljena na najbolj radikalne spremembe in na drugačen ekonomski model, tržno gospodarstvo. Posledica tega je bilo sprejetje Washingtonskega konsenza, to je skupka programov, ki so bili potrebni za zmanjšanje proračunskega primanjkljaja, znižanja inflacije, deregulacijo investicij in poslovanja, odprtja gospodarstev za mednarodno trgovino, razvoj domačih kapitalskih trgov in privatizacijo državnih podjetij (Skidmore & Smith, 2005, str. 59).

Strukturne reforme so se v Braziliji sicer odvijale že vse od sredine druge polovice 20. stoletja in so v 90. letih pripomogle k izboljšanju gospodarskega stanja države. Največjo in najbolj stabilno rast je država beležila v obdobju Luisa Inácia Lule da Silve med leti 2003–2010. Da Silva je na dnevni red postavil socialne programe ter program spodbujanja rasti. Njegov vodilni program je bila kampanja za izkoreninjenje lakote, imenovana Fome Zero, nedvomno največji in najbolj uspešen program pomoči pa je bila Bolsa Familia. S svojim obsežnim in socialno usmerjenim reformnim programom je postal najbolj priljubljen politik v zgodovini Brazilije, prislužil si je tudi naziv najbolj uspešnega politika svojega obdobja. Hkrati pa je Brazilija edina latinskoameriška država, ki je postala članica skupine BRICS.

Namen magistrskega dela je narediti pregled družbenih in gospodarskih reform Brazilije v zadnjih petdesetih letih, s posebnim poudarkom na analizi reform, izvedenih v času vlade Luisa Inácia Lule da Silve. Osredotočila se bom na njegove reformne programe in analizirala, kakšen vpliv so imeli na izboljšanje gospodarskega stanja države. Prav tako bom pokazala tudi, da se je z reformami zmanjšala neenakost in znižala stopnja revščine, saj sta bili obe pereč problem skozi stoletja.

Uspešnost reform je bila vidna že v letu 2004, ko je bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) narasel na 4,9 odstotka, kar je bila najhitrejša rast v zadnjih petih letih. Povečalo se je domače povpraševanje, hkrati pa se je zmanjšala povprečna stopnja brezposelnosti.

Gospodarstvo je bilo stabilno in že v prvih dveh letih doseglo proračunski presežek, zahtevan s strani Mednarodnega denarnega sklada. Konec leta 2005 je vlada izplačala dolg Mednarodnemu denarnemu skladu v celoti, dve leti pred predvidenim rokom. Izboljšala se je tudi ocena Standard and Poor's investicijskega ratinga vse do 3 AAA (Arestis, de Paula & Ferrari-Filho, 2008, str. 22). Poleg vseh uspešnih družbeno-ekonomskih dosežkih v reformnem obdobju, ki ga obravnavam, je bila Brazilija sprejeta za gostiteljico svetovnega prvenstva v nogometu v letu 2014, v letu 2016 pa bo gostila tudi poletne olimpijske igre. V preteklosti je Brazilija veljala za obljubljeno deželo in državo prihodnosti, vprašanje, ki se pojavlja, pa je, če ji lahko to pripišemo tudi danes.

Magistrsko delo je sestavljeno iz štirih glavnih vsebinskih poglavij. Prvo poglavje opisuje pet pomembnih faz gospodarskega razvoja latinskoameriških držav, in sicer od leta 1900 pa vse do leta 2000. V drugem poglavju analiziram demografske in makroekonomske značilnosti Brazilije in jih primerjam s preostalimi državami Latinske Amerike. V tretjem poglavju so najprej predstavljene pomembne brazilske reforme zadnje četrtine 20. stoletja. Poudarek je na odpravi inflacije, ki je bila v opazovanem obdobju visoka. V drugem delu poglavja podrobneje analiziram že omenjeni program predsednika da Silve, s katerim je ljudstvu znova vrnil upanje v prihodnost in boljše življenjske pogoje. Najpomembnejša reformna programa sta zdravstvena in izobraževalna reforma ter reforma programa socialnih pomoči. V četrtem delu analiziram uspešnost reform, zlasti v smislu zmanjševanja neenakosti in revščine v Braziliji. Drugi del tega poglavja prinaša tudi kratko oceno aktualnega gospodarskega stanja v Braziliji pod vodstvom predsednice Dilme Rousseff, ki po splošnem prepričanju predstavlja korak nazaj v primerjavi s predhodnim obdobjem. V tretjem delu poglavja navedem nekaj predlogov oz. reform, ki bodo potrebne za uspešen nadaljnji razvoj. Magistrsko delo zaključujem s sklepnimi ugotovitvami.

1 FAZE GOSPODARSKEGA RAZVOJA LATINSKE AMERIKE OD KONCA 19. STOLETJA DALJE

Transformacija Latinske Amerike je potekala od leta 1880 do leta 2000 skozi pet faz, in sicer začetno fazo izvozno-uvozne rasti, širitev izvozno-uvozne rasti, industrializacijo pod okriljem uvozne substitucije, fazo stagnacije rasti ter fazo krize dolga in demokracije.

1.1 Začetna faza ekonomskega razvoja oz. začetek izvozno-uvozne rasti (1880–1900)

Latinska Amerika je v poznem 19. stoletju doživela vrsto socialnih in političnih sprememb. Industrijska revolucija v Evropi je v veliki meri vplivala na spremembo latinskoameriških gospodarstev, saj so gospodarstva postala vključena v globalni sistem. Z industrializacijo v Evropi je naraslo povpraševanje po živilih in surovinah zaradi množične selitve evropskih delavcev v mesta, kjer so delali v tovarnah in sami niso zmogli proizvajati hrane. Na drugi

strani so za industrijo potrebovali surovine, zlasti minerale, ki so jih uvažali predvsem iz Latinske Amerike, Azije in Afrike. Po letu 1880 so večje države Latinske Amerike doživele razcvet gospodarstva (Skidmore & Smith, 2005, str. 42–43).

V tem obdobju je bila Argentina pomembna proizvajalka kmetijskih dobrin, še posebej volne, pšenice in goveda. Čile je oživil proizvodnjo bakra, Kolumbija je postala pomembna proizvajalka kave, Kuba pa je poleg kave proizvajala sladkor in tobak. Mehika je izvažala večino surovin, od vlaken, ki se uporabljajo za izdelavo vrvi, do sladkorja in industrijskih mineralov, kot sta baker in cink. Države Srednje Amerike so izvažale kavo in banane, Peru pa sladkor in srebro. V kolonialnem obdobju je brazilsko gospodarstvo temeljilo na izvozu tobaka, bombaža, kave, lesa, zlata in dragih kamnov, kasneje v 19. stoletju pa je bila Brazilija tipično periferno gospodarstvo. Odvisna je bila od izvoza primarnega izvoznega produkta kave ter manjših količin sladkorja, bombaža in kakava, kasneje pa tudi kavčuka. Latinska Amerika je kupovala tekstil, luksuzne proizvode, stroje in ostale končne izdelke (Skidmore & Smith, 2005, str. 44; Baer, 2014, str. 14–21).

V poznem 19. stoletju je bila ustanovljena izvozno-uvozna oblika gospodarske rasti, ki je spodbudila rast sektorja surovin. Visoka rast izvoza je pomenila integracijo v svetovno gospodarstvo oz. liberalizacijo. S hitro rastjo izvoza se je pojavila tudi transformacija družbe, moderniziral se je višji elitni razred, lastniki zemljišč in nepremičnin so iskali nove priložnosti za maksimiziranje dobička (Skidmore & Smith, 2005, str. 45).

Z razvojem je Latinska Amerika postala privlačna za investicije, ključni gospodarski sektorji so bili v rokah tujcev. Britanci so med letoma 1870–1913 povečali svoje investicije v Latinsko Ameriko iz 85 milijonov funtov na 757 milijonov funtov. To je skoraj devetkratno povečanje v štirih desetletjih. Do leta 1913 so imeli britanski vlagatelji v lasti dve tretjini vseh tujih investicij v Latinski Ameriki. Ena izmed največjih investicij je bila investicija v gradnjo železnic v Braziliji, Argentini, Peruju in Mehiki. V rudarstvo so vlagali večinoma francoski, britanski in severnoameriški vlagatelji, predvsem v Čile, Peru in Mehiko (Skidmore & Smith, 2005, str. 44).

Po ekonomskih in socialnih je prišlo tudi do političnih sprememb. V Argentini in Čilu so si prizadevali za vzpostavitev močnega ekskluzivnega režima z vojaško podporo. Ta režim je spominjal na režim Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) in evropske demokratične modele. Na drugi strani je v nasprotju z oligarhično demokracijo, kjer elite izvajajo neposredno politično moč, nastal model posredne uporabe elite preko diktatorjev. Slednji sistem se je pojavil v Venezueli in Peruju. Namen obeh je bila stabilnost in socialni nadzor ter centralizacija moči od regionalne na državno. Namen centralizacije oblasti je bila promocija nadaljnjega gospodarskega razvoja v smeri izvozno-uvozne rasti. Politična stabilnost je privabila več tujih investicij, s katerimi so spodbudili gospodarsko rast (Skidmore & Smith, 2005, str. 46).

1.2 Faza izvozno-uvozne rasti (1900–1930)

Uspeh ekonomskih, socialnih in političnih sprememb je postal viden v poznem 19. oz. v začetku 20. stoletja, ko se je za latinskoameriška gospodarstva začelo obdobje izjemne rasti. Argentina je postala bogata na račun izvoza goveda in pšenice, Mehika pa sladkorja in rudarstva. Rasel je tudi izvoz bakra iz Čila, proizvodnja sladkorja na Karibih in Kubi ter proizvodnja kave in kavčuka v Braziliji. Delež izvoza kave se je v Braziliji v letu 1919 povišal iz 56 odstotkov na 75 odstotkov v letu 1924. Počasi je začela pridobivati na pomenu naftna industrija (Skidmore & Smith, 2005, str. 47; Baer, 2014, str. 33).

Z liberalizacijo gospodarstva se je povečal obseg uvoza in izvoza dobrin. Slika 1 nam prikazuje gibanje izvoza izbranih latinskoameriških držav v obdobju 1900–1930. Gospodarstvo Latinske Amerike je temeljilo predvsem na izvozu primarnih izdelkov.

Slika 1: Gibanje izvoza držav Latinske Amerike med leti 1900–1930 (v milijonih USD)

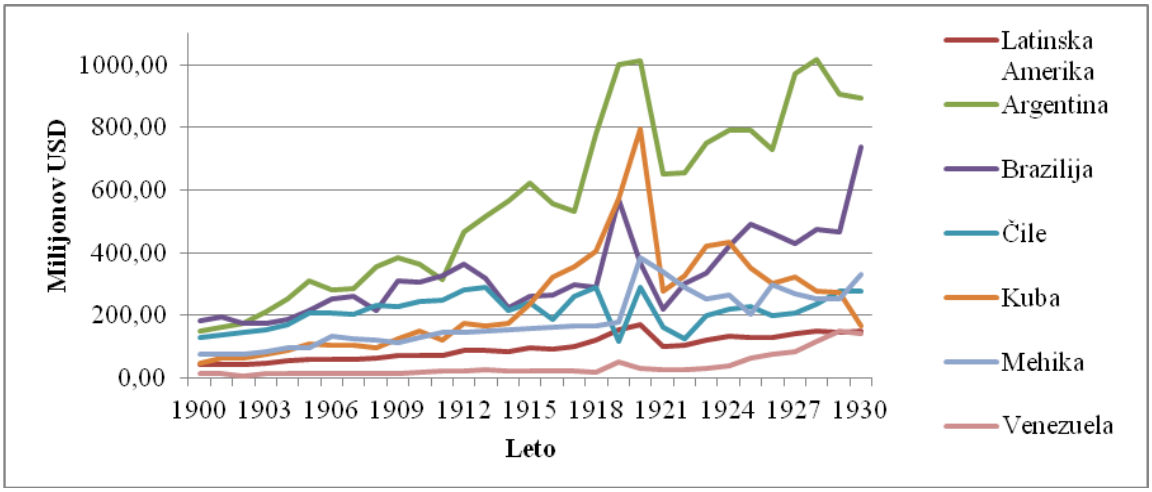

Opombe: Latinska Amerika – povprečje latinskoameriških držav Argentine, Bolivije, Brazilije, Čila, Kolumbije, Kostarike, Kube, Dominikanske republike, Ekvadorja, El Salvadorja, Gvatemale, Haitija, Hondurasa, Mehike, Nikaragve, Paname, Paragvaja, Peruja, Urugvaja in Venezuele.

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade: Exports, 2015.

Iz Slike 1 je razvidno, da je po letu 1900 obseg izvoza začel naraščati. Argentina je povišala svoj obseg izvoza iz 149 milijonov ameriških dolarjev (v nadaljevanju USD) v letu 1900 na 1.013 milijonov USD v letu 1920. Obseg izvoza po letu 1920 je v vseh državah strmo padel zaradi pretresov, povezanih s prvo svetovno vojno, ko so izvozniki doživeli drastičen upad cen ter počasno rast svetovne trgovine. Evropsko povpraševanje po surovinah se ni ustavilo tudi nekaj let po drugi svetovni vojni, kar pomeni, da je bil izvozno-uvozni model zelo dober, hkrati pa je popeljal Latinsko Ameriko v svetovni

sistem kapitalizma (Blumer-Thomas, 2014, str. 1–3). Analiza izbranih držav nam pokaže, da so Mehika, Kuba, Čile, Brazilija in Argentina imele višji obseg izvoza od obsega izvoza Latinske Amerike kot celote. Venezuela in mnoge ostale države so imele obseg izvoza pod povprečjem Latinske Amerike.

Vrednosti uvoza so se gibale v skladu z rastjo izvoza s tem, da je bil obseg izvoza višji od obsega uvoza, kar nam prikazuje Slika 2. Prva svetovna vojna je vplivala na padec obsega uvoza, kar je bila posledica težav pomorskega prometa.

Slika 2: Gibanje uvoza držav Latinske Amerike med leti 1900–1930 (v milijonih USD)

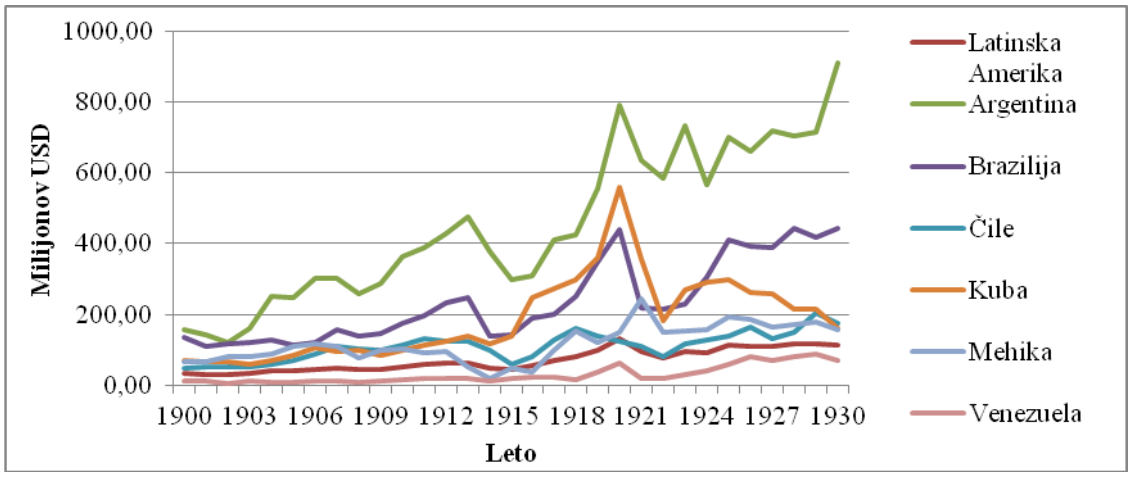

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade: Imports, 2015.

V nekaj letih po prvi svetovni vojni si je uvoz hitro opomogel in v državo pripeljal mnogo poceni blaga. V letu 1920 se je močno povečal uvoz industrijske opreme, kar je pomenilo nove industrijske zmogljivosti in posodobitev obstoječih obratov (Blumer-Thomas, 2014, str. 7). Najvišji obseg uvoza je imela Argentina, katere uvoz se je iz 155,5 milijona USD v letu 1900 povišal na 910,71 milijona USD v letu 1930. Z izjemo Venezuele je bil obseg uvoza v izbranih državah nad povprečjem Latinske Amerike.

Izvozno-uvozni model je vplival tudi na spremembo družbene strukture. Na moči so pridobili srednji družbeni sloji, ki so jih sestavljali strokovnjaki, trgovci, lastniki trgovin in mali podjetniki. Na drugi strani so zaradi širitve izvoza poizkušali uvoziti delovno silo iz tujine. Argentina je z agresivno politiko priseljevanja iz Evrope začela že leta 1880. Kuba je poseben primer, kjer so v državo uvozili le sužnje iz Afrike, ker so bili primernejši za fizično delo. Sužnji iz Afrike so bili prisotni tudi v Braziliji na plantažah sladkorja in kave. Mehika ni nikoli zahtevala obsežnega priseljevanja iz tujine, saj so imeli veliko kmečkega indijanskega prebivalstva. Nastajajoči delavski razred je pripomogel k nastanku novih organizacij, društev vzajemnih pomoči ter združevanju delavcev v sindikate. Sindikati so

bili organizirani bolj v obrtnih dejavnostih kot v industriji. Izjeme so bili železniški delavci, rudarji in pristaniški delavci (Skidmore & Smith, 2005, str. 48).

Širitev izvozno-uvoznega modela je s seboj prinesla tudi urbanizacijo latinskoameriške družbe. Ljudje so se pričeli seliti v mesta. V letu 1900 so Buenos Aires imenovali Pariz v Južni Ameriki, saj je v njem živelo 750.000 prebivalcev. Na prelomu stoletja je kar četrtina argentinskega prebivalstva živela v mestih z 20.000 ali več prebivalci. Isto je veljalo za Kubo, kjer je 20 odstotkov čilskega prebivalstva živelo v mestih. V Braziliji, Srednji Ameriki, Peruju in Mehiki se je ta številka gibala pod 10 odstotki (Skidmore & Smith, 2005, str. 48–50).

1.3 Faza industrializacije pod okriljem uvozne substitucije (1930–1960)

Gospodarska kriza v 30. letih je pustila katastrofalne posledice na gospodarstvu Latinske Amerike. Gospodarska recesija v Evropi in v ZDA je vplivala tudi na izvoz Latinske Amerike, saj države v tako kratkem obdobju niso mogle poiskati alternative za izvoz izdelkov. Nenadoma se je zmanjšalo povpraševanje po kavi, sladkorju, kovinah in mesu. Obseg izvoza in cena na enoto sta padli. Njuna skupna vrednost v letih 1930–1934 je bila 48 odstotkov pod tisto med leti 1925–1929 (Skidmore & Smith, 2005, str. 51).

Iz Slike 3 je razviden upad obsega izvoza v letu 1930 in kasnejše gibanje izvoza izbranih držav Latinske Amerike vse do leta 1960.

Slika 3: Gibanje izvoza držav Latinske Amerike med leti 1930–1960 (v milijonih USD)

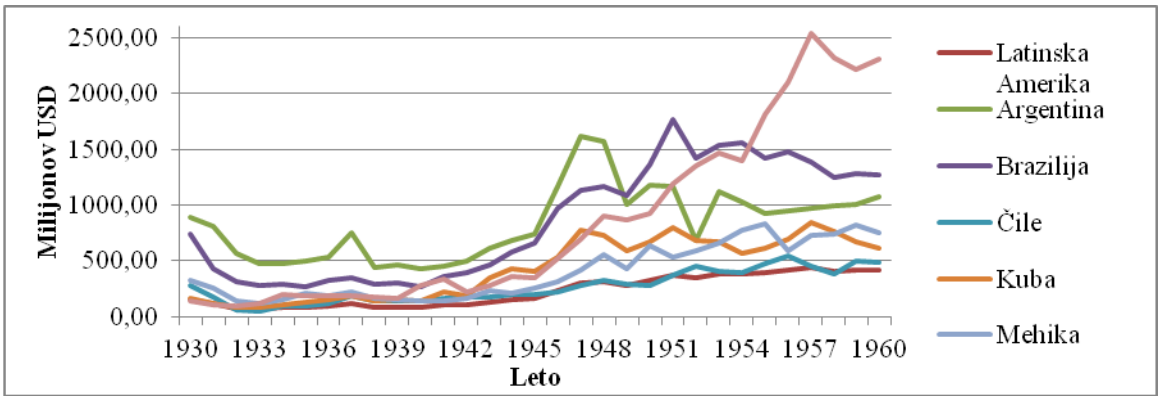

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade: Exports, 2015.

Največji napredek v obsegu izvoza je beležila Venezuela, večinoma z izvozom nafte. Njen izvoz se je iz 144 milijonov USD v letu 1930 povišal na 2.542 milijonov USD v letu 1957. Po podatkih NationMaster je bila Venezuela v letu 1950 na četrtem mestu po BDP na

prebivalca na svetu. Pred njo so bile ZDA, Švica in Nova Zelandija (Economy, GDP per capita in 1950: Countries Compared, 2015). Izvoz Argentine je od leta 1947 beležil padajoči trend, zato ker so leta 1946 ustanovili institucijo za nadzor nad zunanjo trgovino, tako je Argentina postala bolj zaprto gospodarstvo. Gospodarska kriza v 30. letih je imela številne negativne posledice tudi na brazilski izvoz, katerega vrednost je padla iz 736 milijonov USD v letu 1930 na 272 milijonov USD v letu 1935. Po letu 1947 se je obseg izvoza znova začel višati, glavni izvozni produkti so bili kava, bombaž ter manjše količine kakava, sladkorja in tobaka (Baer, 2014, str. 42).

Po letu 1945 je začel naraščati obseg uvoza, ki se je dvignil na pred-krizno raven in se z leti višal. To nam prikazuje Slika 4.

Slika 4: Gibanje uvoza držav Latinske Amerike med leti 1930–1960 (v milijonih USD)

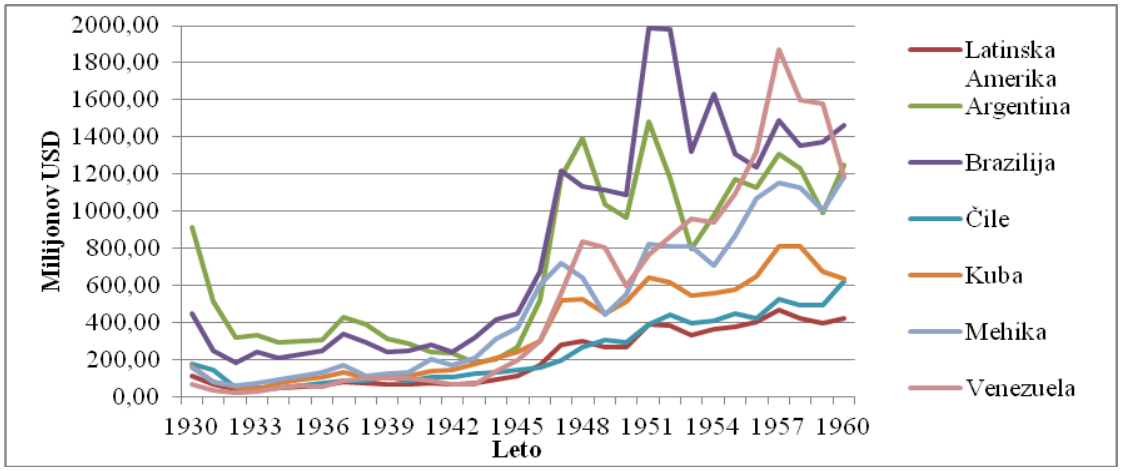

Vir Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade: Imports 2015.

Po podatkih Združenih Narodov je najvišji obseg izvoza v letu 1951 beležila Brazilija, s kar 1.987 milijoni USD. Sledila ji je Argentina s 1.480,2 milijona USD v istem letu. V letu 1957 je Venezuela uvozila za 380 milijonov USD več blaga od Brazilije.

Svetovna gospodarska kriza v 30. letih je močno vplivala na politične sisteme v Latinski Ameriki. V enem letu po zlomu borze so vojaške oblasti prevzele oblast v Argentini, Braziliji, Čilu, Peruju, Gvatemali, El Salvadorju in Hondurasu. Mehika se je s krizo spoprijela sama, Kuba pa je podlegla vojaškim oblastem leta 1933. Vsi so pričeli dvomiti v preživetje izvozno-uvoznega modela in bili pripravljeni sprejeti vojaški režim (Skidmore & Smith, 2005, str. 52).

Latinskoameriški voditelji so imeli dve možnosti odziva na svetovno gospodarsko krizo. Ena je bila oblikovanje še tesnejših vezi v industrializiranih državah, s katerimi bi si

zagotovili stalen delež na trgu. Na ta način je Argentina ohranila položaj na trgu govejega mesa. Druga opcija je bila stopiti na pot industrializacije, tako bi dosegli večjo ekonomsko neodvisnost od Evrope in ZDA. S proizvodnjo kmetijskih, industrijskih in mineralnih dobrin bi Latinska Amerika postala bolj povezana in bolj samozadostna. Na ta način bi bili manj ranljivi na zunanje šoke (Skidmore & Smith, 2005, str. 52–54).

Cilj industrializacije je bil ustvarjanje novih delovnih mest za delavski razred, cilj slednjega pa je bil iskanje varne zaposlitve. Delavci so se še vedno združevali v sindikate in ohranjali gibanja. V Čilu so bila gibanja sindikatov brez vpletenosti vlad, medtem ko so v Mehiki in Braziliji politiki imeli nadzor nad delavskimi organizacijami. Latinskoameriška gospodarstva so začela proizvajati končne izdelke, ki so jih prej uvažali iz Evrope in ZDA. Industrija je postala vodilni sektor, od tod tudi ime industrializacija pod okriljem uvozne substitucije. Ravno slednja je pripomogla k zmanjšanju vplivov velike depresije iz 30. let. Argentina, Mehika in Brazilija so razvile pomembne industrijske obrate, ki so pomagali ustvarjati gospodarsko rast. Seveda so obstajale pomanjkljivosti in omejitve v tej obliki razvoja, takojšnji rezultat pa je bil nov zagon gospodarstva (Skidmore & Smith, 2005, str. 52–54).

Pri spodbujanju rasti industrializacije pod okriljem uvozne substitucije je bila pomembna vloga države. V nasprotju s politiko nevmešavanja države, kot je to bilo v Angliji in ZDA, so se latinskoameriške vlade aktivno vmešavale v gospodarstvo s spodbujanjem industrijske rasti. Spodbujali so jo na naslednje načine (Skidmore & Smith, 2005, str. 54–55):

- z dvigom carinskih ovir in zvišanjem cen uvoženega blaga do točke, kjer bi lokalna industrijska podjetja uspešno konkurirala na trgu,
- z ustvarjanjem povpraševanja s podpiranjem lokalnih proizvajalcev pri vladnih naročilih,
- z ustanavljanjem državno vodenih podjetij in investiranjem neposredno v industrijska podjetja.

Z napredkom industrije si je delavski razred povečal moč in pomen. Povečala so se gibanja sindikatov, podpora in nadzor dela so postali ključnega pomena za nadaljevanje industrijske ekspanzije. Oblikovali so se novi populistični režimi, ki so imeli dve ključni lastnosti. Eni so bili avtoritativni, drugi so zastopali interese delavcev in industrialistov. Vzdrževanje takih režimov je bilo v veliki meri odvisno od osebne moči in karizme posameznih voditeljev (Skidmore & Smith, 2005, str. 54–55).

1.4 Faza stagnacije (1960–1980)

Leto 1960 je bilo krizno leto za Latinsko Ameriko, saj je prejšnja gospodarska strategija pripeljala do gospodarskih in političnih težav. Gospodarske težave so bile povezane z naravo razvoja industrializacije pod okriljem uvozne substitucije, saj je bila strukturno nepopolna. Za izdelavo končnih izdelkov so gospodarstva morala dobiti investicijsko blago in strojna orodja iz Evrope, ZDA in pozneje Japonske. Če strojev ne bi bilo mogoče uvoziti, ali pa bi bili preveč dragi, bi se podjetja lahko znašla v nevarnosti. Počasi so države Latinske Amerike spoznale, da ne morejo postati neodvisne od tujih industrializiranih držav (Skidmore & Smith, 2005, str. 55).

Iz Slike 5 lahko vidimo, da je s stagnacijo gospodarstva stagniral tudi obseg izvoza in uvoza vse do leta 1971. Rast lahko opazimo šele po letu 1973.

Slika 5: Gibanje izvoza in uvoza Latinske Amerike med leti 1960 in 1980 (v milijonih USD)

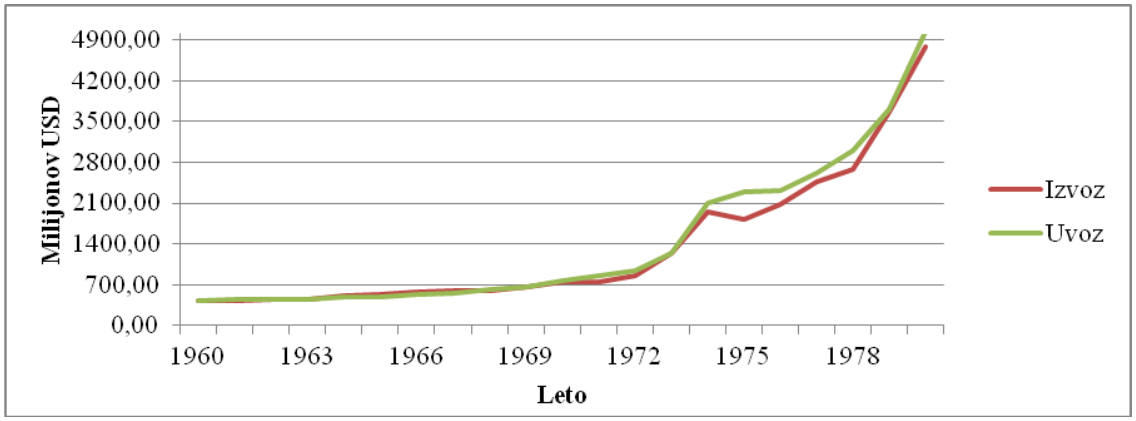

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade: Exports, 2015.

Cene glavnih izvoznih proizvodov kave, pšenice in bakra so doživele postopno upadanje, ki je trajalo vse do leta 1972. To pomeni, da so za isto količino izvoza latinskoameriške države lahko kupile manjše količine investicijskega blaga. Če bi povečale količino izvoza, bi na ta način znižale ceno. Domače povpraševanje po končnih izdelkih je bilo omejeno, saj je primanjkovalo kupcev. Soočali so se s problemom omejenega trga in hkrati z neenakostjo razdelitve dohodka. Industrija Latinske Amerike je imela visoko stopnjo vključenosti tehnologije, kar je značilno za industrije razvitih gospodarstev, na drugi strani pa je to pomenilo manj delovnih mest za delavce. Posamezna podjetja so menila, da je to potrebno za preživetje v hudi gospodarski konkurenci (Skidmore & Smith, 2005, str. 55–56).

Latinskoameriška gospodarstva so bila bolj konkurenčna kot pa komplementarna. Argentina in Brazilija sta skozi stoletja tekmovali za prevlado v Južni Ameriki. Takšna rivalstva so predstavljala resne politične ovire za nastanek regionalnih trgovinskih združenj oz. skupnega latinskoameriškega trga. Kljub rivalstvu sta Argentina in Brazilija v letu 1979 podpisali tristranski sporazum s Paragvajem. Sklenjen je bil sporazum o dvojnem obdavčenju in medsebojnih naložbah, pa vendar so projekti vključevanja propadli po nekaj letih. Nikoli ni prišlo do razprave o sporazumu o prosti trgovini ali carinski uniji. Sporazum je omogočil tesnejše odnose med civilno družbo, ni pa prinesel političnega in gospodarskega povezovanja (Mercosur: History, 2015).

Vlade vladajočih elit Brazilije v letu 1964, Čila v letu 1973 in Argentine v letu 1966 so uvedle represivne režime, pogosto s pomočjo vojaških udarov. Glede na gospodarsko stagnacijo je vojaška in civilna elita verjela, da morajo spodbujati naložbe in izpodbiti kolektivno moč delavskega razreda. Bolj je bil organiziran delavski razred, težja je bila ta naloga. Vojaške vlade so prevzele nadzor nad odločitvami v zvezi s plačo, delovnimi pogoji in bonitetami. Nobeni kapitalistični državi v zadnjih letih, razen Braziliji v letu 1994, ni uspelo pri odpravljanju gospodarske stabilizacije, da ne bi znižala realne plače (Skidmore & Smith, 2005, str. 56–57).

1.5 Faza krize, dolga in demokracije (1980–2000)

Gospodarska rast v 70. letih je pogosto temeljila na zunanjem zadolževanju. Med leti 1973–1974 in 1979–1981 je usklajeno delovanje držav izvoznic nafte privedlo do nenadnega povišanja svetovne cene nafte. Ker vseh profitov niso mogli zapraviti v lastni državi, so mogotci držav Bližnjega vzhoda ustvarili velike depozite v mednarodnih bankah. Ugledni bančniki iz ZDA in Evrope so odločili, da so latinskoameriške države dobra potencialna stranka za naložbe (Skidmore & Smith, 2005, str. 58).

Na ta način se je začel ogromen krog posojanja in zadolževanja. Med letoma 1970 in 1980 je Latinska Amerika povečala svoj zunanji dolg iz 29 milijard USD na 224 milijard USD, z letnim servisiranjem dolga 18 milijard USD. Posledica tega je bilo znižanje cen surovin, realne obrestne mere so narasle, bankirji so dajali še več posojil. Države so vse težje izpolnjevale obveznosti v zvezi z dolgom, tako je Mehika leta 1982 razglasila svojo nezmožnost plačila. Samo za kritje plačila obresti so največje latinskoameriške dolžnice, Brazilija, Argentina in Mehika, morale letno plačati protivrednost 5 odstotkov BDP. Upad dobičkov od izvoza in večanje obveznosti servisiranja dolga je Latinsko Ameriko pahnilo v desetletje gospodarske krize (Skidmore & Smith, 2005, str. 58).

Iz Slike 6 lahko opazimo višanje zunanjega dolga latinskoameriških držav brez Urugvaja, za katerega podatek ni bil dostopen, med leti 1970–2013.

Slika 6: Zunanji dolg Latinske Amerike med leti 1970 in 2013 (v milijardah USD)

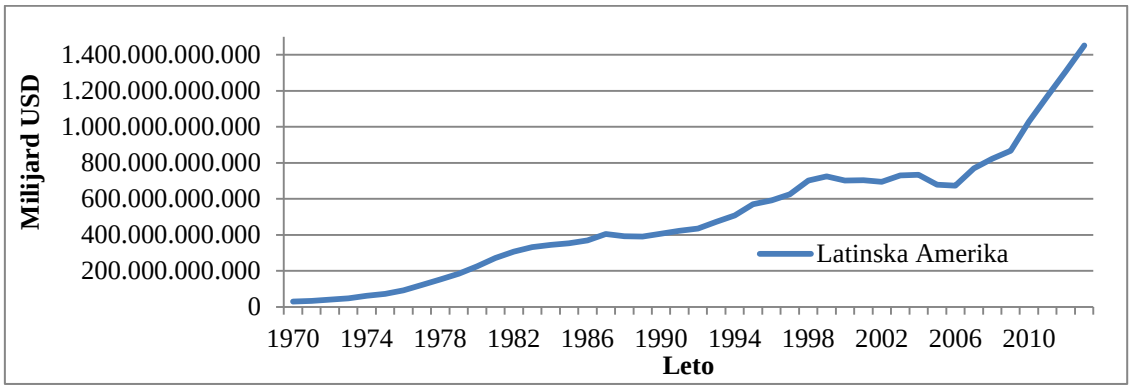

Vir: Indicators, The World Bank, External debt stocks, total (DOD, current US $), 2015.

Tekom leta 1980 so vlada ZDA, privatni bankirji in Mednarodni denarni sklad postavili stroge pogoje glede latinskoameriških posojilojemalcev. Če bi se vlade zavezale temeljnim gospodarskim reformam, bi lahko izpolnile pogoje za oprostitev bremena dolga. Te reforme so skoraj vedno vključevale odpiranje gospodarstev zunanji trgovini in investicijam, zmanjšanje vloge vlade, spodbujanje izvoza novega blaga in sprejemanje ukrepov proti inflaciji. Ker so se ideje rodile v ZDA, so jih poimenovali Washingtonski konsenz. Te neoliberalne ideje so pozivale k strukturnim prilagoditvam gospodarske politike in so bile v nasprotju z industrializacijo pod okriljem uvozne substitucije. Ker niso imeli veliko izbire, je večina vlad Latinske Amerike sprejela pogoje Mednarodnega denarnega sklada, vsaj formalno. Manjše države, kot sta Čile in Bolivija, so uspele z reformami. Mehika, Argentina in Peru so tudi napredovale, Brazilija pa se je kot največja država Latinske Amerike upirala reformam do leta 1990. Skupni dolg Latinske Amerike se je tako v letu 1990 povzpel na 407 milijard USD (Skidmore & Smith, 2005, str. 58–59).

Države Latinske Amerike so se v obdobju gospodarske krize obrnile od avtoritarnosti proti demokraciji. Ena od značilnosti politik Latinske Amerike v letu 1980 je bila ta, da so državljani začeli vztrajati na svojih pravicah in zahtevati odgovornost vlade, prizadevali so si za svobodne in poštene volitve. Kot posledica vseh teh procesov se je pojavil nov srednji razred dobro izobraženih voditeljev, kar je bilo najbolj vidno v Čilu, Braziliji in Argentini. Večina režimov ni bila povsem demokratičnih. V mnogih državah je vojaška vlada še vedno delovala iz ozadja in imela pravico veta nad politiko (Skidmore & Smith, 2005, str. 59).

Sprejemanje strogih politik je obrodilo sadove v 90. letih, razen v Braziliji, ki je preložila svoje reforme do leta 1994. Povprečna inflacija v regiji je padla iz 130 odstotkov leta 1989 na 14 odstotkov leta 1994. Mednarodni investitorji so začeli na latinskoameriška gospodarstva znova gledati z zaupanjem. Pritok zasebnih finančnih investicij, večinoma iz

Japonske, Evrope in ZDA, se je povzpel iz 13,4 milijard USD v letu 1990 na 57 milijard USD v letu 1994. Kot rezultat se je povišala povprečna rast iz 1,5 odstotka, med obdobjem 1985–1989, na 3,5 odstotka v letu 1990 (Skidmore & Smith, 2005, str. 60).

Prav tako obstajajo tudi strukturni problemi. Eden izmed njih je obstoj revščine. Po mednarodnih standardih se je skoraj 40 odstotkov latinskoameriškega prebivalstva v sredini 1990 let opredelilo kot revnega. Priloga 10 nam prikazuje Ginijev indeks, ki meri stopnjo neenakosti porazdelitve dohodka za latinskoameriške države. Po podatkih je Latinska Amerika prikazala celo bolj neenakomerno porazdelitev dohodka kot države Afrike in Južne Azije ter Bližnjega vzhoda. V zgodnjih 90. letih je najbogatejših 10 odstotkov gospodinjstev prejemalo 40 odstotkov celotnega prihodka, medtem ko je 20 odstotkov najrevnejših prejemalo manj kot 4 odstotke prihodka. Socialna pravičnost predstavlja velik izziv za regijo (Skidmore & Smith, 2005, str. 61). Neenakost porazdelitve dohodka je najbolj pereč problem v Braziliji. Čeprav se je po letu 2003 v Braziliji postorilo veliko v tej smeri, pa ostaja neenakost še vedno visoka. V letu 2013 sta po podatkih Svetovne banke imeli višjo stopnjo neenakosti od Brazilije le Kolumbija in Honduras.

Po letu 1984 sta vladi Brazilije in Argentine začeli s pogovori za tesnejše regionalno sodelovanje. Leta 1985 sta se zavezali k integraciji, leta 1986 sta podpisali argentinsko-brazilski program integracije in gospodarskega povezovanja (angl. *Integration and Economics Cooperation Program* – PICE). Namen je bil ustvariti skupni trg, spodbujati gospodarsko dopolnjevanje in spodbujati naložbe. Prvi korak za oblikovanje skupnega trga je bil sprejet leta 1991, ko so Brazilija, Argentina, Urugvaj in Paragvaj podpisali pogodbo, kjer so se dogovorili o skupni carinski uniji. Splošno je ta pogodba znana pod imenom Mercosur. Vsebovala je določila o (Mercosur: History, 2015):

- prostem pretoku blaga, storitev in proizvodov s pomočjo odprave carin in necarinskih omejitev,
- vzpostavitvi skupne zunanje tarife in prevzem skupne trgovinske politike, kot tudi o usklajevanju stališč na trgovinskih, regionalnih, gospodarskih in mednarodnih forumih,
- usklajevanju makroekonomskih politik med državami članicami na področjih zunanje trgovine, industrije, kmetijstva, fiskalnih in monetarnih zadevah, storitev, carine, prometa, komunikacij ter deviz in kapitala,
- zavzemanju za uskladitev zakonodaje o pomembnih zadevah z namenom okrepitve procesa vključevanja.

Leta 1996 se je Bolivija pridružila Mercosurju kot pridruženi član. Da Silva si je prizadeval, da se Mercosurju pridruži tudi Venezuela, saj je bil s predsednikom Chavezom v dobrih odnosih. Vstop Venezuele je oviral Paragvaj, tako je Venezuela postala polnopraven član šele leta 2012, ko je Mercosur prekinil zvezo s Paragvajem zaradi domnevnega državnega udara in kršenja klavzule Mercosurja. Da Silva si je prizadeval

tudi za sodelovanje z afriškimi in arabskimi državami (Mercosur: History, 2015; Kos-Stanišić, 2009, str. 174).

2 MAKROEKONOMSKE IN DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI SODOBNE BRAZILIJE

2.1 Demografske značilnosti

Prebivalstvo Brazilije je zelo raznoliko, saj vsebuje veliko ras in etničnih skupin. Brazilci imajo korenine Ameriških Indijancev, Evropejcev, Azijcev in Afričanov. Zaradi velikosti države je gostota poseljenosti prebivalstva relativno majhna, to nam prikazuje Priloga 1. V letu 2000 je na kvadratni kilometer v Braziliji živelo v povprečju 21 oseb, do leta 2013 se je ta številka povišala na 24 oseb. Če Brazilijo primerjamo z ostalimi državami Latinske Amerike, je bila gostota poseljenosti prebivalstva na kvadratni kilometer v letu 2000 v Argentini 13, v Mehiki 53 in Kolumbiji 36 oseb. Prebivalstvo Brazilije je zelo neenakomerno razporejeno po državi. Velika večina jih živi v okolici večjih mest na severovzhodu države ter na jugovzhodu, po podatkih iz leta 2001 kar 42,6 odstotka (Baer, 2014, str. 13).

Medtem ko število prebivalstva raste, se je stopnja rasti prebivalstva, po podatkih Svetovne banke, iz 3 odstotkov v letu 1950 znižala na 2,3 odstotka v letu 1980, kar vidimo v Prilogi 1. Med leti 2000–2004 se je stopnja rasti prebivalstva znižala na kar 1,2 odstotka, od leta 2007 naprej je bila pod 1 odstotkom. Razlog za tako visoko stopnjo rasti v 50. letih 20. stoletja je visoka stopnja rodnosti, ki je bila povezana z nizko stopnjo smrtnosti. Rast prebivalstva se upočasnjuje z urbanizacijo in naraščanjem premoženja.

V prvi polovici 20. stoletja se je v Brazilijo priselilo večje število ljudi iz Italije, Portugalske, Španije, Nemčije, Poljske in Bližnjega vzhoda, kar lahko vidimo v Prilogi 2. V drugi polovici 20. stoletja, se je priselilo še večje število ljudi iz Japonske. Naselili so se večinoma v Sao Paulu in Parani (Country profile Brazil, 2008). Največji odstotek priseljencev v Brazilijo med leti 1880 in 1969 je prišel s Portugalske, kar 31 odstotkov, tesno ji sledi Italija s 30 odstotki. V Brazilijo se je v omenjenem obdobju priselilo tudi 14 odstotkov Špancev, 5 odstotkov Japoncev in 3 odstotki priseljencev z Bližnjega vzhoda. Število priseljencev iz Nemčije je znašalo le 4 odstotke in je bilo intenzivnejše v obdobju 1910–1929. Med letoma 1990 in 2000 se je v Brazilijo priselilo 12 odstotkov ljudi iz Paragvaja, 8,2 odstotka iz ZDA in 5,8 odstotka vseh priseljencev z Japonske. Dovoljenje za bivanje z delovnim dovoljenjem, ki jih je podelilo Ministrstvo za delo med leti 2004–2007, je bilo v glavnem za priseljence iz Evropskih držav, Velike Britanije, Italije, Francije in Nemčije. Dovoljenje so dobili tudi azijski migranti iz Filipinov, Japonske, Indije, ZDA in Kitajske. Velika večina priseljencev je bila brazilskih emigrantov, ki so prej živeli v tujini (Country profile Brazil, 2008).

Tudi struktura starosti prebivalstva se je skozi leta spreminjala, kar lahko vidimo na Sliki 7.

Slika 7: Starostna struktura prebivalstva Brazilije od leta 1950 do leta 2013 (v odstotkih)

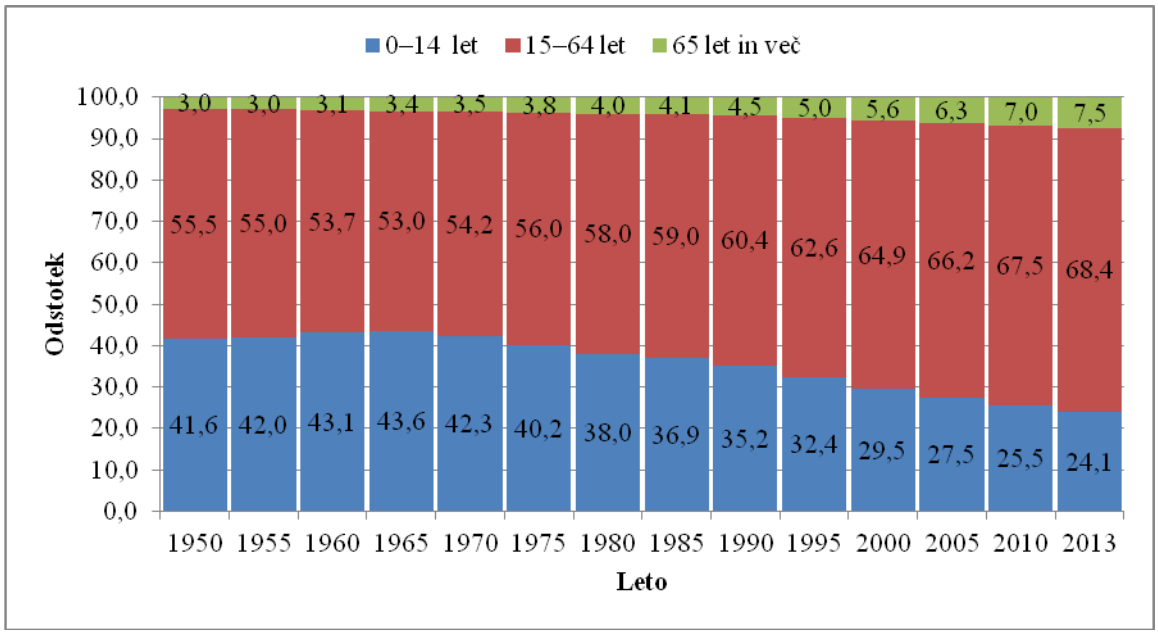

Vir: Brazil: Age structure from 2001 to 2013, 2013.

Zaradi slabih življenjskih pogojev in neurejenega zdravstvenega sistema je bilo v 50. letih 20. stoletja nad 65 let starega le 3 odstotke prebivalstva. Ker je bila v tistem času rodnost velika, je bilo kar 41,6 odstotka prebivalstva, starega do 14 let. Brazilija je bila in je še vedno država mladih ljudi. Po letu 1990 se je začelo število prebivalstva, starega do 14 let, opazno zniževati, hkrati pa se je povečalo število prebivalstva, starega nad 15 let, ravno zaradi lažje dostopnosti zdravstva in napredka farmacije. Razlog za upadanje števila mladega prebivalstva najdemo tudi v nižji stopnji rodnosti, ki se je nižala vse od leta 1970, ko je imela ženska povprečno štiri otroke, na današnjo stopnjo 1,77 otroka. Pričakovana življenjska doba se je povišala na 71,3 leta za moške in 78,5 let za ženske (Brazil population 2014, 2014).

2.2 Bruto domači proizvod

V zgodnjih 60. letih je brazilsko gospodarstvo izgubilo svojo dinamiko. Stopnja rasti realnega BDP je dosegla vrh v letu 1961 z 10,3 odstotka, kar vidimo v Prilogi 13. V naslednjih treh letih je stopnja rasti padla iz 5,3 na 1,5 in se nato povišala na 2,5 odstotka. V letu 1964 je novi vojaški režim določil, da je edina pot do gospodarskega okrevanja države kontrola inflacije, odprava cenovnih nesorazmerij, modernizacija kapitalskega trga,

spodbude neposrednih naložb v sektorje, ki jih država šteje kot bistvene, privlačnost tujih investicij za širitev državnih proizvodnih zmogljivosti in širitev javnih investicij v infrastrukturo in težko industrijo. V letih 1962–1967 je gospodarstvo stagniralo. Letna realna stopnja rasti BDP je bila 3,7-odstotna. Izjemna rast se je zgodila v letu 1968 in v obdobju 1968–1973, ko je bila letna stopnja rasti BDP v povprečju 11,3-odstotna, kar je posledica vojaške vlade. V tem času je bila industrija vodilni sektor, letna stopnja rasti je znašala 12,6 odstotka, nižje stopnje rasti so beležili tradicionalni sektorji, tekstilna in prehrambna industrija (Baer, 2014, str. 73–75).

V devetdesetih letih so gospodarske reforme v Braziliji pripomogle k rasti BDP, saj se je le-ta iz -4,3 odstotka leta 1990 povišal na 4,9 odstotka v letu 1993. Rast v obdobju 1995–2003 je bila relativno skromna, povprečna letna stopnja rasti BDP je znašala 2,2 odstotka. Višje stopnje rasti so bile med letoma 2004 in 2008, ko je bila povprečna letna stopnja rasti BDP 4,8-odstotna. Zaradi svetovne gospodarske krize v letu 2009 opazimo nenaden padec stopnje rasti BDP, ko je bila le ta -0,2-odstotna. V letu 2010 lahko opazimo hitro povišanje stopnje rasti BDP na 7,6 odstotkov, vendar, če jo primerjamo z azijskimi državami, ta visoka rast ni noben pomemben dosežek. Kljub temu je višja rast pomenila nižjo stopnjo brezposelnosti. Do konca leta 2010 se je formalna brezposelnost v Braziliji znižala na rekordno nizko raven 5,7 odstotka. Visoka stopnja rasti BDP ni zdržala dolgo, saj se je že v letu 2011 znižala na 3,9 odstotka (United Nations Publication, 2009, str. 113–114).

Tabela 1 nam prikazuje stopnje rasti BDP vseh latinskoameriških držav med leti 1993–2014 v odstotkih.

Tabela 1: Stopnje rasti BDP (v odstotkih)

Država	**1993**	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Argentina	5,7	3,9	8,8	9,0	9,2	8,4	8,0	3,1	0,1	9,5	8,4	0,8	2,9	0,5
Bolivija	4,3	5,0	2,7	4,2	4,4	4,8	4,6	6,1	3,4	4,1	5,2	5,2	6,8	5,4
Brazilija	4,9	0,4	1,2	5,7	3,1	4,0	6,0	5,0	-0,2	7,6	3,9	1,8	2,7	0,1
Čile	7,0	3,2	3,9	6,0	5,6	4,6	4,6	3,7	-1,0	5,8	5,8	5,5	4,2	1,9
Kostarika	7,4	8,4	6,4	4,3	5,9	8,8	7,9	2,7	-1,0	5,0	4,5	5,2	3,4	3,5
Kolumbija	5,7	0,6	3,9	5,3	4,7	6,7	6,9	3,5	1,7	4,0	6,6	4,0	4,9	4,6
Ekvador	2,0	3,3	2,7	8,2	5,3	4,4	2,2	6,4	0,6	3,5	7,9	5,2	4,6	3,8
Kuba	-14,9	0,2	3,8	5,8	11,2	12,1	7,3	4,1	1,5	2,4	2,8	3,0	2,7	1,3
El Salvador	7,4	3,7	2,3	1,9	3,6	3,9	3,8	1,3	-3,1	1,4	2,2	1,9	1,8	2,0
Gvatemala	3,9	5,0	2,5	3,2	3,3	5,4	6,3	3,3	0,5	2,9	4,2	3,0	3,7	4,2
Honduras	6,2	2,9	4,5	6,2	6,1	6,6	6,2	4,2	-2,4	3,7	3,8	4,1	2,8	3,1
Mehika	2,0	5,0	1,4	4,2	3,1	5,0	3,2	1,4	-4,7	5,2	3,9	4,0	1,4	2,1
Nikaragva	-0,4	3,7	2,5	5,3	4,3	4,2	5,3	2,9	-2,8	3,2	6,2	5,1	4,5	4,7

se nadaljuje

nadaljevanje

Država	1993	1998	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Paragvaj	4,9	0,1	4,3	4,1	2,1	4,8	5,4	6,4	-4,0	13,1	4,3	-1,2	14,2	4,4
Panama	5,5	7,3	4,2	7,5	7,2	8,5	12,1	9,1	4,0	5,9	10,8	10,2	8,4	6,2
Peru	4,8	-0,4	4,2	5,0	6,3	7,5	8,5	9,1	1,0	8,5	6,5	6,0	5,8	2,4
Urugvaj	2,7	4,5	2,2	11,8	6,6	4,1	6,5	7,2	4,2	7,8	5,2	3,3	5,1	3,5
Venezuela	0,3	0,3	-7,8	18,3	10,3	9,9	8,8	5,3	-3,2	-1,5	4,2	5,6	1,3	-4,0
Svet	**1,6**	**2,6**	**2,8**	**4,2**	**3,6**	**4,1**	**3,9**	**1,5**	**-2,1**	**4,1**	**2,8**	**2,2**	**2,4**	**2,5**

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, Rate of growth of Total Annual Gross Domestic Product (GDP) at constant prices, 2015; Indicators, The World Bank, GDP growth (annual %), 2015.

Iz Tabele 1 lahko vidimo, da se je večini latinskoameriških držav BDP povišal v letu 2004, vzrok so bili predvsem ugodni pogoji na mednarodni in regijski ravni. Na mednarodno gospodarstvo so pozitivno vplivale višje cene primarnih surovin, rast turizma, rast izvoza nenaftnih izdelkov v ZDA in na druge večje trge. Da je bila pot do uspeha še večja, je večina držav imela dobro urejeno gospodarsko politiko, ki je bila usmerjena k ohranjanju restriktivnega fiskalnega in monetarnega nadzora in bolj konkurenčnih menjalnih tečajev. Rast svetovnega gospodarstva se je odražala že v letu 2003 v večjem povpraševanju po izvoznih izdelkih, kar je posledično imelo vpliv na Latinsko Ameriko. V letu 2003 se je indeks cen izvoženega blaga povzpel na 15,4 odstotka, medtem ko se je indeks cen primarnih surovin brez goriva povečal za 7,2 odstotka. Med aprilom in junijem 2004 so se številne cene proizvodov znižale. Rast v regiji je bila podprta z zelo ugodnim zunanjim okoljem in obilno likvidnostjo na mednarodnih kapitalskih trgih (United Nations Publication, 2004, str. 33).

Po gospodarski in finančni krizi v letu 2008 in 2009 je gospodarska rast Latinske Amerike temeljila predvsem na porastu potrošnje. Bruto investicije v osnovna sredstva se niso več vrnile na pred krizno raven, prav tako tudi zunanje povpraševanje. Pomembni dejavniki so bili predvsem poglabljanje krize v Evropski uniji, počasnejša gospodarska rast na Kitajskem in počasna širitev na trge razvijajočih se držav (angl. *emerging economies*), kot je Indija. Okrevanje po krizi je bilo hitro, rast pa je začela padati v letu 2011, ko se je zmanjšalo zunanje in notranje povpraševanje zaradi manj dinamičnih bruto investicij v osnovna sredstva, prav tako pa se je poraba gospodinjstev zmanjšala. Kljub upočasnjeni gospodarski aktivnosti in zmanjšanim davčnim prihodkom, se je javna poraba še naprej višala, fiskalni prostor pa se je postopoma manjšal (United Nations Publication, 2014, str 23).

2.3 Kmetijstvo

V preteklosti je bilo kmetijstvo gonilna sila brazilskega gospodarstva, saj je država proizvajala sladkor, bombaž, kakav, tobak in kavčuk. Industrializacija pod okriljem uvozne substitucije je popolnoma zasenčila razvoj kmetijskega sektorja v 50. letih 20. stoletja, ko je industrija postala vodilni sektor. Kmetijstvo kot odstotek BDP se je znižal iz 27,6 odstotka v letu 1947 na 19,1 odstotka v letu 1966, medtem ko se je delež industrije povečal iz 19,4 odstotka na 27,2 odstotka v enakem obdobju. Do leta 1984 je delež kmetijstva padel na 9,3 odstotka, delež industrije pa je znašal 39 odstotkov (Love & Baer, 2009, str. 29).

Slika 8 nam prikazuje delež dodane vrednosti kmetijstva Brazilije in preostalih latinskoameriških držav. Vidimo, da ima Latinska Amerika kot celota velik delež dodane vrednosti kmetijstva, medtem ko je Brazilija pod povprečjem latinskoameriških držav. Njen delež se je od leta 1961 do leta 2013 znižal iz 19,5 odstotka na 5,7 odstotka.

Slika 8: Delež dodane vrednosti kmetijstva v BDP (v odstotkih)

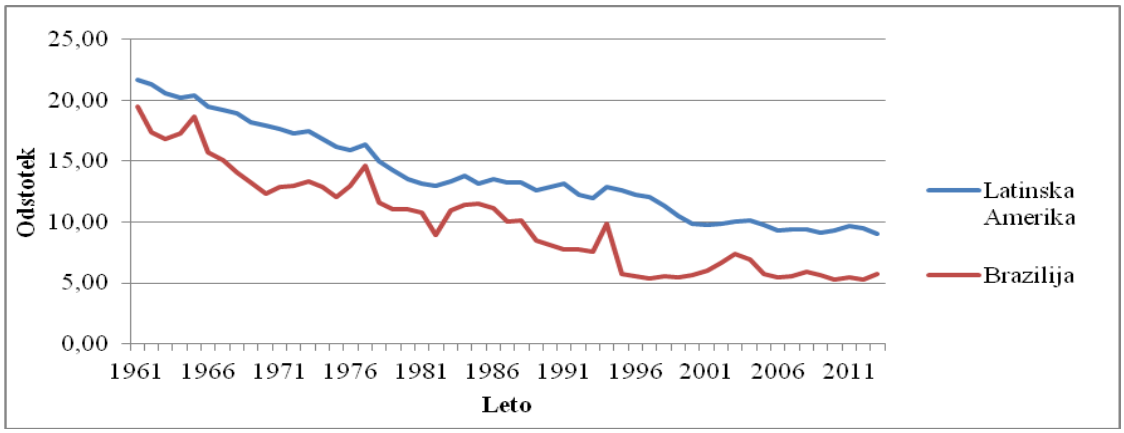

Vir: Indicators, The World Bank, Agriculture, value added (% of GDP), 2015.

Po podatkih Svetovne banke med državami Latinske Amerike izstopa Honduras, kjer je v letu 1990 delež dodane vrednosti kmetijstva znašal 22,44 odstotka, kasneje se je leta 2013 znižal na 13,39 odstotka. V letu 2013 je imel Paragvaj nedvomno najvišji delež kmetijstva, kar 21,05 odstotka dodane vrednosti v BDP, prav tako pa je imel v istem letu tudi najvišjo stopnjo rasti BDP v Latinski Ameriki, tj. 14,2 odstotka. To je predvsem na račun uspešnosti sektorja kmetijske pridelave, predvsem industrije soje, ki je imela zelo dobro letino v gospodarskem letu 2012–2013. K temu uspehu so pripomogli tudi drugi sektorji vključno z zalogami kmetijskih proizvodov, industrije in gradbeništva (United Nations Publication – Paraguay, 2015, str. 1). Z visokim deležem dodane vrednosti kmetijstva v

BDP v letu 2012 izstopa tudi Nikaragva s kar 19,9 odstotki. Visok delež beleži še El Salvador, Honduras ter Bolivija, kjer je bil delež v letu 2013 nad 10 odstotki.

Med letoma 1985 in 1996 se je zaposlenost v kmetijstvu v Braziliji znižala za 23 odstotkov, medtem ko je kmetijski proizvod narasel na 30 odstotkov. Vlada je tako ustanovila program, kjer je zemljo porazdelila med 200.000 družin, ter dala finančno podporo več kot 70.000 kmetijam. Rast produktivnosti v kmetijski panogi, ki se je povišala predvsem med leti 1987 in 1998, je rezultat investicij in raziskav ter razvoja. Ustanovili so vladno podjetje, specializirano za kmetijske raziskave, imenovano Embrapa. Apreciacija reala v prvi polovici 21. stoletja je imela negativne učinke na izvoz kmetijskih izdelkov, medtem ko je uvoz hrane narastel. V letu 2003 je bila Brazilija druga največja proizvajalka soje, tretja največja proizvajalka koruze in svetovna proizvajalka kave, sladkorja, alkohola in sadnih sokov. Bila je tudi daleč največja proizvajalka govedine in perutnine, do leta 2006 pa svetovno vodilna proizvajalka bombaža in biogoriva narejenega iz sladkornega trsa. Delež Brazilije, glede na delež svetovnega izvoza kmetijskih izdelkov, je narasel iz 2,34 odstotka v letu 1990 na 3,34 odstotka v letu 2002. Težave, s katerimi se sooča brazilsko kmetijstvo, so klimatske in infrastrukturne težave (Baer, 2014, str. 303, 305).

2.4 Industrija

Vse do druge svetovne vojne je bila Brazilija odvisna predvsem od uvoza industrijskih izdelkov. Kasneje se je država hitro industrializirala in postala vodilna sila v Južni Ameriki. Vlada ji je pomagala zaščititi gospodarstvo s carinami in z drugimi zaščitami. V 90. letih pa je brazilska vlada z liberalizacijo trgovine izpostavila domačo industrijo tuji konkurenci, kar je povzročilo stagnacijo in nujno reorganizacijo industrijskega sektorja. Kot lahko vidimo iz Slike 9, ki nam prikazuje delež dodane vrednosti industrije v BDP, si je po letu 1990 brazilska industrija malo opomogla, toda že v letu 1995 je zabeležila padec na 27,53 odstotka. Pomembne industrijske panoge so avtomobilska, letalska, tekstilna industrija, rudarstvo, kemična in gradbena industrija ter proizvodnja železa in jekla (Brazil-Industry, 2014)

Slika 9: Delež dodane vrednosti industrije v BDP (v odstotkih)

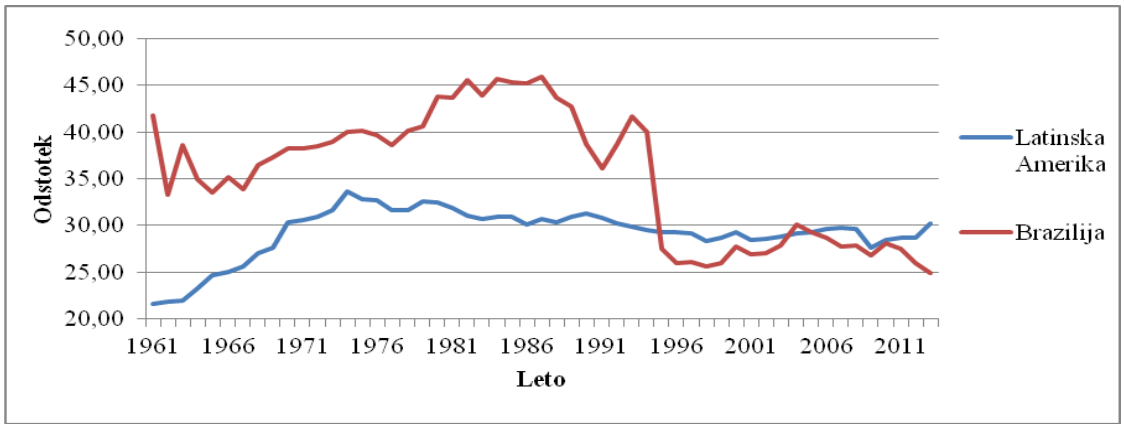

Vir: Indicators, The World Bank, Industry, value added (% of GDP), 2015.

Iz Slike 9 lahko opazimo, da je Brazilija imela vse do leta 1995 višji delež dodane vrednosti industrije v BDP od povprečja Latinske Amerike, po tem letu pa se je delež zniževal in v letu 2013 znašal 25 odstotkov. Po podatkih Svetovne banke je v letu 1990 Venezuelski delež znašal kar 60 odstotkov BDP, v letu 2010 pa kar 52 odstotkov. Velik delež, nad 35 odstotkov v letu 2013, imajo še Čile, Kolumbija in Ekvador.

2.4.1 Rudarstvo in naravni viri

Brazilija ima veliko naravnih virov in veliko rudnega bogastva, ogromne rezerve železove rude, ocenjene na 48 milijard ton, mangana ocenjeno na 208 milijonov ton in drugih industrijskih kovin. Že leta 1690 so v Braziliji odkrili zlato v gorah Minas Gerais, kasneje v 18. stoletju so odkrili diamantno rudo. Država ima znatne količine boksita, bakra, svinca, cinka, niklja, volframa, kositra, urana, kremenovih kristalov, industrijskih diamantov in dragih kamnov. Leta 1967 so na področju Amazonke odkrili ogromna nahajališča železove rude, ocenjene na 18 milijard ton. V poznih 60. letih so odkrili velike količine boksita na področju Amazonije. Hkrati je velika izvoznica železa in ena izmed glavnih proizvajalk aluminija na svetu (Baer, 2014, str. 5).

Brazilsko rudarstvo je zahvaljujoč izboljšani infrastrukturi in socioekonomskim spremembam po letu 2000 beležilo rast. V prihodnjih letih naj bi se proizvodnja povečala zaradi novih investicij. Brazilija kar 98 odstotkov svetovne proizvodnje beleži z rudo niobij, kar jo uvršča na prvo mesto med proizvajalkami te rude. Je druga največja svetovna proizvajalka mangana, železove rude in tantalita ter tretja največja svetovna proizvajalka boksita in okrasnih kamnin (Information and analyses on the Brazilian mineral economy: An optimistic outlook for mining in Brazil, 2012, str, 7–8).

Brazilija je v letu 2012 izvozila največ železove rude, kar lahko vidimo na Sliki 10, ki nam prikazuje delež izvoza posameznih rud.

Slika 10: Deleži posameznih rud v celotnem izvozu rudarstva v letu 2012 (v odstotkih)

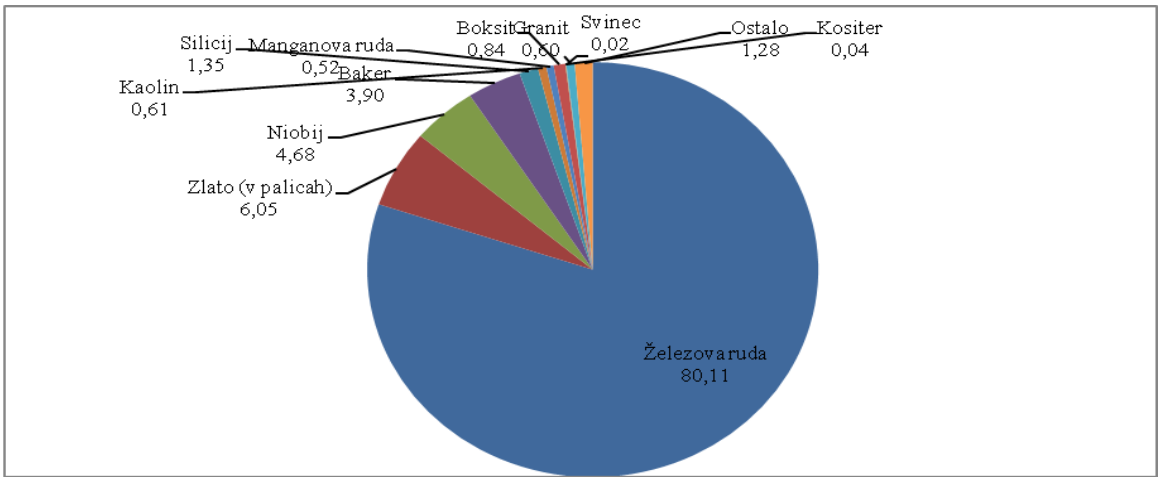

Vir: Information and analyses on the Brazilian mineral economy: An optimistic outlook for mining in Brazil, 2012, str. 9.

Največji odstotek izvoza v letu 2012 je Brazilija beležila z železovo rudo, s kar 80 odstotkov. Temu sledi zlato v palicah, kjer je izvoz znašal 6,05 odstotka ter ruda niobij s 4,68 odstotki. Omembe vreden je še izvoz bakra s 3,9 odstotki. Obseg izvoza ostalih rud je malo nad oz. pod 1 odstotkom.

Trenutno regija proizvede 45 odstotkov svetovne proizvodnje bakra, 50 odstotkov srebra, 26 odstotkov molibdena, 21 odstotkov cinka in 20 odstotkov zlata. Latinska Amerika je pritegnila kar 25 odstotkov svetovnih naložb v rudarstvu. Največja proizvajalka bakra na svetu je država Čile, sledi mu Peru. Do leta 2020 je pričakovano, da bo, s pomočjo investicij, Kolumbija peta največja izvoznica premoga in prva latinskoameriška proizvajalka zlata, srebra in platine (Latin America is Now the Primary Destination for Mining Exploration Investment in the World! Are You Ready to Capitalize on the Boom?, 2014).

2.4.2 Energetika

Brazilija je osma največja porabnica energije na svetu, največja porabnica energije v Južni Ameriki in deseta največja proizvajalka energije na svetu. Hkrati je pomembna proizvajalka plina in nafte in druga največja svetovna proizvajalka etanola za gorivo (Countries Brazil, 2013, str. 1).

Leta 1946 se je kar 70 odstotkov prebivalstva oskrbovalo z energijo na drva in oglje, kasneje do leta 2011 se je kar 78 odstotkov prebivalcev oskrbovalo z nafto in vodno energijo. Večina rezerv nafte se je do zgodnjih 70. let nahajala v zvezni državi Bahia in Sergipe, za domačo porabo so uporabljali le 20 odstotkov teh rezerv. Kasneje je podjetje Petrobras, ki je v državni lasti, odkrilo velike zaloge nafte, do leta 2005 ocenjene na 11 milijard sodčkov. Do leta 2003 je domača proizvodnja dosegla 88 odstotkov domače porabe, do leta 2007 pa je Brazilija postala samozadostna v oskrbi z nafto. Hidroelektrarni potencial Brazilije je eden največjih na svetu, po ocenah 150.000 megavatov. V sredini 70. let so začeli z gradnjo največjega hidroelektrarnega projekta na svetu. V letu 2011 je vodna energija predstavljala 75 odstotkov celotne porabe energije (Baer, 2014, str. 6).

Slika 11 nam prikazuje celotno primarno porabo energije po tipu goriva v letu 2011. Največji delež v celotni porabi energije prihaja iz nafte in ostalih tekočih goriv, kar 47 odstotkov, sledi ji hidroelektrična energija s 35 odstotki in zemeljski plin z 8 odstotki. Hkrati Brazilci porabijo tudi velike količine biomase za domačo, kot tudi industrijsko porabo. Večino Brazilskega naftnega sektorja obvladuje Petrobras. Leta 1997 so odprli sektor tudi za tuje konkurente. Kljub temu ostaja Petrobras največji proizvajalec z dnevno proizvodnjo med 100.000 in 350.000 sodčki na dan. Največji kupec Brazilske nafte so ZDA, ki so v letu 2012 dnevno uvozile 187.000 sodčkov surove nafte. Drugi največji kupec v letu 2012 je bila Kitajska, ki je uvozila 121.000 sodčkov na dan, Indija pa 91.000 sodčkov na dan (Countries Brazil, 2013, str. 2).

Slika 11: Celotna primarna poraba energije po tipu goriva v letu 2011 (v odstotkih)

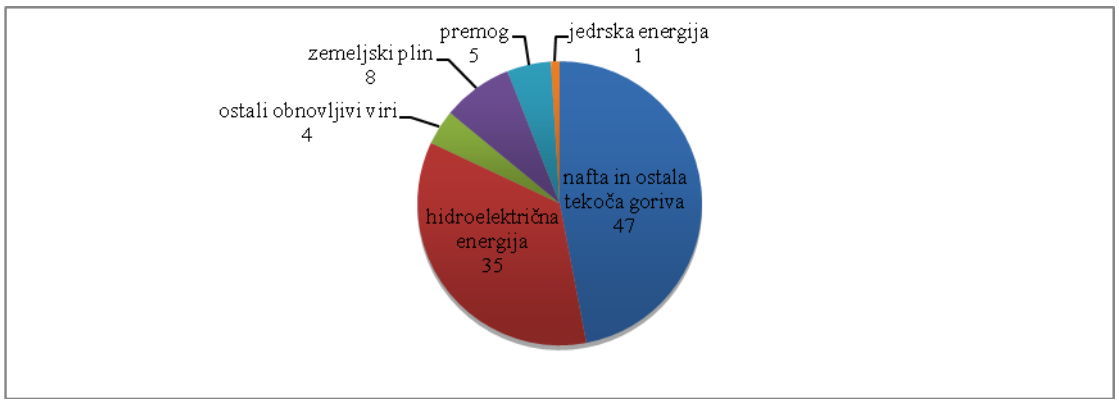

Vir: Countries Brazil, Brazil International energy data and analysis, 2013.

2.5 Storitve

Znotraj storitvenega sektorja je zavarovanje in finančno posredništvo v Braziliji raslo veliko hitreje od katerega koli drugega sektorja. Raslo je celo dvakrat toliko, kot znaša rast

celotnega sektorja storitev in kot BDP v celoti. Od leta 2008 sta rasla po povprečni stopnji 7,3 odstotkov letno (Ray, 2011).

Na Sliki 12 vidimo primerjavo med deležem dodane vrednosti storitev v BDP med Latinsko Ameriko in Brazilijo med leti 1961 in 2011.

Slika 12: Delež dodane vrednosti storitev v BDP (v odstotkih)

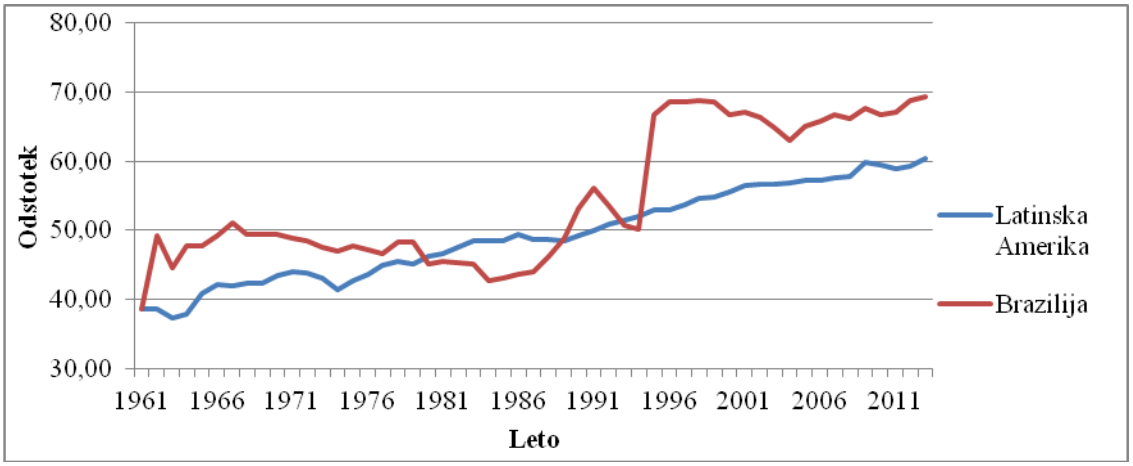

Vir: Indicators, The World Bank, Services, etc., value added (% of GDP), 2015.

Delež dodane vrednosti storitev v BDP se je po letu 1990 znova povišal nad povprečje latinskoameriških držav, leta 1995 pa se je povzpel nad 60 odstotkov. V letu 2004 je storitveni sektor v Braziliji štel 63 odstotkov BDP, v njem je bilo zaposlenega kar 53 odstotkov prebivalstva (Love & Baer, 2009, str. 39). Po podatkih Svetovne banke imajo preostale države Latinske Amerike manjši delež dodane vrednosti storitvenega sektorja v BDP, večji delež je v letu 2012 zabeležila Panama, kar 74,41 odstotka, v letu 2013 pa Kostarika, 69,16 odstotka.

2.6 Investicije

Tuje neposredne investicije so bile v 19. stoletju koncentrirane predvsem na finančni sektor in trgovino. Proizvodnja kave in sladkorja je bila v rokah domačinov, medtem ko je bil ladijski promet in financiranje trgovine v rokah tujcev. V drugi polovici 19. stoletja je brazilska vlada spodbudila tuje investicije v državno infrastrukturo. Začeli so graditi železnice in pristanišča. Večina teh investicij je bila namenjena temu, da se Brazilija integrira v svetovne trgovinske mreže kot dobavitelj osnovnih dobrin. Glavni namen gradnje železnic in pristanišč je bil vključitev kmetijskega sektorja v mednarodno gospodarstvo (Baer & Sirohi, 2013, str. 48).

V obdobju industrializacije pod okriljem uvozne substitucije so bile tuje investicije usmerjene v predelovalne dejavnosti. Delež tujih investicij se je od leta 1929 povišal iz 23,7 odstotka na 74,6 odstotka v letu 1998. To je posledica različnih spodbud tujim investitorjem, ker so politiki menili, da je hitra industrializacija pod okriljem uvozne substitucije možna le z znatnim tujim financiranjem in s tehničnim znanjem. Delež tujih neposrednih investicij se je zmanjšal v javnem sektorju iz 50 odstotkov v letu 1929 na 2,4 odstotka v letu 1992. To je bilo pričakovano, saj so z vladnimi ukrepi naredili javni sektor neprivlačen za naložbe, ker so se bali tujega nadzora nad strateškimi sektorji. Znotraj predelovalnega sektorja je bil delež tujih investicij visok v kemičnem sektorju, transportni opremi, hrani in pijači ter strojni opremi. Večino tujih investicij je prišlo v letu 1951 iz ZDA, kar 44 odstotkov, Kanade 30 odstotkov in Velike Britanije 12,1 odstotka. V letu 2005 je delež tujih neposrednih investicij ZDA znašal le 21,6 odstotka, Kanade 6,7 odstotka in Velike Britanije 1,5 odstotka. Povišal se je delež Japonske iz skoraj ničle na 15,5 odstotka. Kot odstotek BDP so prilivi tujih neposrednih investicij znašali 3,3 odstotka v letu 2002 in 2,3 odstotka v letu 2010 (Baer & Sirohi, 2013, str. 50–51).

3 PREDSTAVITEV BRAZILSKIH IN DRUŽBENIH IN GOSPODARSKIH REFORM OD SEDEMDESETIH LET 20. STOLETJA DALJE

V tem poglavju bom predstavila strukturne reforme Brazilije od 80. let dalje. Posebna pozornost bo namenjena reformnemu obdobju predsednika da Silve med leti 2003–2010, ko so se makroekonomski kazalci Brazilije izboljšali. Da Silva je posebno pozornost namenil zdravstveni, izobraževalni in pokojninski reformi ter reformi programa socialnih pomoči. Omenjene reforme so podrobneje predstavljene v nadaljevanju.

3.1 Reforme v zadnji četrtini 20. stoletja

Eden od glavnih gospodarskih ciljev brazilskega režima v letu 1964 je bil odprava inflacije in nenehnega nihanja cen. Po letu 1968 je bila inflacija povezana z visokimi stopnjami rasti. Do leta 1973 so bile vojaške vlade relativno uspešne, saj jim je uspelo znižati inflacijo iz 92 odstotkov leta 1964 na 15,5 odstotka v letu 1973. To so dosegli z mešanico standardnih fiskalnih in monetarnih stabilizacijskih ukrepov. Hkrati so uvedli represivno politiko plač, ponovno usklajevanje cen, sprejetje sistema plazečega se deviznega tečaja in predstavili sistem indeksacije finančnih instrumentov (Baer, 2014, str. 95).

Po letu 1973 se je inflacija začela znova višati zaradi zunanjih šokov, kot je štirikratno povečanje cene nafte med letoma 1973 in 1974, ter ponovna podvojitev cen leta 1979. Leta 1984 je inflacija dosegla 224 odstotkov. Poleg inflacije so se v letu 1980 strmo povišale obrestne mere, zgodile naravne katastrofe in velika devalvacija valute v letu 1979 in 1983. Pomembno je omeniti, da je bila vse do leta 1980 brazilska realna stopnja rasti močna, od

1981 do 1983 leta je z naraščajočo inflacijo gospodarstvo stagniralo. Februarja leta 1986 je inflacija dosegla letno stopnjo okrog 300 odstotkov. To je bil signal, da mora vlada ukrepati. V letu 1986 so predstavili Cruzado plan, temu je sledil Bresserjev plan, plan Verão in Collor plan. Noben od reformnih programov ni bil dolgoročno uspešen v boju proti inflaciji (Baer, 2014, str. 95–106, 116).

3.1.1 Cruzado plan

V želji po zajezitvi inflacije je takratni predsednik Sarney leta 1986 predstavil Decree Law 2283. Program je vseboval naslednje ukrepe (Baer, 2014, str. 106):

- zamrznitev cen končnih proizvodov,
- zamrznitev in ponovno prilagoditev realnih plač,
- povišanje najemnin in hipotekarnih plačil,
- sistem stopnjevanja plač. To pomeni, da se z indeksom cen življenjskih potrebščin povišajo tudi plače,
- prepoved klavzul o indeksiranju za pogodbe, krajše od enega leta,
- kreiranje nove valute cruzado, ki je nadomestila cruizero.

Z navedenimi ukrepi je mesečna stopnja inflacije, merjena s splošnim indeksom cen, padla iz 22 odstotkov v februarju 1986 na 1 odstotek v marcu istega leta. Hkrati se je začela ekonomska aktivnost pospeševati, tudi industrijska proizvodnja se je povečala. Pozitivna lastnost Cruzado plana je bila povišana gospodarska rast, ki je temeljila na potrošnji. Potrošnja je bila stimulirana s povišanjem realnih bruto plač (Baer, 2014, str. 106–107).

3.1.2 Plan Verão

Cruzado plan ni bil plan, ki bi rešil težave na dolgi rok. Ko je inflacija zopet začela naraščati, so jo v letu 1989 poizkušali zajeziti s planom Verão, in sicer z naslednjimi ukrepi (Baer, 2014, str. 115):

- nadzor nad cenami in zamrznitev plač,
- odprava indeksiranja, razen za prihranke depozitnih računov,
- predstavitev nove valute, cruzado novo, kar je enako kot 1000 cruzadov,
- poskus omejitve monetarne in kreditne ekspanzije,
- 17,73-odstotna devalvacija menjalnega tečaja.

3.1.3 Collor plan

Plan Verão je imel še krajšo življenjsko dobo kot Cruzado plan. Leta 1990 je Brazilija dobila novega predsednika Fernanda Collorja de Mello. V tistem obdobju je inflacija znašala 81 odstotkov, zato je Collor predstavil novi proti inflatorni program, sestavljen iz naslednjih ukrepov (Baer, 2014, str. 116–117):

- 80 odstotkov vseh depozitov, transakcij in varčevalnih računov, ki so presegli 50.000 cruzadov, je bilo zamrznjenih za 18 mesecev,
- predstavljena je bila nova valuta, cruzado novo,
- davek na finančne transakcije je bil določen na osnovi zaloge finančnih sredstev, na transakcijah v zlatu, zalogah in dvigih prihrankov,
- zamrznitev plač s poznejšo prilagoditvijo, ki temelji na pričakovani inflaciji,
- odprava različnih vrst davčnih spodbud, takojšnja indeksacija davkov in številni ukrepi za zmanjševanje davčnih utaj,
- dvig cen javnih storitev in liberalizacija deviznega tečaja,
- zaprtje številnih vladnih agencij. Tako je vlada odpustila 360.000 delavcev v javnem sektorju,
- preliminarni ukrepi za začetek procesa privatizacije.

Tudi njegovi ukrepi niso zajezili naraščajoče inflacije.

3.1.4 Real plan in konec inflacije

Glavna težava brazilske vlade, z izjemo tiste v obdobju vojaškega režima, je bila nezmožnost sprejetja odločitev o tem, katera družbena skupina bo nosila breme financiranja vladnega programa ali fiskalne stabilizacije. Tradicionalna pot iz tega je bila skozi inflatorne finance, rezultat le-te je bila nevzdržna hiperinflacija. Druga pot je bila skozi zadolževanje iz domačih in tujih virov. To je postalo izvedljivo s predstavitvijo Real plana. Njegov začetni uspeh je dal vladi dovolj kredibilnosti, da je lahko nadaljevala to pot. Kredibilnost je slonela na predpostavki med vlagatelji, da je lahko proračunska prilagoditev dosežena v relativno kratkem času (Baer, 2014, str. 125).

Slika 13 nam prikazuje letno stopnjo inflacije v treh državah, v Boliviji, Braziliji in Peruju. V omenjenih državah je inflacija dosegla najvišji odstotek v zgodovini latinskoameriških držav. Podatki za Argentino in Kubo niso bili dostopni.

Slika 13: Letna stopnja inflacije med leti 1981–1996 (v odstotkih)

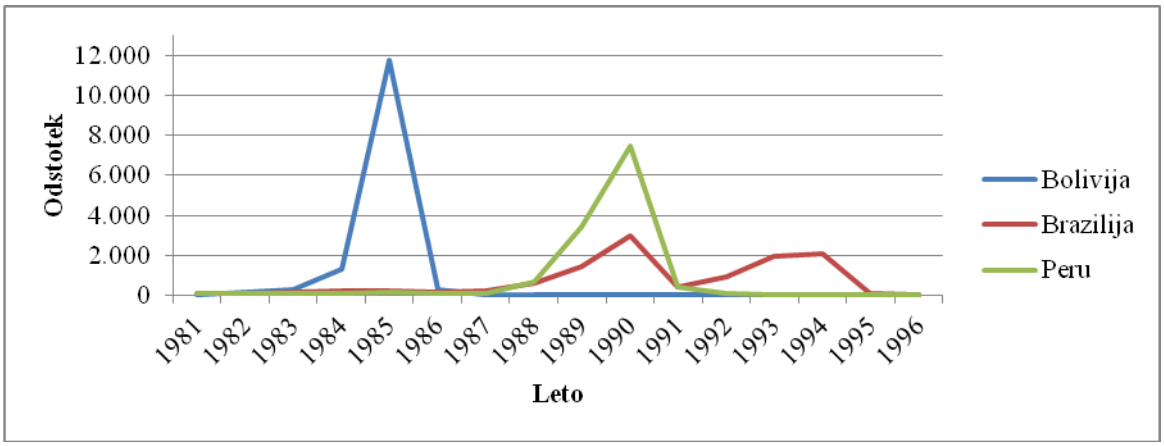

Vir: Indicators, The World Bank, Inflation, consumer prices (annual %), 2015.

Po podatkih Svetovne banke, pa tudi na Sliki 13 lahko vidimo, da je, kljub visoki inflaciji Brazilije, imela Bolivija v letu 1985 petmestno stopnjo inflacije, znašala je kar 11.749,64 odstotka. Peru je v letu 1989 in 1990 zabeležil štirimestno stopnjo inflacije, ki je v letu 1990 znašala 7.481,66 odstotka. Ostale države Latinske Amerike so imele večinoma eno, dvo ali trimestno stopnjo inflacije.

Najvišji odstotek inflacije je Brazilija dosegla v letu 1990, kar 2.739 odstotka. V Braziliji so bile reforme neuspešne zaradi tega, ker niso vsebovale elementov stroge proračunske prilagoditve. Primanjkljaji so bili financirani s strani centralnih bank, kar je vodilo do naraščanja inflacije, ki je dosegla štirimestno stopnjo do leta 1994, kar lahko vidimo iz Priloge 7. V letu 1994 je letna stopnja inflacije znašala 2.407 odstotkov. Finančni minister Cardoso je s številnimi nadarjenimi ekonomisti leta 1993 predstavil novi stabilizacijski program, ki ga je predstavil junija, imenovan Načrt takojšnjega ukrepanja (angl. *Immediate action plan*) (Baer, 2014, str. 125).

Osrednja točka Real plana je bilo zmanjšanje vladne porabe za 6 milijard USD, v višini 9 odstotkov zvezne porabe in 2,5 odstotka porabe na vseh ravneh vlade. V planu je bilo predvideno zaostrovanje pri pobiranju davkov in reševanje finančnih odnosov z državno vlado, ki je dolgovala zvezni vladi 36 milijard USD v letu 1993 in še 2 milijardi zaostankov. Vlada se je morala boriti tudi proti utaji davkov. Cardoso je v programu videl pomanjkljivosti in nato decembra predstavil nov program proračunske prilagoditve in nov sistem indeksiranja, ki bi postopoma privedel do nove valute (Baer, 2014, str. 126).

Glavni ukrepi fiskalnega prilagajanja so vsebovali (Baer, 2014, str. 126):

- linearno povišanje obdavčitve za 5 odstotkov,

- ustanovitev socialnega zasilnega sklada, ki je prejel 15 odstotkov vseh davčnih prejemkov in je začasno pomagal pri izdelavi fiskalnega prilagajanja,
- zmanjšanje porabe na področju državnih investicij, javnih uslužbencev in državnih podjetij za okrog 7 milijard USD.

Novi sistem je bil predstavljen februarja 1994, sestavljala ga je valuta real (angl. *Unit of Real value*, v nadaljevanju BRL), ki je ob uvedbi imela vrednost enega USD. Skupaj s predstavitvijo nove valute je vlada sprejela tudi restriktivno monetarno politiko, ki je vsebovala kratkoročni limit na posojila za financiranje izvoza, 100-odstotne obvezne rezerve na depozite in omejitev pri širitvi denarne osnove 9,5 milijard BRL do konca marca 1995. Monetarne oblasti so pustile obrestno mero visoko zaradi nadzora nad zelo visoko potrošnjo in odvrnitvijo špekulacij. Da bi odvrnili velike količine kapitalskih tokov, ki bi jih lahko pritegnile visoke obrestne mere, so oblasti fiksirale prodajno ceno BRL. Prodajna cena BRL je bila enaka USD, medtem ko so dovolile nakupni ceni BRL apreciirat po tržni. Znatni kapitalski prilivi in nadaljujoči se trgovinski presežek je povzročil, da je BRL apreciiral in dosegel vrednost 0,85 napram USD v novembru leta 1994 (Baer, 2014, str. 126).

Začetni rezultati uvedbe nove valute BRL so bili pozitivni, inflacija se je znižala iz 50,7 odstotka v juniju 1994 na 0,96 odstotka v septembru istega leta. Do konca leta se je povišala na 2,37 odstotka. Stopnja rasti gospodarstva, ki je bila precejšnja že pred uvedbo BRL, je narasla na letno povprečje 5,1 odstotka v drugi polovici leta 1994, do marca 1995 pa na 7,3 odstotka. Vodilni sektor je bila industrija, letna rast proizvodnje v juniju 1995 je bila 9,7-odstotna. Stopnja investicij se je začela večati, v letu 1994 je znašala 16,7 odstotka BDP. Prav tako se je začela višati tudi poraba, ki je do drugega kvartala 1995 leta narasla za 16,3 odstotka. Povečale so se realne plače, v prvih dveh mesecih leta 1995 so bile za 18,9 odstotka višje kot leto prej. Real plan je imel pozitiven vpliv tudi na bilanco stanja podjetij (Baer, 2014, str. 127, 129).

Za vzdrževanje inflacije so uporabili visoko stopnjo menjalnega tečaja, ki je temeljil na odprtju brazilskega gospodarstva. Med letoma 1990 in 1994 so povprečne tarife na uvozne produkte padle iz 32,2 odstotka na 14,2 odstotka. Mehiška gospodarska kriza je skorajda porušila Real plan, pa vendar so oblasti hitro reagirale z devalvacijo BRL, obrestne mere pa so se povišale. V Cardosovem obdobju se je privatizacija zelo razširila, omejena je bila le na sektor jekla in petrokemični sektor. Privatizacija je vključevala tudi javne službe, kot so telekomunikacije in proizvodnja ter distribucija električne energije (Baer, 2014, str. 129).

Real plan se je začel z uspešno stopnjo rasti 5,9 odstotka v letu 1994 in 4,2 odstotka v letu 1995. Rast v letu 1995 je posledica povišanja porabe s takojšnjim vplivom na stabilnost cen. Znižanje rasti je povezano z zaviralnim učinkom visokih obrestnih mer in z

zmanjšanjem stopenj izvoza. Kriza v letu 1998 je znižala stopnjo rasti na 0,2 odstotka. Predelovalne dejavnosti so bile najšibkejši člen, kar je posledica obrestnih mer. Pozitivna posledica je povišanje investicij med obdobjem 1994–1998. Z odprtjem gospodarstva se je povečala konkurenčnost in produktivnost delovne sile (Baer, 2014, str. 138).

3.1.5 Privatizacija in regulativne reforme

Brazilija je že v obdobju vojaške vlade imela velik javni sektor, ki je bil vpleten ne samo v tradicionalne sektorje, kot so energija, transport in telekomunikacije, ampak tudi v sektorje rudarstva in predelovalnih dejavnosti, kot so jeklarska, petrokemična, letalska proizvodnja in proizvodnja gnojil (Ter-Minassian, 2012, str. 21).

Pomembna komponenta programa liberalizacije takratnega predsednika Collorja v letu 1990 je bila privatizacija. Med letoma 1990 in 1994 so bili razprodani vladni deleži v številnih podjetjih, še posebej v jeklarskem, petrokemičnem in letalskem sektorju. Izkupiček prodaje je bil majhen. Brazilska razvojna banka (angl. *The Brazilian development bank*, v nadaljevanju BNDES) je odigrala ključno vlogo skozi kapitalsko udeležbo in s financiranjem s strani drugih investitorjev. 52 zveznih in 28 državnih podjetij, vključujoč tudi velika na področju rudarstva, elektrike in telekomunikacij, je bilo privatiziranih. V prvem valu privatizacije so tuji vlagatelji odigrali pomembno vlogo. Delež tujih vlagateljev v nacionalnem programu privatizacije je predstavljal manj kot 1 odstotek vsega dohodka. Privatizacija je pozitivno vplivala na javne finance in produktivnost, dolgoročno pa tudi na gospodarsko uspešnost. Nekatera privatizirana podjetja so zacvetela pod tujo lastjo in postala pomembni igralec na mednarodnem trgu. Sistem privatizacije je bil zagotovo uspešen (Ter-Minassian, 2012, str. 21–22; Baumann, 2001, str. 15).

V obdobju 1991–2000 je celotni prihodek od privatizacijskega programa znašal 58 milijard USD od podjetij, ki pripadajo zvezni vladi, plus 33 milijard USD od podjetij v lasti zveznih dežel. Vse skupaj je znašalo 74 milijard USD za prodajo premoženja in 18 milijard USD za prenose dolga, kot je to prikazano v Prilogi 3. To je bil eden izmed največjih procesov privatizacije na svetu. Predsednik da Silva se je v svojem mandatu zavzel, da ostanejo ključni sektorji, kot so naftni, rudarski in bančni, pod nadzorom države (Baumann, 2001, str. 154–155).

3.1.6 Energetska politika

V sektorju energije je bilo leto 1990 v znamenju liberalizacije. Leta 1995 je bil odpravljen monopol v naftni industriji. Tako se je Petrobras skupaj z ostalimi zasebnimi podjetji podal v proizvodnjo, uvoz in distribucijo nafte. Do leta 2002 so bile cene črpalk (angl. *pump prices*) popolnoma liberalizirane, na njih so uvedli nove trošarine. Med letoma 1999 in

2002 so bili izvedeni štirje uspešni vali dražb za raziskovanje novih naftnih polj s Petrobrasovim sodelovanjem. Petrobras ima še vedno monopol nad rafiniranjem nafte in prevoznimi dejavnostmi ter dominantno vlogo na trgu maloprodajne distribucije. Liberalizacijski ukrepi so prispevali k znatni okrepitvi upravljanja Petrobrasa, produktivnosti in finančni uspešnosti v zadnjih letih. Družba je zabeležila velike in naraščajoče profite ter širitev dejavnosti na plin in biogoriva (Ter-Minassian, 2012, str. 25).

V sektorju električne energije je privatizacija prizadela dele proizvodnega in distribucijskega sektorja. Eletrobras skupina je imela dominantno vlogo v proizvodnji in monopol v električnem vodu. Z javnimi investicijami, omejenimi s proračunskimi potrebami in škodljivimi klimatskimi pogoji so vplivali na hidrološke vire, iz katerih je Brazilija pridobila velik delež električne energije. Tako je bila v letu 2001 energijska kriza. Vlada je odreagirala odločno s shemo racioniranja in cenovnega prilagajanja, hkrati pa tudi s pospešenimi javnimi investicijami v sektor. Vladna vpletenost v energetski sektor se je ponovno povišala po letu 2000. To se je odražalo predvsem v ideološki usmerjenosti vlade da Silve in odkritju novih nahajališč nafte globoko na morskem dnu, kar je zahtevalo veliko tehnološko in finančno investicijo v izkoriščanju naftnih polij. Nov regulativni režim so predstavili v letu 2003 (Ter-Minassian, 2012, str. 26).

3.2 Reformni program, ki ga je uveljavil predsednik Luis Inácio Lula da Silva

3.2.1 Predsednik da Silva in njegova strategija sprememb

Luis Inácio Lula da Silva se je rodil revnim staršem leta 1945. Vse do desetega leta starosti se ni učil brati, šolanje je opustil po štirih letih ter se zaposlil, da bi pomagal svoji družini. Delal je kot deček, ki je čistil čevlje, kot ulični prodajalec in tovarniški delavec. Leta 1964 je našel zaposlitev v Villares Metalworks, kjer se je pridružil združenju obdelovalcev kovin, nato je leta 1972 zapustil tovarno in začel delati kot sindikalist za poln delovni čas. Leta 1975 je bil izvoljen za predsednika sindikata. Sprožil je gibanje za povišanje plač, kasneje med leti 1978–1980 je bil obtožen zaradi kršitve zakona o nacionalni varnosti. Čeprav je bil spoznan za krivega in obsojen, so ga naslednje leto oprostili. Da Silva je bil ustanovitelj delavske stranke in je v letu 1982 prvič kandidiral za župana Sao Paula. S svojo priljubljenostjo in karizmo je bil leta 1986 izvoljen v državni poslanski zbornici za zveznega poslanca Sao Paula, leta 1989 je kandidiral kot predsednik delavske stranke. Kljub kasnejšima dvema porazoma v letu 1994 in 1998, je zmagal na predsedniških volitvah leta 2002 z 61,5 odstotki glasov. Njegov volilni program je imel pet ključnih reform: končati lakoto in revščino v Braziliji, spodbuditi gospodarsko rast, preprečiti naraščajočo inflacijo, odobriti ustavne reforme ter zmanjšati brezposelnost in hkrati spodbuditi ljudi k prvi zaposlitvi (Morais, 2011, str. 6).

V letu 2002 zunanji pogoji niso bili ravno ugodni, saj si gospodarstvo še ni opomoglo od enajstega septembra, Argentina pa je bila v dolžniški krizi. Tuje naložbe so se zmanjšale, BRL se je razvrednotil, ocene inflacije za naslednje leto so se povišale, rast je bila nizka, brezposelnost pa visoka. To okolje je bilo namenjeno da Silvi, saj je v svojem predvolilnem mandatu predstavil spremenjen gospodarski model in bil izvoljen ter nastopil mandat v letu 2003. Njegov glavni cilj je bila makroekonomska stabilnost, višja izobraženost Brazilcev, boljše zdravstvene razmere in manj lačnih ljudi. Poudarek je temeljil na notranjem trgu, zlasti za mala in srednje velika podjetja, na infrastrukturi in tehnološki zmogljivosti. Omenjena je bila tudi široka paleta institucionalnih reform, kot so socialna varnost, davčna, agrarna, politična reforma in reforma delovne zakonodaje. Na mednarodni ravni si je prizadeval za tesnejše odnose z Južnoameriškimi državami, želel je zmanjšati protekcionizem v bolj industrializiranih državah in povečati tehnološko vsebino brazilskega izvoza (Erber, 2007, str. 4–5).

Najpomembnejše reforme je izvedel na področju zdravstva, izobraževanja, trga dela, pokojninske reforme in socialnih reform. Te reforme so v nadaljevanju nekoliko podrobneje predstavljene. Pa vendar naj že tukaj omenim, da se je z reformami na področju zdravstva povišala življenjska doba ljudi ter znižala smrtnost otrok. S celovitim programom Bolsa Familia je povečal udeležbo otrok v osnovnošolskem izobraževanju, s tem se je povečala tudi stopnja pismenosti prebivalstva in zmanjšala neenakost razdelitve dohodka. Z rastočim gospodarstvom so se odprla nova delovna mesta, povišala se je minimalna plača, kar je dalo prebivalcem večjo kupno moč in s tem večjo potrošnjo. Gospodarstvo je na neki način zacvetelo. Največ neodobravanja je po mojem mnenju doživel s pokojninsko reformo, saj ljudje, zaposleni v javni upravi, niso imeli tako velikih ugodnosti pri upokojevanju in višjih pokojnin od ljudi, zaposlenih v gospodarstvu. Glede na rezultate so vse reforme pozitivno vplivale na izboljšanje stanja v državi.

Za njegovo politiko je bil ključnega pomena socialni oz. družbeni razvoj ter zmanjšanje neenakosti in revščine. Da so dosegli družbeni razvoj, je bilo pomembno spodbujati hitro gospodarsko rast in mednarodno konkurenčnost. V ta namen so določili 6 ciljev politike: cenovna stabilnost, investicije v raziskave in razvoj, učinkovitost obdavčitvenega sistema, določbe dolgoročnega financiranja, izobraževanje delovne sile in selektivne naložbe v infrastrukturo (Baer, 2014, str. 147).

Vladi je uspelo povišati primarni presežek v letu 2003 iz 3,75 odstotka na 4,25 odstotka BDP. Primarni presežek v letu 2004 je bil dosežen v oktobru s 4,7 odstotka BDP. Makroekonomsko politiko vlade da Silve so zelo pohvalili v mednarodnih finančnih krogih in multilateralnih agencijah. Rezultati v smislu rasti so bili daleč od impresivnih v prvem letu njegovega delovanja, kasneje v letu 2004 se je makroekonomska uspešnost Brazilije bistveno izboljšala, saj se je stopnja rasti BDP povišala na 5,7 odstotka. Rast je bila pogojena predvsem s porastom industrije na 7,89 odstotka (Baer, 2014, str. 150–152).

Na koncu njegovega prvega mandata je gospodarstvo raslo, stopnja revščine je občutno padla. Izboljšala se je tudi razdelitev dohodka. Ljudje iz najnižjega razreda so dobili dostop do kreditov in trajnega potrošnega blaga. Poenoten je bil dostop do izobrazbe, stopnja kriminala je počasi začela padati. Skupni socialni izdatek zvezne, državne in občinske uprave je znašal 21 odstotkov BDP, 85 odstotkov od tega je bilo namenjenega izobraževanju, zdravju, socialni pomoči in koristim javnih uslužbencev. Najbolj radikalna sprememba je bila na področju zdravstva z ustvarjanjem enotnega zdravstvenega sistema, ki zajema zdravstvene storitve in storitev socialne varnosti. Mnogi Brazilci so bili mnenja, da bi da Silva lahko storil še več na področju kakovosti javnega izobraževanja ali zmanjšanja stopnje kriminala. Tako je v letu 2006 zmagal v drugem krogu predsedniških volitev (Luiz Inácio Lula da Silva: President of Brazil, 2013; Baumann, 2010, str. 156–157).

V drugem mandatu si je zadal cilj uveljaviti spremembe še hitreje kot do tedaj. Njegov program oz. strateška vizija razvoja in socialni pakt sta temeljila na javnih in zasebnih naložbah, usmerjenih predvsem v Program pospešitve rasti (angl. *Programe to accelerate growth – PAC*). To je bil velik program naložb in infrastrukture, od katerega se je 55 odstotkov namenilo za energetske projekte, tretjina za urbano infrastrukturo in ostalo za logistiko. Vreden je bil 290 milijard USD (Erber, 2007, str. 8–9).

V osmih letih predsedovanja je da Silva namenil posebno pozornost socialnim programom in s tem zmanjšal neenakost v Braziliji. Z zvišanjem minimalne plače nad inflacijo in razširitvijo državne pomoči za najbolj osiromašene s programom družinskih donacij Bolsa Familia je pomagal okrog 44 milijonom ljudem. Gospodarstvo pod njegovim vodstvom je bilo stabilno in je doseglo proračunski presežek, zahtevan s strani Mednarodnega denarnega sklada (Petrin, 2015; Profile Luiz Inácio Lula da Silva, 2010).

V obdobju da Silve v Braziliji ni minil dan brez dokazovanja napredka države, kot so rekordna prodaja goriva, rekordna poraba vlade, rekordna raven potrošnje in prihodkov. Po podatkih vlade je 25 milijonov Brazilcev napredovalo v srednji razred od leta 2002 in delež ljudi, ki živijo v ekstremni revščini, je padel iz 12 odstotkov na 4 odstotke med leti 2003 in 2008. Tuje neposredne investicije so se od leta 2001 do leta 2009 povišale iz 43 na 72 odstotkov BDP po podatkih finančnega ministrstva. Še vedno pa v Braziliji obstaja težava zastaranosti infrastrukture, saj je večina cest v zelo slabem stanju (Phillips, 2010).

3.2.2 Zdravstvena in izobraževalna reforma

Ena izmed glavnih sestavin gospodarskega razvoja je zagotoviti primeren življenjski standard prebivalcev države. Skozi desetletja se je v Braziliji podaljševala življenjska doba, iz 42 let leta 1930 na 72 let leta 2006. Še vedno pa Brazilija zaostaja za razvitimi državami in je pod povprečjem latinskoameriških držav. Večina zdravstvenega sistema v

Braziliji je privatnega. Veliko je regionalnih razlik. Ustrezno zdravstveno oskrbo si lahko privoščijo le ljudje iz srednjega in višjega sloja (Baer, 2014, str. 357–358).

3.2.2.1 Nacionalni zdravstveni sistem

Reforme zdravstvenega sistema segajo že v leto 1988, ko so ustanovili poenoten zdravstveni sistem, ki pokriva delo zdravnikov, laboratorijske takse, bolnišnično namestitev, kirurške posege, zdravila ter skrbi za družine v revnih območjih. Pred tem so imeli dostop do zdravstvenih storitev le zaposleni ljudje (Almeida, Travassos, Porto & Labra, 2000, str. 129–131).

Leta 1988 so ustanovili Nacionalni sistem zdravstva. Reforme so bile osredotočene predvsem na (Ter-Minassian, 2012, str. 17):

- opredelitev vloge različnih ravni vlade v določbah zdravstvenih storitev,
- krepitev lokalnih zmogljivosti z namenom zagotovitve kurativne družinske oskrbe,
- zagotavljanje vedno večjega toka zveznih in subnacionalnih sredstev v sektorju,
- okrepitev regulativnih pooblastil zvezni vladi na področjih, kot so droge, zdravila in sanitarni standardi.

Zvezna vlada je določila nacionalne smernice in financirala del zdravstvenih storitev neposredno ali skozi transferje. Občine so skrbele večinoma za preprečevanje bolezni in osnovno oskrbo. Država je določila, da namenijo minimalno 12 odstotkov prihodkov za zdravstvo, občine pa minimalno 15 odstotkov. Ustavne spremembe, potrjene v letu 2000, zahtevajo, da se zvezna poraba za zdravstvo povišuje vsaj vsako leto v skladu z BDP (Ter-Minassian, 2012, str. 18).

Zvezni transferji države in občin za zdravstvo so rasli v zadnjih letih. Rast transferjev je znašala nad 60 odstotkov potrošnje in je prehitela neposredna plačila bolnicam in zasebnim ponudnikom zdravstvenih storitev. Ti transferji so delno obvezni in delno diskrecijski. Obvezni vključujejo različne programe z zneskom, določenim po različnih kriterijih, kot sta velikost populacije in narava financiranih storitev. Eden od programov je usmerjen v zagotavljanje najbolj kompleksnih zdravstvenih storitev. Diskrecijski transferji so dogovorjeni, odvisno od primera do primera, in temeljijo na podpori provizij specifičnih storitev določene skupnosti. Diskrecijski transferji so predmet političnega vpliva. Zvezni transferji znašajo več kot eno tretjino celotnega financiranja zdravstva in so odvisni od regije do regije. Variirajo med 33 in 45 odstotki na najbolj revnem severu države. Brazilija je naredila pomembne korake pri zagotavljanju zdravstvenega varstva v zadnjih dveh desetletjih, kar se je pokazalo v povišani življenjski dobi, manjšem številu smrtnosti novorojenčkov in mater in po ostalih indikatorjih (Ter-Minassian, 2012, str. 18).

Smrtnost novorojenčkov se je na 1000 rojenih otrok v letu 2001znižala iz 29,4 na 17,3 v letu 2010. Pričakovana življenjska doba se je povišala iz 70 let v letu 2000 na 73 let v letu 2010. Dostop do zdravstvenih storitev je pred letom 1988 imelo le 30 milijonov Brazilcev, do leta 2008 se je ta številka povzpela na 140 milijonov. Kljub temu pa je brazilski zdravstveni sistem še vedno za razvitimi državami. Na 1000 prebivalcev imajo le 2,4 bolniških postelj v primerjavi s 5,8 bolniških postelj v državah evroobmočja. V letu 2008 so imeli le 1,8 zdravnika na 1000 Brazilcev, v ZDA pa 2,4 zdravnika (Baer, 2014, str. 370–371).

Kljub temu, da se v obdobju predsednika da Silve niso izvajale nobene posebne reforme zdravstva, je sam sistem pozitivno vplival na zdravstvo. Kar pomeni, da imajo gospodarski razvoj, inflacija, brezposelnost in spremembe v revščini in dohodkovni neenakosti takojšen vpliv na zdravje revnih ljudi, hkrati pa tudi na kulturno in izobrazbeno stopnjo. Izdatki za zdravstvo so se v Braziliji skozi leta večali, leta 2012 so znašali 9,3 odstotka BDP, kar vidimo iz Priloge 4. Latinskoameriški državi, ki namenita višji odstotek BDP za zdravstvo, sta Kostarika in Paragvaj. Najmanj za zdravstvo nameni Venezuela, in sicer v letu 2012 samo 4,7 odstotka.

3.2.2.2 Reforma šolstva

Brazilski izobraževalni sistem je imel v preteklosti številne pomanjkljivosti (Ter-Minassian, 2012, str. 19–20):

- velike razlike v kakovosti izobraževanja, dosežki med regijami in med dohodkovnimi skupinami,
- visoke stopnje ponavljanja razredov in nizke stopnje dokončanja šole predvsem med učenci iz revnejših družin,
- nesorazmeren delež javnih resursov je bil namenjen univerzitetni izobrazbi, do katere so imeli dostop le učenci iz bogatih družin,
- pomanjkanje srednjega, strokovnega oz. poklicnega usposabljanja.

Vse do obdobja industrializacije pod okriljem uvozne substitucije je bilo kopičenje človeškega kapitala majhno. Šolanja so bila večinoma zasebna. Pomembno je bilo usposabljanje doma in v službi, šele nato je prišlo na vrsto šolanje. Rast izobrazbe ni šla vzporedno z rastjo celotnega razvoja države. Stopnja pismenosti je bila na začetku 20. stoletja 34-odstotna, do leta 1940 se je povišala na 55 odstotkov in nato padla na 33 odstotkov leta 1950 (Baer, 2014, str. 389).

Iz Tabele 2 je razvidno gibanje stopnje pismenosti oseb, starih 15 let in več v vseh latinskoameriških državah v obdobju 1993–2013.

Tabela 2: Stopnja pismenosti oseb, starih 15 let in več v obdobju 1993–2013

Država	1993	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bolivija					90,7	90,7	91,2		92,2	94,5	
Brazilija		88,6		89,6	90,0	90,0	90,3	90,4	91,4	91,3	
Čile						98,6	98,6				
Kolumbija	81,4	92,8	92,8	92,3	92,7	93,4	93,2	93,4	93,6		
Ekvador					84,2		84,2	91,9	91,6		93,3
El Salvador		80,8		83,6	82,0	84,0	84,1	84,5	85,5		
Honduras					83,6			84,8	85,1	85,4	
Mehika		91,0	91,6	91,7	92,8	92,9	93,4	93,1	93,5	94,2	
Paragvaj					94,6	93,3	93,8	93,9			
Peru	87,2	87,7	87,9	88,7	89,6					93,8	
Urugvaj				97,8	97,9	98,2	98,3	98,1	98,3	98,4	
Venezuela					95,2		95,5				

Opomba: podatki, ki so v Tabeli 2, so dostopni le za eno leto: za Argentino dostopen podatek le za leto 2012, ko je bila stopnja pismenosti 97,9-odstotna; za Kostariko v letu 2011 97,4-odstotna; v Kubi leta 2012 99,8-odstotna; Gvatemali v letu 2012 78,3-odstotna; Nikaragvi v letu 2005 78,0-odstotna in Panami 94,1-odstotna.

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, Literacy rate of people ages 15 years and over, by sex, 2015.

Stopnja pismenosti Brazilcev nad 15 let se je od leta 1950 iz 49 odstotkov povišala na 61 odstotkov v letu 1970 in na 88,6 odstotka v letu 2004. Stopnja pismenosti je povezana z visokimi stopnjami vpisa v izobraževalni sistem. Do leta 2004 se je v osnovno šolo vpisalo 99,5 odstotka otrok, starih med 7–13 let, v srednjo šolo pa 74,9 odstotka otrok, starih med 14–19 let. V visoko šolo se je vpisalo 20,1 odstotka otrok, starih med 20–24 let. Še vedno je v Braziliji velik delež mladih, ki spadajo med nizko kvalificirano delovno silo. Odstotek le-teh se je povišal od leta 1950 iz 32,9 odstotka na 45,9 odstotka v letu 1995 in 49,1 odstotka v letu 2005 (Baer, 2014, str. 6–7). V preostalih državah Latinske Amerike je bila, po podatkih Združenih Narodov, stopnja pismenosti višja. Že leta 1981 je imela Kuba kar 97,8-odstotno stopnjo pismenosti, leta 2002 pa kar 99,8-odstotno. Med visokimi stopnjami pismenosti sta poleg Kube še Urugvaj s stopnjo 98,4 odstotka v letu 2012 in Argentina s stopnjo 97,9 odstotka ter Čile z 98,6 odstotki v letu 2009.

Splošna stopnja izobrazbe se je izboljšala v drugi polovici 20. stoletja, ko se je stopnja pismenosti povišala na 90 odstotkov. Kljub temu je stopnja pismenosti v nekaterih delih države izjemno nizka, tudi učitelji niso dovolj usposobljeni za svoje delo. Na splošno Brazilija zaostaja za ostalimi državami Latinske Amerike, na kar kažejo tudi podatki. V letu 2004 se je za manj kot 40 odstotkov brazilskih otrok v severovzhodni regiji

pričakovalo, da bodo naredili osem razredov osnovne šole, medtem ko se je v jugovzhodni regiji pričakovalo, da jo bo dokončalo 70 odstotkov. Vpis na univerzo je bil majhen. Do leta 2005 se je število univerzitetnih študentov povišalo na 4,4 milijona, 73 odstotkov le-teh je obiskovalo privatne univerze (Baer, 2014, str. 392).

Že reforme v letu 1990 so bile osredotočene predvsem na višjo izobraženost prebivalstva, večje število udeleženih učencev v primarni izobrazbi in zmanjšanje regionalnih razlik ter izboljšanje kakovosti učenja s standardiziranimi testi. Do leta 2010 je 6 let star otrok iz najnižje družbene skupine z najnižjim dohodkom dokončal več kot dvakrat toliko let šole kot njegovi starši ne glede na to, kje v državi je locirana njegova šola. Reforme so pripomogle tudi k povišanju javnih izdatkov na učenca, kar opazimo v Prilogi 8. Če primerjamo podatke iz Priloge 8, nam kažejo še vedno velike razlike med povprečjem Latinske Amerike in Brazilijo. V letu 2002 so javni izdatki na učenca za osnovno šolo v Braziliji znašali 9,86 odstotka BDP, v preostalih latinskoameriških državah pa 20,05 odstotka. Kasneje se je v letu 2010 odstotek povišal na 21,08, kar je bilo že bolj primerljivo s povprečjem latinskoameriških držav (Ter-Minassian, 2012, str. 20; Baer, 2014, str. 390).

Glavni ključ reform je bila ustanovitev državne izobraževalne fundacije za razvoj osnovnošolskega izobraževanja in poučevanja (angl. *Government Educational Foundation* – FUNDEF) 1996 leta, v katero so morale država in občine prispevati 15 odstotkov lastnih in skupnih prihodkov. Njegovi izdatki so narasli 1998 leta iz 28,1 milijard BRL na 83,8 milijard BRL leta 2010. Sklad je zagotovil minimalno stopnjo porabe na učenca v primarni izobrazbi, kar je predstavljalo povišanje porabe predvsem v revnejših regijah. Skozi to institucijo so občine naredile avtobusne povezave, vpisne kampanje in vse ostale spodbude, da bi pritegnile otroke v šolo. Vpis v šole se je s tem programom povišal. Ta sklad je zamenjal Sklad za ohranjanje in razvoj osnovnega izobraževanja in ovrednotenja profesionalne izobrazbe v letu 2007 (port. *O Fundo de Manutenção e Desenvolvimento da Educação Básica e de Valorização dos Profissionais da Educação* – FUNDEB). Le-ta je povišal prispevke na 20 odstotkov prihodkov za osnovno izobraževanje. Sklad je bil zelo uspešen, saj je zmanjšal regionalne razlike med osnovnim izobraževanjem (Ter-Minassian, 2012, str. 20; Baer, 2014, str. 390).

Vpis v osnovnošolsko izobraževanje se je začel višati že v obdobju po letu 1985. Več kot tretjina osmošolcev je bila starejših od 15 let. Povprečna doba za dokončanje osmih let šolanja je bila 10 let. Izboljšala se je izobraženost učiteljev, še vedno pa je obstajala razlika med javnimi in zasebnimi šolami. Učenci iz javnih šol niso imeli toliko znanja, da bi lahko tekmovali z učenci iz privatnih šol. Vpis v srednje šole se je povišal v letu 2007, ko se je vpisalo 8,3 milijona učencev, 12 odstotkov v privatne šole in 56 odstotkov v večerne tečaje. Učenci iz privatnih šol so imeli več možnosti za vpis na univerzo. Vpis na fakulteto je bil majhen, malo se je povišal proti koncu 90. let. Do sredine 1990 je bil vpis na privatne

in javne fakultete 12-odstoten, kar je nizko v primerjavi z Argentino, 29 odstotkov, 49 odstotkov v Franciji in 79 odstotkov v ZDA. Proti koncu 20. stoletja se je vpisalo na fakulteto 80 odstotkov študentov iz najvišjih slojev. Kljub velikim dosežkom pa obstaja še vedno velik izziv, kako izboljšati kakovost osnovne izobrazbe, kako reducirati še vedno visoke stopnje ponavljanja razredov, pismenosti in izključitve iz šole, povečanje vloge tehničnega in poklicnega izobraževanja in kako zagotoviti višjo udeležbo v visokošolskem izobraževanju (Baer, 2014, str. 391–392, 395).

Nacionalni plan povišanja javnih investicij v izobraževanje je zelo pozitiven, vendar bo potrebno veliko več za zagotovitev kakovosti in učinkovitosti brazilskih šol in brazilskih učencev, ki so na dnu po izobraženosti. Soočajo se z izzivi povsod v svojem izobraževalnem sistemu, porazdelitev sredstev je neenakomerna, po oceni ministrstva za šolstvo primanjkuje 150.000 učiteljev. Soočajo se tudi z infrastrukturnimi težavami, pogosto primanjkuje miz, stolov, zlasti na podeželskih območjih. Veliko število učiteljev zasluži manj kot blagajničarke v supermarketih in vzgojitelji. Nasilje in droge resno vplivajo na učenje v mnogih področjih države, metode poučevanja so zastarele, številne šole nimajo novih tehnologij za ohranitev motiviranih študentov. Še vedno je veliko ljudi nepismenih (Brazil's political and economic outlook under Dilma 2.0, 2014, str. 11).

3.2.3 Reforme programa socialnih pomoči

Dva najpomembnejša programa socialnih pomoči sta transferji v višini minimalne plače revnim starostnikom in odraslim invalidnim osebam in pogojni transferji revnim gospodinjstvom z otroci, starimi pod 17 let. Državna poraba se je v segmentu socialnih pomoči v zadnjem desetletju močno povišala, skoraj podvojila v razmerju do BDP in znaša manj kot odstotek BDP. S pomočjo programov pomoči revnim se je znižala revščina in dohodkovna neenakost, kar je pripeljalo do pojava nižjega srednjega razreda, ki je v veliki meri odgovoren za razmah potrošnje v zadnjih letih (Ter-Minassian, 2012, str. 16–17).

Iz Tabele 3 je razvidno gibanje Ginijevega koeficienta, ki prikazuje neenakost porazdelitve dohodka in kazalnike revščine med leti 1993–2013.

Tabela 3: Dohodkovna neenakost in kazalniki revščine v Braziliji med leti 1993–2013

Leto	Dohodkovna neenakost: Ginijev koeficient	Razmerje med prihodki: 10 % najbogatejših in 40 % najrevnejših	Število ljudi, ki živi v zelo revnih gospodinjstvih (v tisočih)	Število ljudi, ki živi v revnih gospodinjstvih (v tisočih)	Povprečni dohodek gospodinjstev na prebivalca (v BRL)
1993	0,60	24,40	28.739	60.944	587,15
1998	0,60	23,92	22.256	52.070	749,36

se nadaljuje

nadaljevanje

Leto	Dohodkovna neenakost: Ginijev koeficient	Razmerje med prihodki: 10 % najbogatejših in 40 % najrevnejših	Število ljudi, ki živi v zelo revnih gospodinjstvih (v tisočih)	Število ljudi, ki živi v revnih gospodinjstvih (v tisočih)	Povprečni dohodek gospodinjstev na prebivalca (v BRL)
2003	0,58	21,42	26.243	61.814	676,51
2004	0,57	19,93	23.577	60.132	691,55
2005	0,57	19,56	20.889	56.032	733,08
2006	0,56	18,71	17.315	49.004	801,27
2007	0,56	18,12	16.504	46.706	822,47
2008	0,55	17,01	14.033	41.928	862,63
2009	0,54	16,66	13.598	40.066	885,83
2011	0,53	15,64	11.773	34.355	941,60
2012	0,53	15,40	10.081	30.351	1.016,32
2013		15,28	10.452	28.698	1.047,95

Vir: Database: Macroeconomic, Regional, Social, Income, Número de indivíduos extremamente pobres; Número de indivíduos pobres; Renda - desigualdade - coeficiente de Gini; Renda domiciliar per capita - média dos extremamente pobres - R$ Outubro 2013; Renda domiciliar per capita - média - R$ Outubro 2013, Pobreza - número de domicílios extremamente pobres, 2015.

Da sta se dohodkovna neenakost in revščina zmanjšali, nam prikazuje Tabela 3. Ginijev koeficient se je skozi opazovana leta zmanjševal, vse od 0,60 v letu 1993 na 0,53 v letu 2012. Zmanjšalo se je tudi število ljudi, ki živi v revnih gospodinjstvih, med leti 2003–2013 za kar 33.116. Prav tako se je zmanjšalo tudi število ljudi, ki so živeli v zelo revnih gospodinjstvih med leti 2003–2013 za kar 40 odstotkov. Povprečni dohodek gospodinjstev na prebivalca se je večal skozi opazovana leta. Brazilija ima še vedno najvišjo stopnjo dohodkovne neenakosti v Latinski Ameriki. Visoke stopnje Ginijevega koeficienta lahko opazimo iz Priloge 10 še pri Kolumbiji, Gvatemali in Hondurasu. Peru, Urugvaj, El Salvador in Venezuela so države z najnižjo stopnjo dohodkovne neenakosti.

Program Bosa Familia je bil ustvarjen v letu 2004 z namenom menjave in povečanja števila prejšnjih programov socialne pomoči. Združil je štiri programe v enega pod okriljem Ministrstva za socialni razvoj, kar je bilo dobro z administrativnega vidika. Zvezna vlada je odgovorna za njegovo zasnovo in financiranje, občine pa upravljajo z njim. Program se osredotoča na revne družine. Ugodnosti se razdelijo na ravni gospodinjstva glede na dohodek na prebivalca, števila in starosti otrok. Pogojen je z udeležbo v šolanju otrok in udeležbo v osnovnem zdravstvenem zavarovanju. Ciljna skupina so družine, ki jih uvrščamo v skupino izjemno revnih. To so družine z dohodkom na prebivalca manj kot 17 USD na mesec in zmerno revne družine z dohodkom na prebivalca med 17 in 34 USD na mesec. Odvisno od sestave gospodinjstev in dohodka, program zagotavlja denarne transferje med 5 USD pa vse do 33 USD. Povprečje je 24 USD na mesec. Program je leta 2005 zajel 26,4 milijone ljudi, do konca leta 2006 pa okrog 44 milijonov ljudi, od tega kar dve tretjine zelo revnih (Lindert, 2005, str. 67–68).

Priloga 5 prikazuje število družin, ki so upravičene do programa v decembru vsako leto. Vidimo, da se je število družin iz leta v leto večalo, v letu 2012 je program dosegel skoraj 14 milijonov družin. Program je bil bolj uspešen v ruralnih področjih kot v mestih. V mestih se je namesto stare revščine pomanjkanja hrane in osnovnih storitev pojavila nova revščina, zasvojenost z drogami, nasilje, degradacija okolja in razpadi družin (How to get children out of jobs and into school, 2010).

Poleg programa Bolsa Familia je bil v letu 2003 predstavljen tudi program Forme Zero z namenom zmanjšanja lakote in ekstremne revščine. S programom Forme Zero se je prihodek družinskih kmetij povišal za 33 odstotkov med leti 2003–2009, kar je več, kot je nacionalno povprečje. To je predvsem rezultat višjega dohodka delavcev in novih politik, ki so bile sprejete v zvezi s pravico do zemlje, enakopravnosti spolov in podpore proizvodnje družinskih kmetij. V bistvu v Braziliji ni bila lakota zaradi pomanjkanja hrane, ampak zaradi pomanjkanja denarja v žepih delavcev (Silva, Grossi, & França, 2011, str. 9–10).

Program, tesno povezan s Forme Zero, je bil program zagotovitve minimalnega dohodka. Ta program je deloval na 4 načine (Baer, str 149):

- pomoč otrokom, ki živijo v revščini vse do 15 leta starosti, transferna plačila družinam, katerih dohodek je enak ali nižji od minimalne plače. To je bil program Bolsa Familia,
- študentske štipendije študentom iz družin z nizkim dohodkom od 16 do 25 leta,
- program jamstva minimalnega dohodka in profesionalnega usposabljanja za nezaposlene delavce med 22 in 50 letom,
- program novih priložnosti, ki ponuja poklicno prešolanje za nezaposlene delavce med 51 in 66 letom.

Skupni socialni javni izdatki so v Braziliji nad 20 odstotkov BDP, leta 2012 so znašali kar 26,8 odstotka BDP. Podatki so razvidni iz Priloge 12 in nam predstavljajo socialne javne izdatke kot delež BDP po sektorjih med leti 1993–2013. Države, ki namenijo izdatkom nad 20 odstotkov BDP, so Argentina, Kostarika, Urugvaj in Venezuela. Izjema med vsemi latinskoameriškimi državami je Kuba, ki nameni socialnim izdatkom nad 30 pa vse do 40 odstotkov BDP v različnih letih. Delež BDP, namenjen izobrazbi, se je skozi opazovana leta v Braziliji povišal, leta 2009 je znašal 5,8 odstotka BDP. Med vsemi državami najbolj izstopa Kuba, s kar 18,2 odstotka BDP, namenjenega izobraževanju v letu 2008. Za zdravstvo Brazilija v povprečju nameni nad 4 odstotki BDP, Kuba pa nad 8 odstotki BDP. Za socialno varnost Brazilija nameni najvišji odstotek BDP izmed vseh držav Latinske Amerike, v letu 2009 kar 13,8 odstotka.

3.2.4 Trg dela in minimalna plača

Faktorji, kot so cenovna stabilnost, močno domače povpraševanje in naložbe v določene sektorje, so imeli različen vpliv na trg delovne sile. Do začetka leta 1995 je celotna zaposlenost rasla kot rezultat rasti števila delavcev v trgovinskem in storitvenem sektorju, raven zaposlenosti v industriji in kmetijstvu je padla (Baumann, 2001, str. 159).
V preteklosti je bila za trg delovne sile značilna visoka stopnja neformalnosti in samozaposlovanja, preko 50 odstotkov, ter brezposelnosti mladih ljudi. K temu so prispevali naslednji dejavniki (Ter-Minassian, 2012, str. 15–16):

- zelo rigidna zakonodaja na področju dela, ki ni dopuščala dosti prostora za pogajanja med sindikati in delodajalci. Razlike so bile tudi med pogodbami v različnih regijah in sektorjih. Skladnost z zakonodajo je nadzorovana s strani posebne veje sodstva, ki se postavi na stran delavcev v individualnih ali kolektivnih sporih,
- visoko breme, blizu 50 odstotkov, socialnih prispevkov in ostalih stroškov dela brez plač,
- neformalni delavci imajo dostop do mnogih ugodnosti, to je pokojnino enako minimalni plači, brezplačno zdravstvo in socialno pomoč,
- sistem zavarovanja za primer brezposelnosti, ki spodbuja visoke prihodke, s tem odvrača podjetja, da bi vlagala v usposabljanje in poklicni razvoj svoje delovne sile.

Kljub temu, da se posebne reforme trga dela niso izvajale, se je v zadnjih letih trg znatno izboljšal, kar kaže na napredek v gospodarski rasti in s tem odpiranjem novih delovnih mest. Hkrati pa tudi uspešnost reforme povišane udeležbe v izobraževanju. Sistematično izboljšanje razmer delavcev je opaziti šele po letu 2004. To se odraža v boljšem položaju delavca, predvsem v pogodbah za nedoločen čas, dvigu minimalne plače, padcu odprte brezposelnosti in zmanjšanju ovir pri nezaščitenem sklepanju pogodb s podizvajalci. Družine so opazile porast povprečnega dohodka ter bistveno zmanjšanje revščine in neenakosti.

Tabela 4 nam tako prikazuje povprečno letno stopnjo brezposelnosti držav Latinske Amerike po letu 1993.

Tabela 4: Povprečna letna stopnja brezposelnosti med leti 1993–2014

Država	**1993**	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Argentina	9,6	12,9	17,3	13,6	11,6	10,2	8,5	7,9	8,7	7,7	7,2	7,2	7,1	7,4
Bolivija	5,8	6,1		6,2	8,2	8,0	7,7	6,7	7,9	6,5				
Brazilija	5,4	7,6	12,3	11,5	9,8	10,0	9,3	7,9	8,1	6,7	6,0	5,5	5,4	4,9
Čile	6,5	6,4	9,5	10,0	9,2	7,8	7,1	7,8	9,7	8,2	7,1	6,4	5,9	6,4

se nadaljuje

nadaljevanje

Država	1993	1998	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kolumbija	8,6	15,3	16,7	15,4	13,9	13,0	11,4	11,5	13,0	12,4	11,5	11,2	10,6	10,1
Kostarika	4,0	5,4	6,7	6,7	6,9	6,0	4,8	4,8	7,6	7,1	7,7	7,8	8,2	8,5
Kuba	4,4	6,2	2,3	1,9	1,9	1,9	1,8	1,6	1,7	2,5	3,2	3,5	3,3	
Ekvador	8,9	11,5	11,5	9,7	8,5	8,1	7,3	6,9	8,5	7,6	6,0	4,9	4,7	5,3
El Salvador	8,1	7,6	6,2	6,5	7,3	5,7	5,8	5,5	7,1	6,8	6,6	6,2	5,6	
Gvatemala			5,2	4,4							3,1	4,0	3,8	4,2
Honduras	7,0	5,2	7,4	8,0	6,1	4,6	3,9	3,9	4,9	6,4	6,8	5,6	6,0	
Mehika	3,4	4,7	3,3	3,8	4,7	4,6	4,8	4,9	6,6	6,4	5,9	5,8	5,7	6,1
Nikaragva	17,8	13,2	10,2	8,6	7,0	7,0	6,9	8,0	10,5	9,7				
Panama	15,6	15,5	15,9	14,1	12,1	10,4	7,8	6,5	7,9	7,7	5,4	4,8	4,7	5,4
Paragvaj	5,1	6,6	11,2	10,0	7,6	8,9	7,2	7,4	8,2	7,2	7,1	8,1	8,1	8,5
Peru	9,9	8,5	9,4	9,4	9,6	8,5	8,5	8,4	8,4	7,9	7,7	6,8	5,9	6,1
Urugvaj	8,3	10,1	16,9	13,1	12,2	11,3	9,8	8,3	8,2	7,5	6,6	6,7	6,7	6,9
Venezuela	6,6	11,3	18,0	15,1	12,3	10,0	8,4	7,3	7,8	8,7	8,3	8,1	7,8	7,3

Vir Economic comission for latin America and the Caribbean, Unemployment rate by sex (average annual rate), 2014.

Povprečna letna stopnja brezposelnosti v Braziliji se je leta 2003 povzpela na rekordnih 12,3 odstotke predvsem zaradi spremembe v velikosti delovno aktivnega prebivalstva in nihajoče stopnje udeležbe. Kljub nizkim stopnjam BDP, se je stopnja brezposelnosti zniževala in je tako v letu 2014 dosegla 4,9 odstotka. V splošnem se je povečanje formalne zaposlenosti razširilo na vse sektorje gospodarstva, najvišje je bilo v industriji, kjer je nastalo 189.000 delovnih mest v obdobju med januarjem in aprilom 2004. Ustvarjanje novih delovnih mest v storitvenem sektorju je znašalo 172.000. Stopnja brezposelnosti je bila še vedno dokaj visoka v Kolumbiji, v letu 2014 je znašala 10,1 odstotka. Najnižja stopnja brezposelnosti je bila po podatkih Združenih Narodov v Gvatemali 4,2 odstotka v letu 2014. V letu 2011 je bilo po podatkih brazilskega Ministrstva za delo in zaposlovanje ustvarjenih 1,6 milijona novih delovnih mest, 786 tisoč v sektorju storitev, 369.000 v sektorju poslovanja in 175.000 v predelovalni industriji (Banco Central do Brasil, 2011, str. 19).

Delež zaposlenih v industriji v deležu celotne zaposlenosti se je znižal iz 25 na 16 odstotkov med letoma 1990–1997. Celotna sprememba v sektorski strukturi zaposlenosti je posledica preseljevanja delavcev iz proizvodnega sektorja v sektor trgovanja, poslovanja in storitveni sektor, predvsem zaradi novih tehnologij in nizkih stroškov delovne sile (Baumann, 2001, str. 160). Največji upad zaposlenosti je viden v kmetijskem sektorju, iz 25,7 odstotka v letu 1993 na 14,2 odstotka v letu 2013. Strukturo populacije zaposlenosti po sektorju gospodarske dejavnosti med leti 1993–2013 lahko vidimo v Prilogi 9. Število zaposlenih se je povišalo predvsem v sektorjih gradnje, transportnih storitvah, finančnih in

ostalih storitvah. Delež zaposlenih v kmetijstvu je v ostalih državah Latinske Amerike ostal razmeroma visok. V Boliviji je bilo leta 2011 zaposlenih v kmetijstvu 29,6 odstotka ljudi, v Ekvadorju 27,9 odstotka ljudi, v Hondurasu leta 2010 pa kar 36,2 odstotka ljudi, kar je največji delež v Latinski Ameriki. Delež zaposlenih v predelovalni dejavnosti je v preostali Latinski Ameriki nižji od deleža Brazilije, prav tako delež v gradbenih dejavnostih.

Poleg vzpostavitve politike minimalnih plač so posodobili tudi davčne razrede, znižali obrestne mere za posojila, povečali naložbe v družinskem kmetijstvu. Tudi visoke stopnje gospodarske rasti so veliko pripomogle k izboljšanju trga delovne sile, saj so se formirala nova delovna mesta in znižala brezposelnost. Stopnja brezposelnosti je med letoma 2005–2008 padla kljub povečanju števila delovne sile in je rahlo narasla v letu 2009 v obdobju kratkotrajne recesije, kar lahko vidimo v Tabeli 4. Stopnja brezposelnosti je bila v letu 2011 6-odstotna, v kasnejših letih se je znižala. Povprečna plača se je dvignila za 3 odstotke letno, minimalna plača je bila hitro prilagojena, kar je botrovalo k padcu revščine in dohodkovne neenakosti (Ter-Minassian, 2012, str. 16). Minimalna plača je bila povišana s strani vlade med obdobjem 2003–2006 v povprečju 8,1 odstotka realno in za 4,4 odstotka v letu 2007. Povišanje plač po letu 2008 je temeljila na povišanju BDP (Erber, 2007, str. 10–11).

Povprečna letna realna plača se je po letu 2003 v Braziliji začela višati, kar je razvidno iz Priloge 11. V večini preostalih latinskoameriških držav je bila povprečna letna realna plača višja od Brazilske. Izjeme so Bolivija, El Salvador, Gvatemala in Venezuela. Najnižjo letno realno plačo je imela Venezuela, najvišjo pa Čile.

3.2.5 Pokojninska reforma

V letu 2000 je bila davčna obremenitev, povezana s financiranjem pokojnin, eden od ključnih makroekonomskih izzivov brazilske vlade. Izdatki pokojninskega sistema za zaposlene v javnem sektorju so pogosto dosegli 30 odstotkov celotne izplačane plače. V obdobju 2000–2004 je primanjkljaj javnih pokojnin znašal najmanj 5 odstotkov BDP. Kljub ustavnim spremembam v letu 1998 in 2003, ko so reformirali pomembne elemente javnega pokojninskega sistema, se še vedno pričakuje, da se bo pokojninski primanjkljaj povišal v naslednjih letih. Reforme so se nanašale na minimalno upokojitveno starost, plače in zaslužke sedanjih upokojencev. Ker ni bilo možno izboljšati fiskalnega položaja, se je vlada odločila za zmanjšanje pokojninskega primanjkljaja z izboljšanjem upravljanja pokojninskega sistema javnih uslužbencev (Improving Fiscal Space through Administrative Reforms: State Pension Reform in Brazil, 2013).

Brazilski pokojninski sistem je sestavljen iz treh stebrov: javni obvezni sistem znan kot generalni sistem socialne varnosti, pokojninski sistem za zaposlene v javni upravi in

zasebni pokojninski sistem. Znano je, da je sistem za zaposlene v javni upravi izjemno velikodušen pri upokojitveni starosti in določitvi nadomestila ob upokojitvi. Sistem javnega sektorja koristi kar 2,5 milijona Brazilcev, v letu 2002 je imel primanjkljaj v višini 4,25 odstotka BDP, izdatki zanj so znašali 2 odstotka BDP. Na drugi strani je imel zasebni sektor s 23 milijoni upravičencev v letu 2002 primanjkljaja samo 1,3 odstotka BDP, izdatki zanj so znašali 7 odstotkov BDP. Brazilski odhodki za pokojnine v celoti znašajo 9,1 odstotka BDP, glede na študije naj bi do leta 2050 dosegli 16,8 odstotka BDP. To je posledica hitrega staranja prebivalcev in povišanja stopenj nadomestil, kar znaša 75 odstotkov povprečnega dohodka, ter zgodnjega upokojevanja (The Brazilian pension system, 2014, str. 4; Lula's great pension battle, 2003; Ter-Minassian, 2012, str. 12).

Potreba po reformi socialnega sektorja je postala aktualna že v poznih 80. letih zaradi številnih faktorjev. Do takrat se je sistem pridruženih članov višal hitreje od stopnje povečanja števila upravičencev in celo hitreje od rasti delovne sile. V letu 1988 je ustava vključevala tudi podeželske delavce. Število novih upokojencev med leti 1991–1995 je bilo skoraj 2 milijona, medtem ko se je povprečna pokojnina skoraj podvojila v tem obdobju. Tudi tretjina podeželskega prebivalstva je prejela pokojnine (Ter-Minassian, 2012, str. 11).

Sistem je dovoljeval upokojitev na osnovi delovne dobe. Tako je bilo v letu 1995 dve tretjine upokojencev, starih le 54 let s pričakovano življenjsko dobo nad 22 let. V letu 1998 so izdatki za socialno varnost znašali skoraj 10 odstotkov BDP, od tega je bilo malo manj kot 19 milijonov dejanskih upravičencev. V tem letu je primanjkljaj za socialno varnost znašal približno 3 odstotke BDP predvsem zaradi dajatev, izplačanih javnim uslužbencem, teh je bilo kar 75 odstotkov. Reforma socialne varnosti je vključevala tudi maksimalno vrednost pokojnine, kot tudi minimalno določeno starost za upokojitev. Poleg tega je moralo tudi vojaško osebje začeti plačevati prispevke (Baumann, 2001, str. 157).

Po podatkih so bile brazilske državne pokojnine najbolj radodarne na svetu. Nujno so bile potrebne naslednje vladne reforme, s katerimi naj bi prihranili 1,7 milijard BRL (Lula's great pension battle, 2003; Ugino & Marques, 2012, str. 19):

- če želijo zaposleni izpolniti pogoje za pokojnine javnih uslužbencev, morajo najmanj 20 let delati v javni upravi,
- bodoči upokojenci morajo še naprej plačevati pokojninske prispevke,
- zmanjšati koristi vdov in ostalih vzdrževanih družinskih članov do 70 odstotkov prvotne pokojnine in zmanjšati ugodnosti hčerk vojakov na 21 odstotkov,
- da bi bil sistem novo zaposlenih javnih uslužbencev isti kot za tiste v zasebnem sektorju. Pokojnine naj bi znašale okrog 465 USD na mesec,
- omejevanje plač zveznih, državnih in uslužbencev javne uprave, omejene so na znesek, ki jo zasluži sodnik na vrhovnem sodišču,

- uvaja prispevek upokojencev in prejemnikov pokojnin, poleg aktivnih uslužbencev. S tem bi zagotovili prispevke in vzajemno financiranje pokojninskega sistema,
- določeni so minimalni pogoji za upokojitev:
  - polno plačana pokojnina, kot je deset let dela, dvajset let v javni upravi in pet let v referenčni službi,
  - 30–35 let plačevanja prispevkov,
  - dvig minimalne starosti za upokojitev za sedem let. Na 60 let za moške in 55 za ženske,
- dajatve se izračunajo glede na povprečje prispevkov za uslužbence, ki morajo še izpolniti zahteve za upokojitev s polno plačano pokojnino,
- odprava neenakosti med aktivnimi uslužbenci in upokojenci; bodoče pokojnine in upokojitvene ugodnosti je potrebno indeksirati na inflacijo,
- uvedba neobveznih dodatnih pokojnin preko pokojninskih skladov za vse javne uslužbence po modelu dokončnega prispevka.

Sistem za podjetnike trpi za pomembnimi pomanjkljivostmi, ki so v veliki meri odgovorni za relativno visoko stopnjo izdatka (Ter-Minassian, 2012, str. 12–13):

- indeksacija minimalnih ugodnosti na minimalno plačo. Ugodnosti znašajo blizu polovico vseh ugodnosti, plače so se povišale za 66 odstotkov v zadnjih 10 letih,
- ni določene minimalne upokojitvene starosti, praksa je po 35 letih delovne dobe,
- nizka minimalna upokojitvena starost za ženske, to je 60 let ali manj po 30 letih delovne dobe.

Reforme pokojninskega sistema, ki jih je hotel uvesti da Silva, so sprožile veliko protestov zaradi povišanja stopnje starosti upokojitve in omejevanja pokojnin javnih uslužbencev. S tem bi odpravili velik primanjkljaj v pokojninskem sistemu. Pokojnine javnih uslužbencev so predmet obdavčitve. Njegov namen je bil izenačiti pokojnine javnih uslužbencev in pokojnine privatnega sektorja ter znižati izdatke za pokojninski sistem, ki so v letu 2002 znašali 4,3 odstotka BDP (Lula wins Brazilian pension reform, 2003).

3.2.6 Ostali reformni programi

3.2.6.1 Reforma finančnega sektorja

V zadnjih 15 letih je finančni sektor prestal številne spremembe, ki so bistveno povišale trdnost in odpornost na zunanje šoke. Politične in strukturne reforme so tukaj odigrale ključno vlogo. Visoka in volatilna inflacija v 80. in zgodnjih 90. letih je predstavljala veliko oviro za razvoj finančnega trga v Braziliji. Domače banke so bile zaščitene z omejitvami glede vstopa tujih bank, aktivnosti so bile osredotočene na kratkoročno

posojanje in nakup zakladnih menic po visoki realni obrestni meri. Velike državne banke so bile edini ponudnik dolgoročnega investiranja naložb (Ter-Minassian, 2012, str. 13).

Z uvedbo Real plana je bilo veliko bank plačilno nesposobnih, kar je posledica državne intervencije. Osredotočili so se na dva programa (Ter-Minassian, 2012, str. 14):

- Program za zasebne in privatne banke (angl. *Private Bank Restructuring Program* – PROER) vključuje:

    - zagotavljanje likvidnosti za banke v težavah, na koncu morajo biti likvidne,
    - finančna pomoč za pridobitev in sanacijo še rešljivih bank, ki jih prevzamejo močnejše banke in razreševanje nesolventnih,
    - ustanovitev depozitnega jamstvenega sklada,
    - krepitev moči centralne banke na področju nadzora in reševanja bank.
- Program za državne banke (angl. *Program for State-Government-Owned Banks* – PROES). Večina jih je bila v resnih finančnih težavah, saj so bili deficiti financirani s strani države. Program se je večinoma osredotočal na zapiranje ali privatizacijo teh bank z zaostrovanjem proračunskih omejitev države. Posledica je bila obsežno prestrukturiranje njihovega dolga.

Finančna pomoč, ki jo je Svetovna banka v letu 2001 odobrila, je bila namenjena reformam finančnega sektorja. Program je vključeval ukrepe za večjo učinkovitost finančnega posredništva, razširitve dostopa do finančnih storitev in reforme za povečanje preglednosti finančnega sistema ter učinkovitosti ureditve nadzora tako za bančni sistem kot trg vrednostnih papirjev (Furtado, 2002).

Ti programi so pomenili tudi velike fiskalne stroške, ocenjene na nekoliko odstotnih točk BDP. Ostale reforme, ki so pripomogle k razvoju so (Ter-Minassian, 2012, str. 14):

- liberalizacija omejitev za vstop tujih bank,
- krepitev bančne regulacije in nadzora s strani centralne banke z namenom zagotovitve skladnosti z bonitetnimi zahtevami,
- krepitev regulacije nebančnih finančnih posrednikov in velikih borz,
- modernizacija financiranja gospodinjstev,
- izboljšanje zakonodaje, ki ureja realizacijo jamstev za slaba posojila in stečajne postopke.

S temi ukrepi je finančni sistem postal bolj odporen na šoke globalne krize med leti 2008–2009. Sistem še vedno prevladuje v velikih zasebnih in javnih bankah, neposredni krediti še vedno igrajo veliko vlogo, še posebno na dolgoročnem segmentu trga. Stroški

izposojanja za javni in zasebni sektor, še posebno za majhna in srednja podjetja, so ostali veliki, za kar so potrebne še nadaljnje reforme (Ter-Minassian, 2012, str. 15).

3.2.6.2 Liberalizacija trgovine in integracija v globalno ekonomijo

Reforma trgovinske politike se je začela že v letu 1987 s spremembo nominalne tarifne strukture (angl. *nominal tariff structure*) in z znižanjem carinskih stopenj, ki so se z letom 1990 začele hitro zniževati. Enostavne oz. netehtane carinske stopnje so bile naslednje (Baumann, 2014, str. 152–154):

- 1988–1990: 33,4 odstotka
- 1991–1993: 17,8 odstotka
- 1994–1996: 12,9 odstotka
- 1997–1998: 13,9 odstotka

Za znižanje tarif je bilo pomembno leto 1990 in leto 1994, ker so le s takšnim procesom lahko izzvali šok konkurenčnosti med brazilskimi proizvajalci, razbili monopole in uporabili trgovinsko politiko kot dopolnilo k procesu stabilizacije cen. Reforma trgovine v letu 1990 je vključevala tudi odpravo necarinskih ovir in različnih izvoznih spodbud, kot tudi znatne reforme institucionalne strukture, odgovorne za zunanjetrgovinsko politiko. Gospodarstvo se je začelo odpirati zunanji trgovini, prav tako so zmanjšali tarife. Z zmanjšanjem trgovinskih ovir se je povišala tudi stopnja celotne trgovine. Reforma v letu 1994 je privedla do delne predčasne uporabe skupne zunanje tarife Mercosur, ki bi sicer začela veljati šele januarja 1995 leta (Baumann, 2001, str. 152–154).

Dinamika uvozne liberalizacije se je znatno zmanjšala po letu 1995 in v zgodnjih letih 2000. To se je odražalo skozi agendo za večstransko liberalizacijo trgovine, valutne krize v razvijajočih se gospodarstvih, vključujoč brazilske partnerje v Mercosur, in poslabšanjem brazilske konkurenčnosti, za kar je bil potreben sistem plavajočega BRL v letu 1999. Čeprav tarifna znižanja niso bila odpravljena, je Brazilija okrepila ani-dumping procese, predvsem zaradi zaščite domačih monopolističnih proizvajalcev. Poudarek trgovinske politike je bil na promoviranju izvoza skozi institucionalne pobude, kot so zagotavljanje davčnih olajšav in ustanovitev medresorske komisije za koordinacijo izvoznih politik (Ter-Minassian, 2012, str. 28).

Medtem ko se je vlada da Silve izogibala okrepitvi carinske zaščite, je uspešno izključila nadaljnjo uvozno liberalizacijo kot del sporazuma v okviru pogajanj v Dohi. Sprejeli so bistveno obrambno strategijo v regionalnih trgovinskih pogajanjih v okviru ZDA sponzoriranega območja proste trgovine (angl. *Free trade area agreement* – FTAA) in Evropske Unije (v nadaljevanju EU). Po podatkih Konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (angl. *United Nations Conference on Trade and Development* –

UNCTAD) je Brazilija ostala država z najvišjo srednjo nominalno tarifo. Zaščitili so predvsem motorna vozila, alkohol, oblačila in obutev, tukaj so ostale tarife visoke. Pritisk na povišanje tarif in necarinskih ovir se je povišal v nedavni preteklosti, kot posledica rasti stroškov dela, apreciacije BRL in s prodorom uvoznih izdelkov iz Kitajske in ostalih vzhodnoazijskih držav, s čimer je bil povečan pritisk na brazilsko predelovalno industrijo. V Brazilijo so v letu 2009 največ uvozile ZDA, kar 15,7 odstotka, Kitajska 12,5 odstotka, Argentina 8,8 odstotka, Nemčija 7,7 odstotka in Japonska 4,2 odstotka (Ter-Minassian, 2012, str. 28; Stewart, 2011, str. 1).

Trend, ki se je pojavil, je geografska preusmeritev brazilskega trgovanja od ZDA in EU na ostale razvijajoče se trge, posebej Kitajsko. Kitajska je postala velik kupec južnoameriških surovin in ponudnik posojil ter naložbenega kapitala. Dvostranska trgovina med Brazilijo in Kitajsko se je povišala med leti 1999–2011. Brazilski izvoz na Kitajsko se je tako povišal za 46,9 odstotka letno, medtem ko se je uvoz Kitajske povišal za 37,8 odstotka v 12-letnem obdobju. V letu 2009 je bila tako Kitajska glavni brazilski trgovinski partner, prehitela je ZDA, zahvaljujoč stalnem povpraševanju po brazilski železovi rudi, soji in drugih surovinah. V letu 2009 je Brazilski izvoz na Kitajsko znašal 10,2 odstotka, v ZDA 10,2 odstotka, Argentino 8,4 odstotka, Nizozemsko 5,3 odstotka ter Nemčijo 4 odstotke. V letu 2011 je izvoz na Kitajsko znašal 18 odstotkov, v primerjavi z 2 odstotkoma pred 10. leti. To je odraz aktivne politike v smeri političnih in trgovinskih sporazumov v obdobju vlade da Silve. Kot rezultat se je pojavilo naraščajoče povpraševanje in naraščajoče cene po kmetijskih in mineralnih surovinah zaradi katerih je Brazilija bogata (Ter-Minassian, 2012, str. 29; Stewart, 2011, str. 1; Field, 2014).

3.2.6.3 Infrastruktura in industrijske politike

Pomembna funkcija investicij v razvijajočih se gospodarstvih, kot je Brazilija, je ta, da skrbijo za širitev in izboljšanje infrastrukture. Od leta 1990 ni bilo nobenih posebnih vlaganj v infrastrukturne objekte, transport in omrežja. Pod vodstvom da Silve se je privatizacijski proces ustavil, znova se je okrepila vloga javnega sektorja v gospodarstvu in na področjih infrastrukture, energije in zunanje trgovine. Ta trend se je nadaljeval tudi pod vodstvom predsednice Dilme Rousseff (Ter-Minassian, 2012, str. 22).

V obdobju vlade da Silve so se osredotočali na javne investicije v infrastrukturo. V letu 2007 so hoteli s programom pospeška rasti (angl. *Program to accelerate growth* – PAC) okrepiti rast z javnimi delovnimi programi v produktivnem in socialnem sektorju. Program je bil namenjen višjim stopnjam BDP. Implementacija programa je bila počasna, do leta 2009 so porabili 60 odstotkov virov. Leta 2010 je bil program zamenjan z bolj ambicioznim programom pospeška rasti II (angl. *Program to accelerate growth II* – PAC II). Sektorji, ki naj bi prejeli glavnino teh sredstev so energetika, predvsem za raziskovanje zalog nafte in zemeljskega plina; prevoz, za razvoj železniškega in cestnega omrežja in

socialna stanovanja s programi Minha Casa, Minha Vida. Bolj se je približevalo svetovno prvenstvo v nogometu, vse bolj je postajala pomembna transportna infrastruktura. Začeli so z modernizacijo letališč, avtocest, pristanišč in hitrih vlakov (Ter-Minassian, 2012, str. 23–24).

Program industrijske politike, ki je bil izveden v letu 2004, je poudaril podporo javnosti predvsem s trgovinsko politiko in usmerjenimi krediti v specifične industrijske sektorje, za katere so menili, da so pomembni za gospodarstvo, in sicer kapitalne dobrine, elektronske komponente, programsko opremo in farmacijo. To se je spremenilo v poznejših letih, ko se je stopnjevalo povpraševanje po blagu in je znova postavilo v ospredje industrije, ki so temeljile na naravnih resursih, kmetijstvu, rudarstvu in energiji. Nova politika produktivnega razvoja (angl. *Productive Development Policy*), napovedana v letu 2008, je poudarila podporo tej industriji ne samo skozi provizije za lažji dostop do investicij in financiranja izvoza, ampak skozi promocijo investicij, raziskav in razvoja ter inovacij s pogledom povečanja njihove produktivnosti in pozicioniranjem na mejo relevantnih tehnologij (Ter-Minassian, 2012, str. 23).

Rousseffin vladni program industrijske politike Plano Brasil Maior je bil naznanjen v letu 2011 in se je razširil v letu 2012. Poizkusil je ublažiti močno poslabšanje v konkurenčnosti brazilske proizvodnje v prejšnjih dveh letih. Program vključuje znižanje davka industrijskih proizvodov, potrošniškega trajnega blaga, investicijskega blaga, oprostitev plačevanja v delovno intenzivnih panogah, kot so gradbeništvo in tekstilna industrija. Hkrati pa vključuje tudi povečano uporabo obrambnih trgovinskih ukrepov in krepitev kreditnih linij s strani BNDES-a. Vloga BNDES-a je bila velika, saj je bil pomemben vir za financiranje z nizkimi stroški ali dolgoročno financiranje privatnih investicij in drugih izbranih dejavnosti. BNDES je sedaj močno vpleten v financiranje velikega investicijskega programa Petrobras (Ter-Minassian, 2012, str. 24–25; de Paula, de Melo Modenesi & Pires, 2013, str. 11–12).

3.2.6.4 Reforma kmetijstva

V letih 1970 in 1980 se je začela modernizacija kmetijstva. V letu 1977 so začeli promovirati proizvodnjo alkohola iz sladkornega trsa, kar naj bi bil substitut nafti. Najpomembnejše reforme kmetijskega sektorja so se zgodile med letoma 1987 in 1992. Razvrstimo jih lahko v tri skupine (Baer, 2014, str. 301–302):

- reforme, ki so povezane z odprtjem tujih trgov za kmetijske proizvode. Le-te vključujejo odpravo ovir pri izvozu in uvozu ter modernizacijo procedur carinskih postopkov. Povprečna tarifa na uvoz kmetijskih proizvodov se je znižala iz 32,2 odstotka v letu 1980 na 14,2 odstotka v letu 1990. Prav tako so znižali tarife na

uvožena gnojila, tarife za kmetijske stroje so ostale visoke zaradi zaščite domače industrije.

- Reforme, ki so namenjene stabilizaciji domačih cen. Le-te vključujejo intervencijo države konsistentno s tržnimi silami, vzpostavitev minimalne cene različnih kmetijskih proizvodov konsistentno s cenami na mednarodnih trgih. Do 1990 leta je imela vlada politiko minimalnih cen.
- Institucionalne spremembe, katerih cilj je odpraviti državno ustanovljene monopole, še posebej v sektorju sladkorja, alkohola, kave in pšenice.

Posebne reforme se v kmetijskem sektorju niso izvajale. Da Silva je obljubil, da bo razlaščena zemljišča dodelil 60 tisoč družinam, do konca leta 2003 mu je to uspelo z 10 tisoč družinami. Podobno taktiko so imeli tudi v Cardosovem obdobju, njegov liberalni režim je dosegel 40 tisoč družin letno (Petras, 2015, str. 57–58).

3.2.6.5 Davčna reforma

Brazilski davčni sistem sestoji iz 60 različnih davkov in prispevkov. Vsak od njih ima različno stopnjo, je obračunan iz drugega vira in zbran s strani različnih institucij. Zaradi zapletenega sistema dejanski proces davčne reforme ne obstaja, ampak z majhnimi reformnimi koraki spreminjajo davčni sistem (Mello, 2012).

Posebne reforme se v Cardosovem obdobju niso izvajale. Predlogi reform so se pojavili v letu 1997, dejansko pa niso bili izvedeni. Predvidena reforma naj bi se osredotočila na to, kako obdavčiti blago in storitve v državi. Ideja je bila, da se odpravijo vse oblike prometnih in kaskadnih davkov, da se opusti obstoječi davek na izdelke ter nedosledni in izkrivljajoči niz državnega davka in zmanjša davek na storitve. Te davke naj bi nadomestili s tremi novimi (Werneck, 2008, str. 8–9).

Dokaj podoben paket davčnih reform je bil predstavljen v prvi polovici leta 2003. Vseboval je poenotenje prometnega davka za blago in storitve po področjih z zmanjševanjem števila stopenj od 44 na 5, s postopnim prehodom iz davka, ki temelji na proizvodnji na davek, ki temelji na potrošnji. Naslednje reforme se nanašajo na prenehanje davčnih olajšav do notranjih vlagateljev, preoblikovanje davka na davčne transakcije iz začasnega v stalnega. Zvezna sredstva za občine, ki izdajajo davčne olajšave izvoznikom, reforma načina pobiranja davka za socialno varnost, katerega temelj niso več plače, ampak delodajalčevi prihodki z dodano vrednostjo in pospeševanje prodaje kapitalnih dobrin in izvoza z zmanjšanjem pojavnosti prometnega davka in davka na industrijske izdelke (Baer, 2014, str. 161).

V letu 2003 so bile nekatere od reform dejansko izvedene. Najpomembnejši rezultat davčne reforme v letu 2003 je bilo preoblikovanje Cofins davka, ki je neke vrste socialni

prispevek za socialno varnost, v nekumulativni davek. Skupaj sta PIS, ki je davek na bruto prihodke vseh pravnih subjektov, in novi Cofins predstavljala zajetni davek na dodano vrednost v višini 9,25 odstotka (Werneck, 2008, str. 14).

Predsednik da Silva je oblikoval Simples sistem (angl. *Simples National*), ki je poenostavljen davčni sistem za pobiranje davkov, zasnovan za mini ali majhna brazilska podjetja, ter druge finančne spodbude za mala podjetja. Ustanovil je davke PIS in Cofins in osnovo za izračun povečanja davka na CSLL, ki je socialni prispevek na čisti dobiček pravnih oseb in novega ISS, ki predstavlja davek na storitve. Njegova vlada je predlagala še dve davčni reformi v letu 2003 in 2007, vendar projekti niso bili odobreni (Mello, 2012).

Brazilska davčna obremenitev je presegla 33 odstotkov BDP že v letu 2005, kar je ena izmed najvišjih davčnih obremenitev na svetu. Priloga 6 nam prikazuje davčne obremenitve v Latinski Ameriki med leti 1970 in 2008. Te davčne prihodke porabijo za socialne programe in financiranje javnega dolga. Samo za Bolso Familio porabijo letno 0,5 odstotka BDP, denar za to je zbran iz davkov. Razlog, zakaj je davčno breme v Braziliji veliko, je, da vlada potrebuje denar za socialne programe, Brazilci pa ne proizvajajo dovolj vrednosti na prebivalca, da se bi soočili z izzivi države (Nes, 2012).

4 USPEŠNOST REFORM IN PERSPEKTIVE BRAZILSKEGA GOSPODARSTVA

V tem poglavju bom analizirala brazilske reforme, ki so se zgodile v zadnjih dveh desetletjih s poudarkom analize reform v obdobju da Silve. Največji dosežki v reformnem obdobju so poleg gospodarske rasti zmanjšanje revščine, prerazporeditev dohodka in izredno dobri rezultati na trgu dela. Na drugi strani so bile tudi pasti, kot so fiskalne pomanjkljivosti in visoke obrestne mere, ki so lahko osnova za nizke stopnje naložb in počasno rast. V drugem delu bom opisala stanje pod vodstvom sedanje predsednice Dilme Rouseff.

4.1 Analiza uspešnosti reform

V zadnjih dveh desetletjih je Brazilija z reformami dosegla pomembne dosežke na makroekonomskem in socialnem področju. Brazilija se sooča z obdobjem reform že od 80. let 20. stoletja. Bolj temeljite in večje reforme so se začele v 90. letih, ko je inflacija dosegla visoke stopnje. Kljub uspehom v takratnem času, pa Brazilci kot najbolj uspešno ocenjujejo obdobje predsednika da Silve, in sicer kot obdobje velikega vzpona rasti in zmanjšanja neenakosti. Da Silva je bil s svojim reformnim programom najbolj priljubljen in najbolj uspešen politik v Braziliji. Njegovi ukrepi so med ljudstvom vzbudili optimizem, kolektivno motivacijo in občutek družbene kohezije, kar je na neki način prispevalo h

gospodarski uspešnosti. V prvem delu bom tako analizirala uspešnost makroekonomskih kazalcev, v drugem delu pa uspešnost socialnih reform v zadnjem desetletju. V zadnjem poglavju podam nekaj predlogov za uspešnejšo gospodarsko rast v prihodnje.

4.1.1 Analiza makroekonomske uspešnosti

Večje reforme so se začele odvijati že z nastopom predsednika Fernando Henerique Cardosa, ki sta mu pripadla dva mandata pred nastopom da Silve. Cardoso je v letu 1994 uspel obvladati inflacijo s predstavitvijo Real plana. Tako se je povprečna stopnja inflacije znižala na enomestno. Zavzel se je za povezovanje z mednarodnimi trgi, za privatizacijo podjetij v telekomunikacijskem in energetskem sektorju, ter za prenovo socialnega sektorja in javnih služb. V njegovem obdobju so izkoriščali prednosti ugodnih pogojev na mednarodnih trgih. Tako se je povečal tok tujega kapitala v Brazilijo in rast vladne porabe izdatkov v socialnem sektorju. Poleg vseh dosežkov se je povišala tudi stopnja udeležbe v osnovnošolskem izobraževanju na 98 odstotkov in padla stopnja smrtnosti novorojenčkov. Gospodarstvo je raslo vse do leta 1997, nato je stopnja rasti začela upadati zaradi Azijske recesije in Ruske krize v letu 1998, kasneje pa zaradi devalvacije BRL na začetku leta 1999 (Paiva, 2006, str. 199).

Mednarodno gospodarsko okolje v letu 2000 ni bilo ravno ugodno za gospodarsko rast. Dolgotrajna gospodarska recesija, visoka brezposelnost in omejitve socialnih izdatkov so ustvarjale socialne napetosti, ki so oteževale izvajanje potrebnih gospodarskih reform. Pomembno je, da je vlada že v letu 2003 začela s strukturnimi in fiskalnimi reformami. BDP, ki je beležil padec vse od leta 1995, si je opomogel šele v letu 2004 s 5,7-odstotno rastjo. Okrevanje globalnega gospodarstva po letu 2001, k čemur sta prispevali tudi Ameriška in Kitajska gospodarska rast, je prispevalo k povišanju povpraševanja in cen surovin v mednarodni trgovini. Uspešnost trgovinske bilance je bila eden izmed glavnih razlogov za gospodarsko uspešnost. Ker se je cena glavnim izvoznim surovinam, soji, železu in jeklu, povišala, je trgovinska bilanca narasla iz 24,9 milijard USD v letu 2003 na 44,8 milijard USD v letu 2005. V istem obdobju se je obseg izvoza povišal iz 73 milijonov USD na 96 milijonov USD. Neto izvoz je bil pomemben vir rasti brazilskega gospodarstva od leta 2002–2005 in je dovoljeval brazilski centralni banki, da poviša devizne rezerve iz 37,8 milijard USD v letu 2002 na 53,8 milijard USD v letu 2005. V bistvu je blagovni razcvet pojasnitev brazilskega uspeha (Rojas-Suarez, 2009, str. 20).

Po gospodarski recesiji med leti 2001–2003, si je brazilsko gospodarstvo opomoglo v letu 2004, čeprav je tedanja vlada da Silve izvajala konservativno gospodarsko politiko z visokimi obrestnimi merami in visokim primarnim proračunskim presežkom. Hkrati se je zaradi močne svetovne gospodarske rasti povišal izvoz izdelkov, posledično so gospodinjstva kupovala več dobrin, za kar so najela kredite, zato se je kupna moč gospodinjstev povišala. Povišale so se tudi investicije iz 15,9 odstotka BDP v letu 2005 na

19,1 odstotka BDP v letu 2008. Vsi ti faktorji so brazilsko gospodarstvo popeljali do visoke gospodarske rasti, med letoma 2004–2008 je bila povprečna rast 4,8-odstotna (de Paula, de Melo Modenesi & Pires, 2013, str. 6).

Na začetku prvega mandata da Silve ni bilo dvoma, da je potrebo voditi trdo makroekonomsko politiko, da se finančni in devizni trgi vrnejo nazaj v normalno stanje. Tako je državni denarni svet določil stroge fiskalne in inflacijske cilje in pustil devizam, da nihajo brez kapitala ali uvoznih kontrol. Vodili so politiko cenovne stabilnosti, kar je pogoj za trajnostno rast. Po prvem letu oblasti da Silve so se začeli kazati prvi znaki rasti, izboljšanje statusa bonitetnih agencij in pritoki tujega kapitala. Kljub uspehu pa je bilo še vedno potrebno povišati zasebne investicije in gospodarsko rast. Termin BRIC, ki opisuje hitro rastoča gospodarstva Brazilije, Rusije, Indije in Kitajske, je bil prvič omenjen s strani ekonomista Goldmana Sachsa v letu 2001. Predvideval je, da bodo ta gospodarstva vodilna do leta 2030 (Erber, 2007, str. 10; Paiva, 2006, str. 199).

Nekateri kritiki menijo, da je imel predsednik da Silva v takratnem obdobju veliko srečo, saj se je gospodarska rast okrepila, kar je razvidno iz Tabele 1 in Slike 14. Posledično so se zvišale cene surovin, tako je Brazilija med leti 2003–2007 beležila presežek na tekočem računu in manjši neto zunanji dolg. Skupaj z obiljem mednarodne finančne likvidnosti so zmanjšali odvisnost od mednarodnih razvojnih organizacij in tujih investitorjev. Že v prvih sedmih mesecih je njegovi vladi uspelo izvesti številne monetarne in fiskalne ukrepe in znižati socialne izdatke (Rojas-Suarez, 2009, str. 82).

Slika 14 nam prikazuje pomembnejše makroekonomske kazalce Brazilije od leta 2000 do leta 2014.

Slika 14: Realna rast BDP, privatna potrošnja, investicije in izvoz med leti 2000–2014

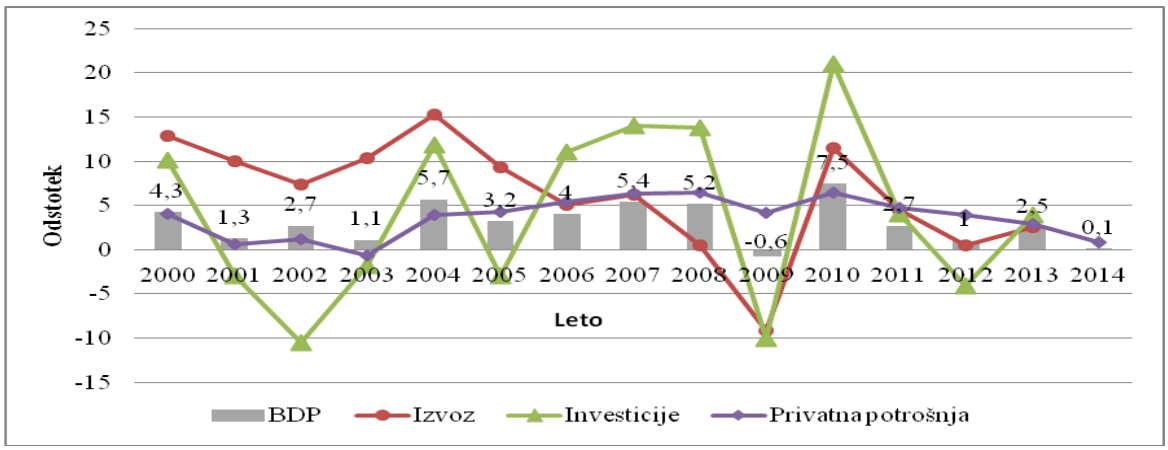

Vir: E. Reis, Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil, 2014, str. 3, Figure 1.

Nizke stopnje rasti v začetku obdobja so povezane z energetsko krizo v letu 2001, z neugodnim mednarodnim okoljem in 11. septembrom ter z visoko obrestno mero, ki je omejevala špekulacije menjalnega tečaja, ki ga je sprožila izvolitev delavske stranke na čelu, v kateri je zmagal predsednik da Silva v letu 2003. Ko se je stanje na finančnih trgih pomirilo, je gospodarstvo izkusilo pet let investicijsko vodene rasti (angl. *Investment led growth*) (Reis, 2014, str. 2).

V letu 2003, v prvem letu predsedovanja da Silve, je bil cilj glede primarnega presežka povišan iz 3,75 na 4,25 odstotka BDP. Pod vodstvom ministra za finance Antonia Paloccija je primarni presežek še rastel in dosegel 5,16 odstotkov BDP v 12 mesecih do septembra 2005. To je dalo Braziliji večjo verodostojnost med domačimi in mednarodnimi vlagatelji. Miks gospodarskih politik je privedel do skromne gospodarske rasti v letu 2003, ko je BDP znašal 1,1 odstotka. To je bilo na račun upadanja proizvodnih zmogljivosti v številnih strateških sektorjih zaradi pomanjkanja naložb. Povprečna stopnja brezposelnosti je bila 12,3 odstotka. Povprečni realni prihodek delavca se je zmanjšal skoraj za 15 odstotkov v omenjenem letu. Želja uprave predsednika je bila ohraniti oprijem na inflacijo skozi tesno monetarno in fiskalno politiko, kar je imelo pomembne posledice za uspešno rast Brazilije (Amann, 2005, str. 159).

Reforme so ugodno vplivale na gospodarsko rast v letu 2004, saj je BDP narasel na 5,7 odstotka, kar je najhitrejša rast v zadnjih petih letih. Domače povpraševanje se je povečalo, povečalo se je tudi število potrošnikov in podjetij, zasebne investicije so si opomogle, inflacija se je zmanjšala na 7,6 odstotka. Zmanjšala se je tudi povprečna stopnja brezposelnosti iz 12,3 odstotka v letu 2003 na 11,5 odstotka v letu 2004. Povprečni realni dohodek delavcev se je zmanjšal le za 0,75 odstotka. Zmanjšala se je tudi obrestna mera iz 23 odstotkov v letu 2003 na 16,4 odstotke v letu 2004. V letu 2004 se je izboljšalo razmerje zunanje zadolženosti izvoza ter fiskalni pogoji predvsem zaradi zmanjšanja javnega zadolževanja iz 57,7 odstotka BDP v letu 2003 na 51,8 odstotka v letu 2004. Zmanjšanje je bilo posledica kombinacije gospodarske rasti z nizko temeljno obrestno mero in apreciacijo tečaja (Arestis, de Paula & Ferrari-Filho, 2008, str. 17).

V tretjem četrtletju leta 2005 se je ekonomska aktivnost precej upočasnila, saj so bili zaradi pojava cenovnih pritiskov primorani voditi restriktivno monetarno politiko. Rezultati v letu 2005 so pokazali, da trajno okrevanje brazilskega gospodarstva ni bilo tako uspešno, saj se je gospodarska aktivnost močno upočasnila. Po podatkih je BDP v letu 2005 znašal 3,2 odstotka. Možni razlogi za počasno rast BDP so sledeči. Prvič, prizadevanja za ohranjanje ciljne inflacije, tj. 5,1 odstotka, medtem ko je bila stopnja inflacije v letu 2005 5,69 odstotka. Brazilska centralna banka je izvajala preveč tesno monetarno politiko, kot rezultat je bila Selic obrestna mera zelo visoka. Letno povprečje Selic obrestne mere je bilo v letu 2005 19,2 odstotka. Drugič, fiskalna prilagoditev, predvsem z dvigom davkov in zmanjševanjem javnih naložb je bila prekratka. Tretjič, devizni tečaj je apreciiral

dramatično, leta 2003 je bil povprečni menjalni tečaj 3,01 BRL za 1 USD, leta 2005 je povprečni letni menjalni tečaj padel na 2,43 BRL za 1 USD. Četrtič, uspešnost domačega povpraševanja, še posebno v sektorju kmetijstva, je bila zelo šibka. Administracija predsednika da Silve je v prvih dveh letih dosegla zadovoljiv primarni proračunski presežek, kot to zahteva sporazum Mednarodnega denarnega sklada. Konec leta 2005 je vlada izplačala dolg Mednarodnemu denarnemu skladu v celoti, dve leti pred predvidenim rokom (Arestis, de Paula & Ferrari-Filho, 2008, str. 18).
V letu 2006 se je gospodarska rast znova okrepila. To je bilo zaradi znižanja obrestnih mer in zmanjšanja primarnega proračunskega presežka iz 4,8 odstotka BDP v letu 2005 na 4,25 v letu 2006. Kot rezultat je bilo domače povpraševanje višje, hkrati tudi zasebna potrošnja, narasla je industrijska proizvodnja, investicije so si opomogle (Arestis, de Paula & Ferrari-Filho, 2008, str. 18).

V letu 2008 je država prvič postala neto upnica s 190 milijardami USD v rezervah. Javni dolg je v letu 2010 znašal 41 odstotka BDP, kar je manj v primerjavi s prejšnjim letom. Makroekonomske reforme da Silve so prinesle trajno gospodarsko rast, v povprečju za 2,8 odstotka BDP letno. Posledično je poskočila vrednost BRL na valutnih trgih za 35 odstotkov. Na ta način so težje izvažali, tuje investicije so bile bolj privlačne, ravno tako tudi zmanjševanje bremena dolga v USD. Tudi profiti bank so se podvojili v tem času. Prvič v tridesetih letih so predelovalne dejavnosti v državi zaslužile več kot bančni sektor. To je bila tudi njegova predvolilna obljuba, ki jo je izpolnil (Jaspe, 2015, str. 6).
Slika 15 nam prikazuje stopnjo inflacije in stopnjo temeljne obrestne mere Selic med leti 2000–2013.

Slika 15: Letna inflacijska stopnja potrošniških cen in temeljna obrestna mera Selic v obdobju 2000–2013 (v odstotkih)

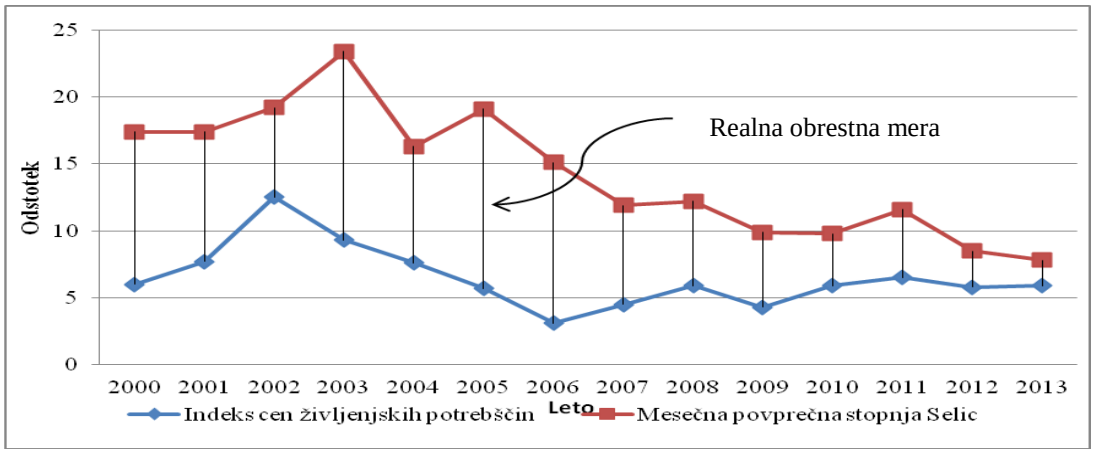

Vir: E. Reis, Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil, 2014, str. 5, Figure 3.

Slika 15 nam prikazuje gibanje inflacije po letu 2000. Po uspešni zajezitvi inflacije v letu 1994 so bile inflacijske stopnje pod nadzorom menjalnega tečaja, kar je vodilo k precenjenosti in dolžniški krizi konec leta 1999. Ciljna inflacija s prilagodljivim menjalnim tečajem se je ustalila, kljub temu pa so inflacijske stopnje v naslednjih treh letih bile dvomestne. Utemeljitev za to, da je inflacija ušla izpod nadzora, je devalvacija menjalnega tečaja v letu 2000, energetska kriza v letu 2001 in špekulacije glede menjalnega tečaja v času predsedniških volitev v letu 2002. Po letu 2003 je tesna monetarna in fiskalna politika znižala inflacijo na letno povprečje okrog 5 odstotkov. Realna obrestna mera je v letu 2003 znašala 15 odstotkov, do leta 2008 se je znižala na 7 odstotkov (Reis, 2014, str. 3).

Kar zadeva fiskalno politiko, je bil dosežen primarni presežek med leti 2003–2007 v povprečju 4,1 odstotka bruto nacionalnega proizvoda, kar je najvišje povprečje od sredine osemdesetih let, čeprav na račun povišanja davčnega bremena iz 32 na 35 odstotkov bruto nacionalnega proizvoda. Ciljna inflacija je bila dosežena v vseh obdobjih, razen v letu 2003. Še več, v letu 2006 je bila inflacija celo nižja od ciljne. To se je ponovilo tudi v letu 2007, ko je bila inflacija 4,46-odstotna, kar je pod ciljno, tj. 4,5 odstotka (Erber, 2007, str. 13).

Rezultati so bili doseženi na račun tesne monetarne politike. Stopnja Selica je bila v obdobju 2003–2006 v povprečju 11,3-odstotna. V letu 2007 se je znižala na 7,6 odstotka in je bila ena izmed najvišjih na svetu. Po podatkih centralne banke je konec leta 2007 povprečna obrestna mera zasebnim podjetjem znašala dvakratnik vrednosti Selica, za fizične osebe je bila kar štirikrat višja. Glede na ta razmik ni čudno, da so banke najbolj profitabilni sektor v Braziliji. Te stopnje so prisilile podjetja, da so se namesto posojanja pri bankah posluževala alternativnih virov, kot so izdaja obveznic ali delnic, kar je privedlo do razcveta obeh trgov. Seveda niso vsi posojilojemalci plačevali tako visoke obrestne mere. Posojila BNDES, posojila kmetijam in stanovanjska posojila so uživala nižje obrestne mere. Takšni namenski krediti so znašali okrog 10 odstotkov BDP v letu 2007, od katerih je BNDES predstavljal približno 60 odstotkov, kmetijstvo 23 odstotkov in stanovanjska posojila 16 odstotkov. Prosti krediti, ki jih je dodelil zasebni finančni sektor osebnim kreditom, so se povečali iz 18 na 24 odstotkov BDP med leti 2003–2007 (Erber, 2007, str. 14).

Rast je bila ogrožena z visokimi realnimi obrestnimi merami in s spreminjanjem procesa fiskalnega prilagajanja. Slaba stran fiskalne ekspanzije v zadnjem desetletju je bila stabilna rast tekočih odhodkov v škodo, nujno potrebnih javnih naložb v infrastrukturo. Med leti 2002–2012 so se primarni odhodki zvezne vlade kot odstotek BDP povišali iz 18,7 odstotka na 22,4 odstotka, medtem ko so se investicije povišale iz 0,3 odstotka na 1,3 odstotka BDP (Reis, 2014, str. 4–5).

Oteževalna okoliščina je bila stalna rast obdavčitve, ki se je med leti 2002 in 2012 povišala iz 32 odstotkov na 37 odstotkov BDP. Neto davčna obremenitev se je povišala v istem obdobju iz 18 odstotkov na 20 odstotkov BDP. Večino davčnih prihodkov so porabili za socialno varnost in druge transferje zasebnemu sektorju. Visoka davčna obremenitev in pomanjkljiva infrastruktura so temeljne omejitve za visoke stopnje privatnih investicij v Braziliji (Reis, 2014, str. 5).

Rast v zadnjem desetletju je bila posledica ugodnih pogojev mednarodne menjave in finančnega trga. Brazilski izvoz železa, soje in rude so zaslužni za rast Kitajske v zadnjem desetletju. Slika 16 nam pokaže, da so se pogoji menjave izboljšali 1,38-krat, medtem ko je vrednost USD narasla za 5-krat, tj. 12,7 odstotka letno. V istem obdobju se je izvoz na Kitajsko povišal 50-krat, kar predstavlja 35 odstotkov letno. Prav tako se je povišal brazilski izvoz iz 1,8 odstotka na 18 odstotkov (Reis, 2014, str. 5).

Slika 16: Brazilski izvoz, uvoz, tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave med leti 1992–2014

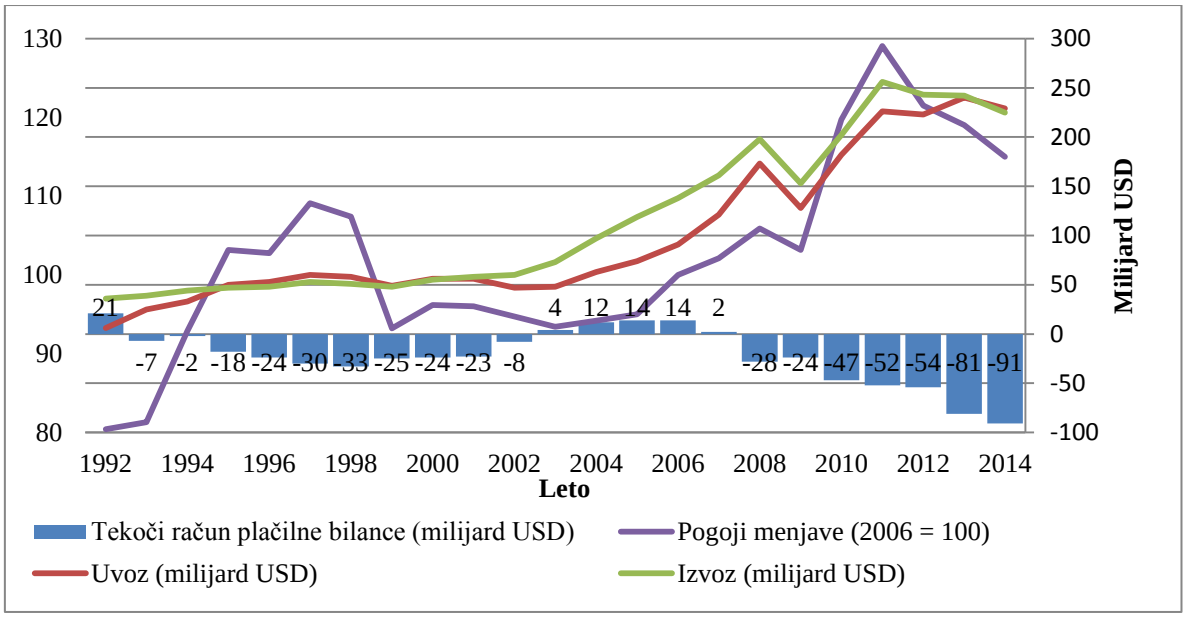

Vir: E. Reis, Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil, 2014, str. 6, Figure 4.

Uspešnost izvoza je pozitivno vplivala tudi na presežek na tekočem računu, kopičenje rezerv in zmanjšan dolg. Popravek trgovinskih neravnovesij v smislu rasti mednarodne likvidnosti je sprožilo uspešen cikel z velikimi pritoki tujih neposrednih investicij, devalvacije USD in velikega kopičenja tujih rezerv, ki znašajo blizu 380 milijard USD. Kot posledica se je neto tuji dolg znižal iz 189 milijard USD v letu 1999 na negativno vrednost 62 milijard USD v letu 2012. USD je devalviral iz 3,0 BRL v letu 2003 na manj

kot 2,0 BRL med leti 2008–2012. Z devalvacijo USD in s kopičenjem rezerv je postal javni sektor neto zunanji upnik v znesku, enakovrednem 15 odstotkom BDP. Neto javni dolg pa se je znižal iz 60 odstotkov BDP v letu 2002 na 35 odstotkov BDP v letu 2012 (Reis, 2014, str. 6).

Iz Slike 16 je razvidno, da je zaradi krize Lehman Brothers upadel uvoz in izvoz, pogoji menjave so se hitro poslabšali, cene surovin so padle. Postopoma se je obseg izvoza in uvoza začel višati že v letu 2009. Izvoz se je povišal na račun izboljšanih pogojev menjave zaradi uspešnosti Kitajskega gospodarstva, ki je raslo v letu 2009 po stopnji 9,2 odstotka in na račun okrevanja svetovnega gospodarstva v letu 2010. Industrijski koeficient uvoza se je hitro povišal od četrtega četrtletja leta 2009 do četrtega četrtletja leta 2012 iz 17 odstotkov na 22,2 odstotka. Takšno ravnanje kaže, da je izguba konkurenčnosti domačih proizvodnih dobrin predvsem zaradi učinka apreciacije valut. Kljub rasti izvoza, se je trgovinska bilanca zmanjšala iz 40 milijard USD v letu 2007 na 20 milijard USD v letu 2010. Nato se je v letu 2011 povišala na 30 milijard USD zaradi boljših pogojev menjave in padla na 19,4 milijard USD v letu 2012. Pričakovalo se je, da bo depreciacija valute za 30 odstotkov povečala neto izvoz in v kombinaciji z znižanjem Selic stopnje naj bi se povišala gospodarska rast. To se ni zgodilo, saj je uvoz stagniral, izvoz se je rahlo zmanjšal. Posledično se je trgovinska bilanca znižala za 34,8 odstotka predvsem zaradi zmanjšanega izvoza osnovnih dobrin in polizdelkov, medtem ko se uvoz surovin, industrijskih zalog in materialov, kot tudi investicijskega blaga ni zmanjšal. Padec izvoza je bil tudi na račun padca cenovnega indeksa za 4,9 odstotka, kar je povzročilo zmanjšanje cen surovin, predvsem železove rude. Pogoji menjave, kakor tudi svetovno povpraševanje po izvoznem blagu, so padli zaradi upočasnitve svetovnega gospodarstva. Glavni brazilski izvozni partnerji Evropa, Kitajska in Argentina so beležili znižanje BDP v letu 2012 (de Paula, de Melo Modenesi & Pires, 2013, str. 18).

Kljub temu, da prioriteta predsednika da Silve ni bila gospodarska rast, ampak socialne reforme, mu je s tesno monetarno in fiskalno politiko uspelo priti do pozitivnih rezultatov. Vsekakor vsi podatki v tem poglavju kažejo na njegovo uspešno politiko. Glavni vir rasti v zadnjem desetletju je bil zagotovo ugodno mednarodno okolje, predvsem na račun uspešnosti Kitajske, ki je bila glavni izvozni trg za brazilske izdelke, ter sosledje sprejema pravih ekonomskih politik. Makroekonomska stabilnost, ciljna inflacija, plavajoča valuta, obvladljiv dolg, ogromno dolarskih rezerv, močna rast in politična stabilnost je pripeljala Brazilijo od dolžniškega naroda do gospodarske velesile.

4.1.2 Socialni dosežki v zadnjem desetletju

Brazilija je bila v preteklosti ena izmed najbolj neenakih držav na svetu. Ginijev koeficient se je stalno gibal nekje okrog stopnje 0,6. V zadnjem desetletju se je z reformami znižal na 0,53. Najrevnejših 10 odstotkov Brazilcev je imelo rast prihodka na prebivalca primerljivo

z državami Kitajske in Indije, medtem ko je stopnja rasti na prebivalca tistih, ki spadajo med 10 odstotkov najbogatejših, bila podobna Švedski. Če karikiramo, je hitrost rasti dohodka na prebivalca med revnim in bogatim prebivalcem Brazilije podobna razliki med Kitajsko in Švedsko (Reis, 2014, str. 7).

Slika 17 nam tako prikazuje Ginijev koeficient, stopnjo revščine in ekstremno revščino med leti 1995 in 2012. Že na prvi pogled lahko vidimo, da so bile na tem področju reforme da Silve zelo uspešne.

Slika 17: Stopnja revščine in ekstremna revščina med leti 1995–2012 (v odstotkih na osebo)

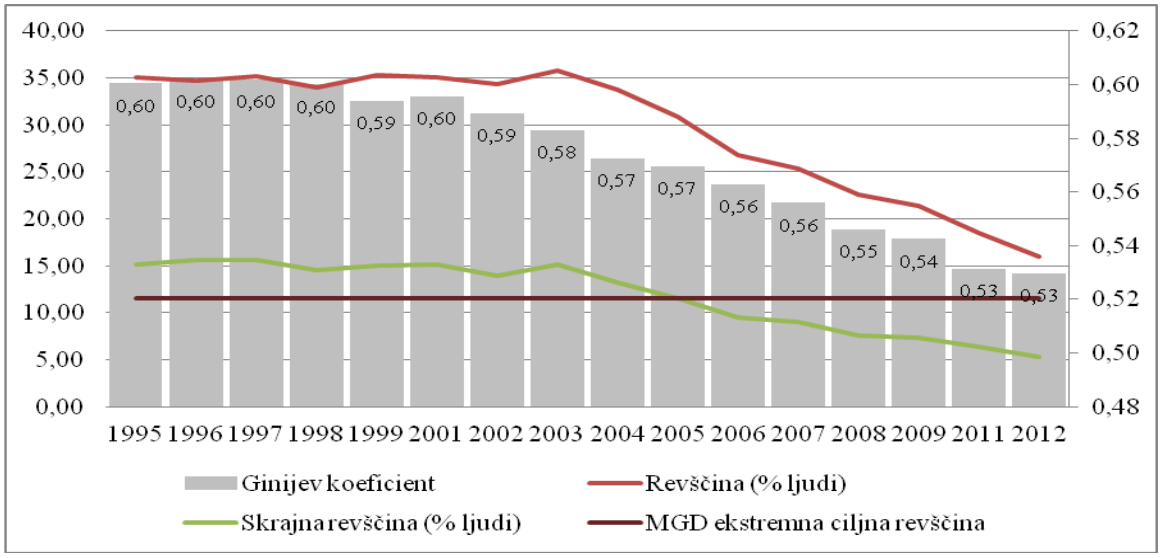

Vir: E. Reis, Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil, 2014, str. 8, Figure 5.

Denarni transferni program je bil orodje za boj proti revščini. Sredi 70. let so se transferni programi izvajali kot pomoč starostnikom in invalidom, sredi 90. let je bilo programov več. Le-ti so ciljali na minimalni dohodek, zdravstvo in izobrazbo. Na koncu so vse te programe združili v enoten program, imenovan Bolsa Familia. V program je udeleženih 13,8 milijona gospodinjstev. Povprečje denarnega nadomestila predstavlja 20 odstotkov prihodka upravičenca. To Brazilijo stane 0,5 odstotka BDP (Reis, 2014, str. 8).

Slika 17 nam prikazuje stopnjo revščine in ekstremno revščino v zadnjih dveh desetletjih. Vidimo, da se je program Bolsa Familila uspešno spopadel z revščino, hkrati pa moramo vedeti, da so k temu pripomogli tudi drugi dejavniki. Ti dejavniki so demografske spremembe in gospodarske priložnosti, ki so povezani z okrevanjem rasti. Ocene kažejo, da je Bolsa Familia iz revščine popeljala blizu 36 milijonov ljudi in blizu 2,5 milijona ljudi

iz ekstremne revščine. Hkrati tudi ni zanemarljiv podatek, da je program odgovoren za udeležbo 16 milijonov otrok in mladostnikov v izobraževalnem sistemu. Kot posledica je bila ciljna stopnja revščine za Brazilijo v razvojnem cilju tisočletja za leto 2015 dosežena že desetletje prej (Reis, 2014, str. 8–9).

Program Bolsa Familia je namenil vsako leto več pomoči revnim družinam. V letu 2004 so namenili revnim družinam 439 milijonov BRL, do leta 2012 pa kar 2 milijardi BRL, kot je razvidno iz Priloge 5. Skladno s programom in povečanjem pomoči je raslo tudi število upravičenih družin do denarnega nadomestila. Število upravičenih družin se je iz 6 milijonov v letu 2005 povišalo na skoraj 14 milijonov družin v letu 2012. Da so družine bile upravičene do pomoči, so njihovi otroci morali obiskovati osnovno šolo. Pokazatelj tega je na neki način tudi stopnja pismenosti iz Tabele 2. Pismenost oseb, starih 15 let in več, se je skozi leta višala in leta 2012 dosegla 91,3 odstotke. To je v primerjavi z ostalimi državami še vedno malo, kaže pa se napredek v tej smeri. Javni izdatki na učenca kot odstotek BDP, kar nam prikazuje Priloga 8, so se prav tako povišali, od leta 2004 do leta 2010 za kar 8,28 odstotka. Zmanjšala se je tudi dohodkovna neenakost, kar lahko vidimo iz Slike 17. Število ljudi, ki živi v zelo revnih gospodinjstvih, se je med leti 2003–2009 zmanjšalo za skoraj 13 tisoč. Število ljudi, ki živi v revnih gospodinjstvih, v istem obdobju za skoraj 22 tisoč. Povprečni dohodek gospodinjstev se je v istem obdobju povišal za 209,32 BRL. Vse naštete izboljšave nam kažejo, da je bil program uspešen. Seveda v vsakem programu obstajajo tudi pomanjkljivosti, kot so te, da program ne doseže vseh oz. najrevnejših prebivalcev v najbolj odročnih delih države. Makroekonomska stabilnost igra pomembno vlogo pri zniževanju revščine. Braziliji je uspelo zmanjšati revščino z nizko gospodarsko rastjo.

Po podatkih študije je vsaj 58 odstotkov zmanjšanja Ginijevega koeficienta med leti 2001–2011, pojasnjenega s spremembami v porazdelitvi plač in dobičkov, 18,6 odstotka s prejemki socialne varnosti, ki so povezani z dvigom minimalne plače in samo 16,1 odstotka z dohodkovnim transfernim programom Bolsa Familia in s programom pomoči za socialno varnost (Reis, 2014, str. 9).

Med leti 2003–2008 se je 10 odstotkov prebivalcev rešilo revščine, večina Brazilcev sedaj pripada nižjemu srednjemu razredu, prav tako se je Brazilija soočila s krizo v letu 2008 bolje kot ostale države (Sweig, 2010, str. 108). Še vedno pa Brazilija ostaja 10. najbolj neenaka država na svetu, saj več kot četrtina ljudi živi pod pragom revščine. Čeprav so s programom Bolsa Famila prisilili otroke, da obiskujejo šolo, pa je Brazilija še vedno rangirana kot 119. država na svetu po osnovnošolski izobrazbi. Še vedno predstavlja velik problem nasilje v državi (Sweig, 2010, str. 181).

Slika 18 nam predstavlja gibanje stopnje brezposelnosti in odstotek zaposlovanja ljudi brez formalnih pogodb.

Slika 18: Stopnja brezposelnosti (% delovne sile) in kazalec neformalnosti (% zaposlovanja) med leti 1992–2013

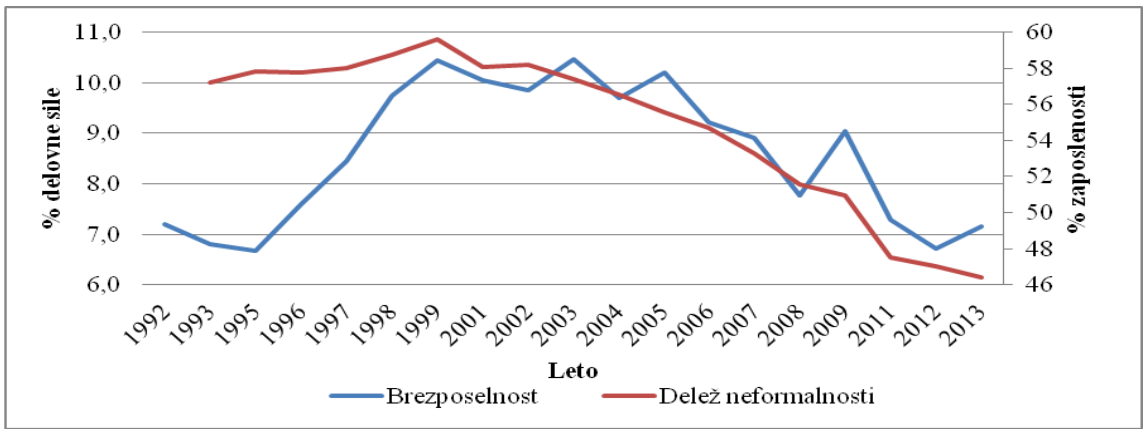

Vir: Database: Macroeconomic, Regional, Social, degree of informality-definition I, uneployment rate, 2015.

Stopnja brezposelnosti, ki je bila dolgo časa nad 10 odstotki, se je začela leta 2005 zniževati in dosegla rekordno nizko raven v letu 2013 s 5,4 odstotki. Padec brezposelnosti je bil povezan z izboljšanjem kakovosti delovnih mest, kar nam kaže delež neformalnosti, kar pomeni službe brez formalnih pogodb. Slednji kazalec je bil v 90. letih nad 50 odstotkov in se počasi zniževal vse do leta 2013, ko je dosegel 46,4 odstotke (Reis, 2014, str. 8–9). Posledično se je zvišalo število otrok, ki so obiskovali šolo, saj je to definirano s stopnjo plač med izobraženim in neizobraženim delavcem. Ker se je veliko ljudi šolalo, se je na drugi strani povečalo povpraševanje po neizobraženih delavcih in ponudba izobražene delovne sile. Na eni strani se je povišala udeležba odraslih v šolanju, kar pomeni, da ti ljudje vstopajo na trg delovne sile pozneje, na drugi strani se je povišala minimalna plača, pokojnine in socialne ugodnosti, kar je privedlo do ponudbe dela manj izobraženih starejših ljudi (Reis, 2014, str. 10).

Razvoj na trgu dela je bil kombiniran s stalnim naraščanjem minimalne plače, ki se je povečala za 64 odstotkov od leta 2003. Poleg minimalnih plač so narasle tudi pokojnine in ostali prejemki socialne varnosti, kot tudi transferji. Kot posledica se je pojavila konvergenca v porazdelitvi realnih plač. Od leta 1993 do leta 2012 je Gini indeks porazdelitve realne plače padel iz 0,58 na 0,48. Po letu 2004 je bilo znižanje revščine povezano z zniževanjem koncentracije dohodka plač. Kot pričakovano, zmanjšanje brezposelnosti poviša realne plače. Po padcu za 13 odstotkov med leti 1996–2004 so realne plače pokazale stabilno rast 45 odstotkov od leta 2004 do leta 2012 (Reis, 2014, str. 11–12).

Med leti 2003 in 2006 se je število zaposlenih oseb povišalo za 9,1 milijona, v predelovalni industriji za 1,6 milijona in trgovini 1,5 milijona. Formalna zaposlenost se je v istem

obdobju povišala iz 50 na 55 odstotkov. Povišanje potrošniškega povpraševanja v letu 2005 in 2006 je močno povezano s povišanjem minimalne plače v letu 2005 za 7 odstotkov, v letu 2006 pa za 14 odstotkov. V letu 2007 je minimalna plača narasla za 6 odstotkov (Erber, 2007, str. 18). Povišanje minimalne plače je bila odločitev vlade, saj so podjetniki menili, da je to potrebno zaradi rigidnosti na trgu dela. Bali so se povišanja inflacije, vendar do nje ni prišlo, tako so od tega leta dalje minimalno plačo prilagodili glede na povišanje BDP. Realna minimalna plača je tako prešla na stopnjo sedemdesetih let, ta leta so znana tudi kot leta čudežev. Povečanje povpraševanja potrošnikov so spodbudili tudi s krediti. Kot je že bilo omenjeno, je centralna banka zmanjšala stopnjo Selic od septembra 2005 in jo zniževala do zadnjega četrtletja 2007 (Erber, 2007, str. 19).

Zasebni finančni sistem se je odzval z nižanjem obrestne mere za posojila posameznikom, ki je znašala manj kot Selic stopnja. Kot posledica so postali krediti potrošnikom bolj dostopni kot posojanje s strani vlade. Da bi še spodbudili posojanje, so banke povišale trajanje posojil. Tipično obnašanje brazilskih potrošnikov je, da preverijo, če mesečni obrok, ki ga morajo plačati za posojilo, da lahko kupijo trajno potrošniško blago, ustreza mesečnemu razpoložljivemu prihodku. Z obrestno mero, ki jim zaračuna banka, se ne ubadajo. Dolg potrošnikov je višji v skupini, ki prejema plačo, kar znaša 1–3 minimalne plače. Stopnja neskladnosti celotnega dolga potrošnikov se je povišala v letu 2005 in 2006 iz 13,5 odstotka na 10,5 odstotka in stabilizirala v letu 2007 na 1,7-odstotno povišanje. Dolg potrošnikov na opisan način ni nobena novost, saj se je to že dogajalo v poznih 60. in 70. letih (Erber, 2007, str. 20).

Slika 19: Indeks realne plače primarnega delovnega mesta in produktivnosti dela (realen BDP/zaposlenega delavca) med leti 1992–2012 (2002 = 100)

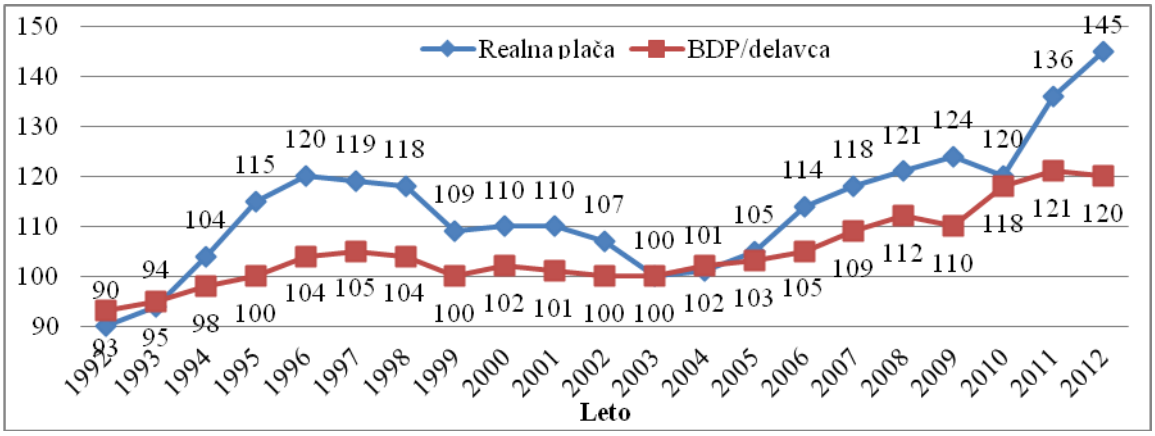

Vir: E. Reis, Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil, 2014, str. 12, Figure 7.

Od leta 1996 do leta 2012 je produktivnost delavca narasla za 18 odstotkov, realna plača pa za 20 odstotkov. Potrebno je omeniti, da trg dela v Braziliji globalna gospodarska kriza ni prizadela, ker si je Kitajska hitro opomogla in na ta način se je povišala količina in cena izvoza blaga Brazilije. Uspešnost trga dela je bila na neki način povezana z rastjo izvoza na Kitajsko vse od leta 2000 (Reis, 2014, str. 12).

Vse reforme, navedene v poglavju 3, so pozitivno vplivale na uspešnost Brazilije v obdobju 2003–2010. Kot prvo naj omenim zdravstveno in izobraževalno reformo. Zdravstvena reforma se je sicer odvijala že vse od 80. let 20. stoletja dalje. Najpomembnejši dosežki so po mojem mnenju izboljšava in dostopnost zdravstvenega sistema za vse ljudi, tudi tiste, ki v svojem življenju niso imeli službe in niso prispevali v zdravstveni sistem. Eden izmed pokazateljev je znižanje stopnje smrtnosti novorojenčkov iz 29,4 na 1000 rojenih otrok v letu 2001, na 17,3 v letu 2010. Velik pokazatelj je tudi že omenjeno dejstvo, da se je število ljudi, ki imajo dostop do zdravstvenih storitev od leta 1988 do leta 2008, povišalo iz 30 milijonov na 140 milijonov. Na neki način sta reforma šolstva in reforma zdravstva povezani s programom Bolsa Familia, saj sta v njem vključeni. Predsednik da Silva je tako z enim reformnim programom zajel več področij. Torej, če so družine hotele prejemati denarno nadomestilo, so se morali njihovi otroci šolati. S tem se je stopnja pismenosti od leta 2004 do leta 2012 povišala iz 88,6 odstotka na 91,3 odstotke. Dostop do izobrazbe so tako dobili tudi učenci iz nižjih družbenih skupin. Na račun programa Bolsa Familia in šolanja otrok, z namenom pridobitve višjega zaslužka, se je zmanjšala tudi dohodkovna neenakost od leta 2003, vsako leto za 0,1. Prav tako se je zmanjšalo število ljudi, ki živi v zelo revnih in revnih gospodinjstvih. Menim, da so vse reforme, ki jih je uvedel da Silva, pozitivno vplivale na prebivalstvo, kakor tudi na gospodarsko stanje države. Po podatkih sta rast in razvoj v njegovem času zelo napredovala. Velika zasluga gre zelo ugodnemu mednarodnemu gospodarskemu okolju in nizu uspešnih politik, ki jih je sprejela vlada da Silve.

Brazilija se je iz zaprtega gospodarstva prelevila v globalnega igralca z močno gospodarsko politiko. Zagotovila si je sedež v Združenih narodih, Doha rundi, Svetovni banki in Mednarodnem denarnem skladu. Največ tujih naložb v Brazilijo prihaja iz Kitajske. Vlagajo predvsem v pristanišča, železnice, reaktorje, jeklo, železo in nafto. Kitajska je postala za Brazilijo največji izvozni trg soje, nafte in železa, pa tudi največja konkurenca predelanih proizvodov v Afriki (Sweig, 2010, str. 175).

Brazilija je dosegla pomemben napredek na makro, mikro ravni in v socialnih reformah. Na kratko (Ter-Minassian, 2012, str. 30):

- Institucionalni okvir za makroekonomsko upravljanje je bil okrepljen z uzakonitvijo obsežnega davčnega prava odgovornosti (angl. *Fiscal Responsibility Law*), prestrukturiranja države in lokalnega dolga in sprejema proračunskih omejitev;

sprejetje in uspešna implementacija doseganja ciljne inflacije in plavajočega režima deviznega tečaja; reforme finančnega sektorja, ki modernizirajo regulativni okvir in izboljšajo nadzor.

- Viden napredek je bil narejen v letu 1990 z liberalizacijo gospodarstva, s privatizacijo podjetij, vzpostavitev avtonomnih regulatornih agencij, trgovinska liberalizacija in prizadevanja za promocijo izvoza.
- Tudi na socialni strani so bile uvedene pomembne reforme v zdravstvenem in izobraževalnem sektorju, pa tudi prvi korak v reformi pokojninskega sistema, ki je v mnogih pogledih neenakomeren, preveč radodaren in finančno nevzdržen na dolgi rok. V poznejšem obdobju vlade da Silve je bil večji poudarek na zmanjšanju dohodkovnih neenakosti skozi dvig minimalne plače in minimalne pokojnine ter znatna rast programov socialne pomoči.

Na drugi strani je bil proces nelinearen in so na nekaterih področjih reforme ostale nedokončane. Gre za naslednje (Ter-Minassian, 2012, str. 30):

- Majhen napredek je bil narejen na področju davčne reforme. Brazilski davčni sistem se spopada z neskladjem med visokimi stroški davčnih zavezancev, učinkovitostjo, konkurenčnostjo ter horizontalno in vertikalno pravičnostjo.
- Pokojninske reforme so ostale nedokončane, pomembne pomanjkljivosti so še vedno prisotne v sistemu, kar grozi dolgoročni vzdržnosti. Breme prispevkov za socialno varnost ostaja relativno visoko, kar slabi konkurenčnost in prispeva k delovni neformalnosti, čeprav je bilo obljubljeno, da bo vlada lajšala breme v nekaterih sektorjih.
- Hitra rast javnih izdatkov se je pospešila kot posledica potrebnih infrastrukturnih naložb.
- Obrestne mere, posebno za manjša in srednja podjetja ter za posameznike, so ostale relativno visoke. Za večino domačega dolgoročnega financiranja investicij in izvoza je priskrbljeno s strani BNDES-a**.**
- Precejšnji del trga dela je še vedno neformalen, čeprav se je raven nezaposlenosti znatno zmanjšala v luči močne gospodarske rasti. Problem zaposlovanja je predvsem v pomanjkanju delavcev z določenimi kvalifikacijami in spretnostmi, nezaposlenost mladih ostaja visoka. Na tem področju bodo nujno potrebne nadaljnje reforme.
- Nujno je potreben tudi napredek v zdravstvenem in izobraževalnem sistemu ter reforme na teh področjih, saj se demografski profil populacije spreminja, spremembo pa potrebuje tudi trg delovne sile.
- V zadnjih letih je viden tudi preporod vladnih intervencij v industrijske, energetske in zunanje trgovinske politike, kar je povezano z delno izgubo konkurenčnosti v predelovalnih dejavnostih, predvsem zaradi povišanja stroškov dela in apreciacije BRL skozi to obdobje.

4.2 Brazilsko gospodarstvo pod vodstvom predsednice Dilme Rousseff

V letu 2010 je bila izvoljena nova predsednica Delavske stranke, Dilma Rousseff. Takrat se je zdelo, da ima Brazilija velik potencial, saj je gospodarska rast znašala 7,5 odstotka, stopnja revščine je bila majhna. Toda težave Brazilije so se začele že v njenem prvem mandatu, saj je zagovarjala davčno ohlapnost, nepregledne javne finance, konkurenčno industrijsko politiko in državno vmešavanje v monetarno politiko. Gospodarstvo je v velikih težavah, saj je med leti 2011–2014 raslo le 1,2 odstotka letno, istočasno se je javna poraba večala. Bruto javni dolg Brazilije znaša 63 odstotkov in je najvišji med državami BRICS. Politično zaupanje v predsednico Dilmo Rousseff vztrajno pada, v mesecu avgustu je bilo le še 8-odstotno. Najbolj so jo zaznamovale poslabšanje gospodarskih razmer in najhujši korupcijski škandal v zgodovini države, škandal državno vodene naftne družbe Petrobras, katerega predsednica je bila v tem obdobju (In a quagmire, 2015; Zainulbhai, 2015).

Kljub spremembam ekonomske politike, tj. znižanja obrestnih mer, devalvacije valute in fiskalnih spodbud proizvodnim podjetjem, je gospodarska rast v letu 2012 padla, rast BDP je znašala 0,9 odstotka. Glavni razlog za tako počasno rast je pomanjkanje koordinacije makroekonomskih politik v letih 2011–2012 in pomanjkanje razumevanja brazilske vlade za spremembe v makroekonomskem okolju v svetu, negativnih vplivov krize evra in upada rasti Kitajske. Evrokriza je prizadela Brazilijo predvsem s komercialne strani, s počasnim okrevanjem cen surovin v letu 2012 in z zmanjšanjem zunanjega povpraševanja po izvozu proizvedenih in osnovnih dobrin (de Paula, de Melo Modenesi & Pires, 2013, str. 1, 11–12).

Davki, vključno z davkom na gorivo, se povišujejo, kar je hud udarec za državo ljubiteljico avtomobilov, prav tako računi za elektriko. Zaradi teh povečanj, je inflacija v januarju 2015 poskočila na 7,14 odstotka, kar je višje od zgornje določene meje 6,5 odstotka in daleč nad ciljno inflacijo 4,5 odstotka. Vse to prizadene razpoložljivi dohodek, ki je bil v dobrih časih uporabljen za odplačevanje potrošniških kreditov. Zaupanje potrošnikov se je znižalo, vlada nima denarja za spodbujanje naložb, investicije so se v primerjavi s prejšnjim letom znižale za 8 odstotkov. Predvideva se, da se bodo še zniževale (Brazilian waxing and waning, 2015; Brazil's coming recession: The crash of titan, 2015).

Birokracija, slaba infrastruktura in močna valuta so prispevale k temu, da je postala industrija nekonkurenčna, potrošniki so bili glavni vir povpraševanja. Nizka stopnja brezposelnosti je povišala plače, kar dokazuje, da so v zadnjih 10. letih plače v zasebnem sektorju rasle hitreje od rasti BDP, v javnem pa še bolj. To je omogočilo potrošnikom, da so posojali več in na ta način spodbujali porabo. Sedaj je začaran krog res začaran. Realne plače ne naraščajo več, ker produktivnost brazilskih delavcev ne upravičuje nadaljnjo rast. Ljudje iščejo novo zaposlitev, tudi število delovnih mest je manj. Brezposelnost, ki je bila

že pod 5 odstotki, se je januarja 2014 povečala na 5,4 odstotke. Če želi vlada izboljšati svoje javne finance, mora rezati izdatke za zavarovanje brezposelnim in druge ugodnosti (Brazilian waxing and waning, 2015). Rousseffova bi mogla poizkusiti poenostaviti davke in zmanjšati nespametno birokracijo. Med uspešnejša podjetja spadajo tista, ki jim država ni pomagala, kot so trgovina na drobno in finance. Eden izmed njih je Bradesco, velik posojilodajalec in pionir avtomatiziranega bančništva. JBS je gigant na področju mesne industrije, Embrapa pa eden izmed najuspešnejših izdelovalcev letal in vesoljskih plovil (Brazil's business Belindia, 2015).

Zdi se, da je vsak dan več dokazov, kakšen nered je naredila predsednica Rousseff. Uradni podatki kažejo na velik proračunski primanjkljaj, padajočo industrijsko proizvodnjo in povišano revščino, ki temelji na zmanjšanju proizvodnje. To vse vpliva na prihodke in visoko inflacijo. Tudi stopnja nezaposlenosti, ki je bila blizu rekordno nizkih 5 odstotkov, se povečuje. Izmed držav G20 sta imeli le Italija in Argentina nižjo gospodarsko rast od Brazilije (Politics in Brazil: Dilma's doldrums, 2015). Da ohranijo bonitetno oceno, mora Rousseffova zajeziti naraščajoč proračunski primanjkljaj in se spopasti s škandalom Petrobrasa. Februarja je predstavila načrtovano zakonodajo, kar vključuje dražbo infrastrukturnih projektov v zasebnem sektorju, racionalizacijo okoljskih dovoljenj, povečanje kreditov zasebnemu sektorju in gradnjo poceni stanovanj v vrednosti 3 milijonov (Awkward allies, 2015).

Vlada predsednice Rousseff ima glede na njene predhodnike nižjo stopnjo brezposelnosti in neenakosti, pa vendar nižjo rast, visoko inflacijo in slabe javne finance. Bolsa Familia in Brazil Sem Miseria sta bila dobra programa, ki sta pomembno prispevala k višji zaposlenosti. Brazilija si mora znova pridobiti zaupanje trga s fiskalnimi prilagoditvami in bolj tesno kontrolo inflacije. Potrebno je poenostaviti davčni sistem in zagotoviti več trgovinske integracije. Brazilija se sooča s strukturno omejitvijo rasti, mora izboljšati produktivnost in spodbujati gospodarsko rast. Rast produktivnosti je glavni cilj. Izboljšanje usposobljenosti delovne sile je še vedno velikega pomena in je pod zadovoljivo ravnjo. Dilma je sprejela par ukrepov, kot so študentske štipendije PROUNI in FIES, poceni posojila, ki pomagajo 31 odstotkom vseh visokošolskih študentov. PRONATEC tečaji so dali 8 milijonom študentom strokovne spretnosti. Prav tako so odprli 214 novih tehničnih šol in 126 novih univerzitetnih kampusov. Dilma hoče razvijati infrastrukturo preko PAC programa (angl. *Public capital programme*) in subvencioniranih javnih kreditov preko državne razvojne banke BNDES. Vladi je uspelo povišati investicije v ceste in letališča preko koncesij in javno-zasebnega partnerstva (British Embassy Brasilia, 2015, str. 1–5).

Proračun za leto 2016, ki ga je Rousseffova predstavila 31. avgusta kongresu, je vseboval primarni deficit v vrednosti 30,5 milijard BRL, kar je 8 milijard USD in znaša 0,5 odstotka BDP. Nekaj dni po tem se je vrednost BRL ustavila na 3,7 BRL za en USD, kar je najnižja vrednost od leta 2002. Celotni primanjkljaj bo letos znašal 8–9 odstotkov BDP. Avgusta je

bonitetna agencija Moody znižala oceno Brazilije tik nad državami z najslabšimi ocenami. Izdala je svoj proračun po predstavitvi plana, da se ponovno uvede davek na finančne transakcije, ki bi prinesel 80 milijard BRL v letu 2016. Prav tako je kongres kriv za gospodarsko stisko Brazilije, saj ni odobril mnogih dobrih predlogov finančnega ministra Joaquima Levya. Malo je verjetno, da se bi lahko izognili dvigom davkov. Če bi bila vlada samozavestna, bi lahko kratkoročno dvignila dolg, namesto da omejuje izdatke pokojnin, izobraževanja in zdravstva. Na drugi strani bi morala narediti plan fiskalnega zdravja (Desperate time, desperate moves: Beset by dismal economic data, Dilma Rousseff tosses Congres a challenge, 2015).

4.3 Predlogi nadaljnjega ukrepanja brazilske vlade

V nadaljevanju bom navedla nekaj predlogov, kakšne ukrepe bi morala v prihodnje sprejeti vlada, da bi se rešila iz začaranega kroga nizke rasti.

Vlada bi morala upoštevati štiri glavne cilje ekonomske politike. Ti so visoka in stabilna rast, nizka stopnja brezposelnosti, nizka inflacija in uravnotežena plačila bilance. Na to lahko vpliva skozi štiri instrumente ekonomske politike, ki so fiskalna, monetarna, dohodkovna in zunanjetrgovinska politika. Fiskalno politiko vodi vlada, ima nadzor nad državnimi izdatki in davki. Monetarno politiko vodi centralna banka, skrbi za količino denarja v obtoku, obrestno mero in izdajo obveznic. Dohodkovno politiko vodi vlada, ki ima nadzor nad plačami in cenami; zunanjetrgovinska politika vpliva na izvoz, uvoz in carine.

Menim, da bi mogla vlada, kljub pričakovanemu proračunskemu primanjkljaju v letu 2016, voditi ekspanzivno fiskalno politiko. To je politika zniževanja davčnih stopenj in večanja javne porabe, posledica je gospodarska rast. Kljub temu, da sta da Silva in Rousseffova že poizkusila z reformami davkov, dejansko do kakšnih večjih reform na tem področju še ni prišlo. Sedaj pa je že zadnji čas, da se reforma izvede, saj kumulativni davki kaznujejo produktivne sektorje gospodarstva. V prvi vrsti je velik problem visoka davčna obremenitev podjetij, ki predstavlja poleg birokracije velik strošek. Tako je Svetovna banka v letu 2015 v Doing business report uvrstila Brazilijo med 189 državami na 120. mesto po pogojih enostavnosti poslovanja (World Bank Group Flagship Report, 2014, str. 174). Rousseffova je znižala davke v nekaterih sektorjih, kar je kratkoročno pripeljalo do konkurenčnosti industrijskega sektorja. Na področju investiranja bi morali zmanjšati davek za nove investitorje oz. poenostaviti davčni sistem za podjetja in poenostaviti birokracijske postopke in ne omejevati nakupe zemljišč, kot je to storila Rousseffova. Več tujih investitorjev pomeni hkrati tudi več delovnih mest za domače prebivalstvo. Hkrati je potrebno znižati tudi davek na izplačane plače, ki sedaj znaša, po podatkih The Economista (Grounded, 2013, str. 3), 58 odstotkov plače in je eden izmed najvišjih na svetu. Potrebno je znižati plače javnih uslužbencev oz. imeti zaposlenih manj učinkovitih ljudi, ki bodo

hitro izpeljali vse potrebne postopke. Eden izmed predlogov je tudi uvedba progresivne obdavčitve, torej bi zmanjšali obdavčitev dohodka pri ljudeh, ki prejemajo minimalno plačo, tiste, ki prejemajo mnogo višjo plačo pa bi obdavčili več. Prav tako se morajo znižati subvencije brezposelnih, ker le na ta način bodo ljudje hoteli delati, s tem se bo zmanjšala tudi potrošnja države. Nujno je potrebna tudi pokojninska reforma, izdatke za njo je potrebno zmanjšati oz. uvesti še dodatne omejitve pri upokojevanju in ugodnostih, ki izhajajo iz tega. Z zmanjšanjem izdatkov bi postali tudi brazilski delavci bolj konkurenčni in dobili več razpoložljivega dohodka. Brazilija že sedaj porabi za javne izdatke 38,5 odstotkov BDP, tako da nima veliko manevrskega prostora za višjo porabo. Potrebna je učinkovitejša porazdelitev izdatkov po sektorjih. Torej, na eni strani bi se morali zmanjšati davki, na drugi strani pa pobrati tam, kjer se lahko. To pomeni, da bi morali povišati davke na luksuzne dobrine in ne na osnovne dobrine, kot so to naredili pri elektriki, saj je elektrika dandanes nujno potrebna dobrina. Hkrati pa s povišanjem davka na gorivo in elektriko naraste inflacija. Visoka inflacija pomeni manjšo potrošnjo gospodinjstev. Davek na osnovne dobrine bi morali celo znižati.

Vlada bi morala voditi omejevalno monetarno politiko z nadzorom obrestne mere in s količino denarja v obtoku ter nadzorom tečajne politike. Visoka obrestna mera je sicer dobra za nadzor nad inflacijo, hkrati pa omejuje investicije, nizka obrestna mera pa pospešuje rast in povečuje investicije. V primeru sedanje predsednice se je zgodilo, da so znižali stopnjo Selic, medtem ko je bila inflacija nad ciljno, in so v zameno izgubili kredibilnost in zaupanje vlagateljev, hkrati pa je valuta devalvirala. To vsekakor ni pozitivna spodbuda za gospodarstvo. Hkrati pa je vodila monetarno politiko, neodvisno od centralne banke, ki ni mogla nadzirati obrestne mere. Takšno početje je pripeljalo do rezultata, ki ga vidimo danes in ni nič kaj pozitiven. Menim, da bi bilo dobro pri stabilni stopnji inflacije znižati obrestno mero, kar bi pozitivno vplivalo na mala podjetja in revne družine, z znižanjem stroškov kredita, na drugi strani pa bi povečali in spodbudili javne naložbe. Z nižjimi obrestnimi merami bi bile tudi razmere na finančnih trgih boljše in monetarna politika bi bila učinkovitejša. Zaradi številnih demonstracij, ki so se zgodile v zadnjih treh letih, narašča nezadovoljstvo prebivalcev nad predsednico zaradi korupcije in slabih makroekonomskih kazalnikov. S tem Brazilija izgublja kredibilnost in zaupanje med domačimi in tujimi vlagatelji, kot tudi rating pri bonitetnih agencijah. Brazilija nedvomno potrebuje padec vlade in izvolitev nove. Vsekakor je potrebno več nameniti za infrastrukturne projekte, kot so ceste in železnice.

Na področju zunanjetrgovinske politike bi se dalo storiti ogromno stvari. Brazilija je trenutno v nič kaj zavidljivem stanju zaradi slabe rasti Kitajske, EU in Argentine, katerih BDP se je znižal, prav tako pa izvoz Brazilije v omenjene države. Brazilija je zelo odvisna od mednarodnega gospodarskega okolja predvsem v zadnjih 10. letih. Tako je na brazilsko gospodarstvo v zadnjem času močno vplivala upočasnitev rasti na Kitajskem, tako na cene kot na izvoz blaga. Moj predlog je, da bi se ta odvisnost razpršila na več držav, da v

prihodnje ne bi občutili posledic slabe gospodarske rasti držav, v katere izvaža. To bi storila s pridobitvijo novih trgov in sklepanjem trgovinskih sporazumov, kot je to v svojem obdobju uspešno delal da Silva. Nujno je potrebno izvesti več trgovinskih integracij, da država ni odvisna le od izvoza v eno državo. Kar se tiče zunanjetrgovinske politike, bi morali Mercosour skupno območje transformirati v območje proste trgovine, prav tako podpisati pogodbe z EU in ZDA o območju proste trgovine.

Potrebna bo tudi pokojninska reforma, ker se prebivalstvo hitro stara in ljudje živijo mnogo dalj časa, kot so prej zaradi urejenih zdravstvenih razmer. Torej, s hitrim staranjem prebivalstva država več da za pokojnine, kot dobi prispevkov za njih. Mnogo mladih ljudi pa ne dobi zaposlitve. Po podatkih Svetovne banke, po metodi ILO, se je brezposelnost mladih od 15 do 24 let po letu 2005 znižala iz 19 odstotkov na 14 odstotkov leta 2013. Hkrati pa se vse več mladih odloča za vpis v srednjo šolo, med njimi se je brezposelnost povzpela na kar 47 odstotkov v letu 2011. Delež brezposelnih z osnovnošolsko izobrazbo je v letu 2011 znašal 34 odstotkov, delež brezposelnih z univerzitetno izobrazbo je v istem letu znašal 12 odstotkov. Tukaj že vidimo, da se pojavljajo strukturna neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili, saj se je kljub temu brezposelnost v državi znižala v letu 2011. Hkrati vidimo, da je pomembna tudi reforma trga dela, o čemer bom govorila v nadaljevanju. Ker je veliko ljudi zaposlenih v javni upravi, bi morali zmanjšati pokojnine le-teh, predvsem pa bolj izenačiti pokojnine javnih uslužbencev s pokojninami tistih, ki so bili zaposleni v gospodarstvu. Prispevki pokojnin so že tako visoki, tako da jih nima smisla še višati. Prav tako bi morali postaviti zgornjo mejo, koliko pokojnine največ lahko javni uslužbenec prejme.

Kot sem že omenila, je potrebna reforma trga dela in reforma izobraževalnega sistema. Potrebni sta zato, ker se pojavlja strukturna brezposelnost. To pomeni neusklajenost med ponudbo kadrov in povpraševanjem na trgu delovne sile. S spodbujanjem izobraževanja se je podaljšalo število let izobraževanja in zmanjšala ponudba delovne sile. Za odpravo strukturne brezposelnosti bi morali ponuditi oz. povišati število tehničnih oz. poklicnih šol in v njih privabiti čim več učencev. Hkrati se z višjo stopnjo izobraženosti zmanjšuje ponudba poceni neizobražene delovne sile. Potrebna bi bila tudi reforma v izobraževalnem sistemu s financiranjem šolnin visokošolskega izobraževanja, s čimer bi imeli tudi otroci iz revnih družin možnost višje izobrazbe. S programoma Bolsa Familia in FUNDEB se bi študentom povišala dajatev glede na število let šolanja, kar pomeni, da bi dobili nadomestilo, medtem ko niso na trgu dela in se izobražujejo. Pomembno je tudi, da s pomočjo programov, predvsem v revnejših predelih, starši dajo otroke že v vrtec, kar je pomembno za njihov nadaljnji razvoj in izobraženost. Na tem področju bi bilo potrebno zagotoviti še kakovost izobraževanja učencev s povečanjem izobraženosti in števila učiteljev predvsem na podeželju. Potrebno je povečati vpis na univerze in zagotoviti enako dostopnost univerz za bogate in revnejše študente s pomočjo štipendij. Da bi dvignili produktivnost je potrebna dobro izobražena delovna sila. Potrebno je povišati delež BDP,

namenjenega za izobrazbo, ker večina otrok naredi samo osnovno šolo. Morali bi ponuditi in subvencionirati izobraževanje za poklice, ki jih res potrebujejo. Na takšen način je lahko trg učinkovitejši.

Lahko bi uvedli še manjše reforme, kot je reforma finančnega sektorja, s katero bi si prizadevali za zmanjšanje stroškov in podaljšanje financiranja zasebnega in javnega sektorja. S politično reformo bi olajšali uzakonitve politik, ki spodbujajo makroekonomsko stabilnost, kar predstavlja težavo v Rousseffinem primeru. Hkrati pa tudi več zakonov za zmanjšanje korupcije. Po podatkih korupcijskega indexa iz leta 2014 (angl. *Corruption perception index*) je Brazilija od 175 držav uvrščena na 69. mesto po stopnji korupcije v javnem sektorju (Corruption perception index 2014: Results, 2014).

SKLEP

Brazilija ima za sabo dolgo pot, vse od portugalskih kolonij, ko so bili odvisni le od izvoza primarnih dobrin, pa vse do hitro rastoče države, ki jo uvrščamo v skupino BRICS. Seveda pot do tega ni bila lahka. Vse od leta 1960 se je Brazilija soočala s stagnacijo rasti, 80. leta pa zaznamujejo naftne krize in visoka ter neobvladljiva inflacija. V letu 1988 so odobrili novo ustavo in sprejeli nekatere pomembne reforme. Ker je bila stopnja inflacije visoka, so jo poizkušali zajeziti s predstavitvijo številnih planov. Najbolj uspešen je bil Real plan, ki ga je predstavil Cardoso, ki je bil izvoljen za predsednika v letu 1994. Poleg zmanjšanja stopnje inflacije se je zavzemal za privatizacijo podjetij in integracijo mednarodnih trgov, kasneje pa je izvedel reforme na področju socialne varnosti in javne uprave. Že v njegovem obdobju se je pokazalo izboljšanje nekaterih kazalcev, kot so zmanjšanje smrtnosti otrok in povečanje pismenosti prebivalcev. Vendar ljudje so hoteli več in bolj korenite spremembe, tako so v letu 2002 izvoliti predsednika, ki bo spremenil ekonomski model. Ker sta bili revščina in neenakost ena izmed glavnih problemov Brazilskega gospodarstva, je da Silva ob začetku svojega mandata v letu 2003 dejal: »Če bo do konca mojega mandata vsak Brazilec sposoben jesti zajtrk, kosilo in večerjo, bom izpolnil svoje življenjsko poslanstvo« (Yoong, 2011, str. 2).

Glavni cilj da Silve je bil zmanjšati revščino in neenakost, saj je Brazilija največja latinskoameriška država z največjimi razlikami v porazdelitvi dohodka. Tam najdemo na eni strani bogate in premožne ljudi v določenem delu mesta. Na drugem delu mesta in na podeželju pa živijo revni ljudje, ki se srečujejo z revščino, nasiljem in drogami vsakodnevno. Najpomembnejši in po mojem mnenju tudi najbolj uspešen reformni program da Silve se je tako osredotočil na revne ljudi z uvedbo programa Bolsa Familia. Ker je bil tudi sam rojen v revni družini, je dejansko vedel, kaj pomeni revščina. Tako je s programom zagotovil družinam šolajočih se otrok določen denarni transfer ter spodbudil otroke k šolanju na eni strani in hkrati poizkušal izkoreniniti delo otrok. Program Bolsa Familia je do leta 2012 zajel 14 tisoč revnih družin. Od leta 2004 pa do leta 2012 se je

Ginijev koeficient, ki meri stopnjo dohodkovne neenakosti, znižal iz 0,57 na 0,53. Zmanjšalo se je tudi število ljudi, ki živi v zelo revnih gospodinjstvih, iz 26 tisoč v letu 2003 na 10 tisoč v letu 2013. Prav tako se je razmerje med 10 odstotkov najbogatejših in 40 odstotkov najrevnejših znižalo iz 21,42 v letu 2003 na 15,28 v letu 2013. Podatki govorijo o nedvomni uspešnosti programa. Vse več je otrok, ki obiskujejo osnovno šolo, manj pa se jih odloča za nadaljevanje izobraževanja. Skladno z udeležbo šolanja otrok je povezana tudi stopnja pismenosti. Slednja se je med mladimi od 15 do 24 let povišala v letu 2013 na 98,7 odstotka. Z boljšo izobrazbeno stopnjo prebivalstva se počasi znižuje tudi stopnja brezposelnosti, ki je dosegla rekordno nizko stopnjo v letu 2014, tj. 4,9 odstotka. Vse več ljudi lahko najame kredite, kar pomeni večjo potrošnjo, ki je bila gonilo rasti v zadnjih letih. Sprejeli so tudi zakon, da se plače povečujejo v skladu z BDP, tako so se realne plače vse od leta 2005 višale. Program vključuje tudi obvezno zdravstveno oskrbo vključenih družin. Izdatki za zdravstvo kot odstotek BDP so se višali vsako leto, dostop do zdravstvih storitev je tako imela večina prebivalcev.

Kar je najpomembnejše v celotni njegovi uspešnosti in njegovih reformah, je zaupanje ljudi. Na domačih tleh in na mednarodnih trgih so ga označili kot najuspešnejšega politika vseh časov. Zavzel se je za revne ljudi, zmanjšal je neenakost in izboljšal njihove pogoje, zmanjšal je revščino in se zavzel za povezovanje države s tujimi trgi. Že v nekaj mesecih po začetku predsedovanja je obiskal svoje največje izvoznice in z njimi sklenil sporazume. Kljub slabi gospodarski rasti, v primerjavi z državami BRICS, so ljudje verjeli v njega in v njegovo politiko, kar je najbolj pomembno. Trg dela se je izboljšal, s čimer je zadovoljstvo prebivalcev raslo, saj so se ustvarjala nova delovna mesta. Po podatkih Ferreira de Souza (2012, str. 3) se je med leti 2003 in 2007 formiralo kar 5,1 milijona novih delovnih mest, med leti 2007 in 2011 pa kar 8,7 milijona novih delovnih mest. Vsekakor ne moremo zanikati dejstva, da je v 8-letnem obdobju predsedovanja da Silve na uspešnost gospodarstva vplivalo tudi ugodno zunanje okolje, ki so ga zaznamovali visoke cene surovin, močna rast povpraševanja na rastočih trgih, odprtost gospodarstva in sporazumi o prosti trgovini.

Zdelo se je, da bo po uspešnem desetletju reform da Silve Brazilija znova upravičila naziv države prihodnosti, saj so bili mednarodni pogoji ugodni, prav tako pa je gospodarska rast znašala 7,5 odstotkov. Žal so rezultati pod vodstvom sedanje predsednice vse prej kot spodbudni. Čeprav so ji Brazilci hoteli dati še eno priložnost in jo v letu 2014 znova izvolili za predsednico, sedaj zahtevajo njen odstop z množičnimi protesti. Najbolj jo zaznamuje škandal državno vodenega naftnega giganta Petrobras, katerega predsednica je bila v času, ki ga preiskujejo. Brazilija se še naprej trudi za izhod iz obdobja podpovprečne rasti, ki traja že od leta 2011, visoke inflacije in razširjenega socialnega nezadovoljstva nad vladno neučinkovitostjo in standardom javnega upravljanja. Če so krivi neugodni zunanji pogoji, kot so slabši gospodarski obeti za Kitajsko in krepitev mednarodne likvidnosti, tako je kriva tudi vladna neučinkovita makroekonomska politika, kar zmanjšuje zaupanje

vlagateljev in povečuje negotovost. Pomanjkljivost konkurenčnosti, vključno s slabo vladno učinkovitostjo, z obremenitvijo davčnega sistema, razmajano infrastrukturo, s pomanjkanjem znanj in spretnosti delavcev, so ostali nenaslovljeni, kar ovira rast produktivnosti. Potrebno je zagotoviti trajnostno rast. To bo doseženo le s strukturnimi reformami, ki so potrebne za okrepitev temeljev konkurenčnosti države.

LITERATURA IN VIRI

1. Almeida, C., Travassos, C., Porto, S., & Labra, M. E. (2000, januar). Health sector reform in Brazil: A case study of inequity. International journal of health services: planning, administration, evaluation, *30* (1), 129–162.
2. Amann, E. (2005, 29. junij). Brazil economy under Lula: The dawn of a new era. World economics: a journal of current economis analysis and policy, *6*(4), 149–169.
3. Arestis, P., de Paula, L. F., & Ferrari-Filho, F. (2008). *Assesing the economic policies of President Lula in Brazil: Has fear defeated hope?* Oxford: University of Oxford.
4. Awkward allies. (2015, 7. februar). The Economist. Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/news/americas/21642203-new-speaker-lower-house-will-make-life-difficult-dilma-rousseff-awkward-allies
5. Baer, W. (2014). *The Brazilian economy: Growth and development* (7th ed.). United States of America: Lynne Rienner Publishers, Inc.
6. Baer, W., & Sirohi, R. A. (2013). The role of foreign direct investments in the development of Brazil and India: A comparative analysis. *KYKLOS, 66*(1), 46–62.
7. Banco Central do Brasil. (2011). Annual report 2011. Brasilia: Banco Central do Brasil, 47.
8. Baumann, R. (2001, april). Brazil in the 1990s: An economy in transition. *CEPAL review 73*, 147–169.
9. Blumer-Thomas, V. (2014, 9. december). Post-war Economies (Latin America). International Encyclopedia of the first world war. Najdeno 16. aprila 2015 na spletnem naslovu http://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/post-war_economies_latin_america
10. *Brazil In a quagmire*. Najdeno 28. marca 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/news/leaders/21645181-latin-americas-erstwhile-star-its-worst-mess-early-1990s-quagmire
11. *Brazil population 2014*. (2014). World Population Review. Najdeno 10. maja 2014 na spletnem naslovu http://worldpopulationreview.com/countries/brazil-population/
12. *Brazil: Age structure from 2001 to 2013*. Najdeno 24. maja 2014 na spletnem naslovu http://www.statista.com/statistics/270806/age-structure-in-brazil/
13. *Brazil's business Belindia*. Najdeno 6. aprila 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/news/business/21645214-why-country-produces-fewer-world-class-companies-it-should-brazils-business-belindia
14. *Brazilian waxing and waning*. Najdeno 6. aprila 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/03/economic-backgrounder
15. Brazil-Industry. (b.l.). *Encyclopedia of the Nations*. Najdeno 13. decembra 2014 na spletnem naslovu http://www.nationsencyclopedia.com/Americas/Brazil-INDUSTRY.html
16. *Brazil's coming recession: The crash of titan*. (2015, 28. februar). Najdeno 6. aprila 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/news/finance-and-

economics/21645248-brazils-fiscal-and-monetary-levers-are-jammed-result-it-risks-getting-stuck
17. *Brazil's political and economic outlook under Dilma 2.0. A special report from The Economist Intelligence unit*. (2014, oktober). Najdeno 14. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.relooney.com/NS4053/00_NS4053_235.pdf
18. British Embassy Brasilia. (b.l.). Brazil Economic focus: september 2014 election special. Najdeno 14. septembra 2015 na spletnem naslovu https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/360152/Election_Special_Brazil_Economic_Focus_September_2014.pdf
19. Corruption perception index 2014: Results. Transparency international. Najdeno 26. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.transparency.org/cpi2014/results
20. *Countries Brazil*. Najdeno 6. avgusta 2014 na spletnem naslovu http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=BR
21. *Country profile Brazil. Hamburg Institute of International Economics*. Najdeno 23. avgusta 2014 na spletnem naslovu http://focus-migration.hwwi.de/Brazil.5879.0.html?&L=1
22. Database: Macroeconomic, Regional, Social. (b.l.). Najdeno 31. januarja 2015 na spletnem naslovu http://www.ipeadata.gov.br/
23. De Paula, L. F., De Melo Modenesi, A., & Pires, M. C. C. (2013, 9. oktober). The tale of the contagion of two crises and policy responses in Brazil: A case of policy coordination? Najdeno 21. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.boeckler.de/pdf/v_2013_10_24_de_paula_de_melo_modenesi_pires.pdf
24. *Desperate time, desperate moves: Beset by dismal economic data, Dilma Rousseff tosses Congres a challenge*. Najdeno 8. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/news/americas/21663252-beset-dismal-economic-data-dilma-rousseff-tosses-congress-challenge-desperate-times
25. Economic comission for latin America and the Caribbean-ECLAC. (2015). United Nations. Najdeno 22. novembra 2014 na spletnem naslovu http://estadisticas.cepal.org/cepalstat/WEB_CEPALSTAT/estadisticasIndicadores.asp?idioma=i
26. *Economy, GDP per capita in 1950: Countries Compared*. Najdeno 27. februarja 2015 na spletnem naslovu http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/GDP-per-capita-in-1950
27. Erber, F. S. (2007). Development projects and growth under finance domination-The case of Brazil during the Lula years (2003–2007). Najdeno 4. julija 2015 na spletnem naslovu http://www.univ-paris13.fr/CEPN/IMG/pdf/wp2008_11.pdf
28. Ferreira de Souza, P. H. G. (2012, februar). Poverty, inequality and social policies in Brazil, 1995–2009. *Working Paper No. 87*. Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://www.ipc-undp.org/pub/IPCWorkingPaper87.pdf
29. Field, A. M. (2014, 24. marec). China Overtakes US as Brazil's Top Trade partner. Joc.com. Najdeno 9. septembra 2015 na spletnem naslovu

http://www.joc.com/international-trade-news/trade-data/south-america-trade-data/china-overtakes-us-brazil%E2%80%99s-top-trade-partner_20140324.html
30. Furtado, A. (2002). Brazil: World Bank Supports Financial Sector Reforms. Najdeno 12. aprila 2015 na spletnem naslovu http://web.worldbank.org/external/default/main?pagePK=34370&piPK=34424&theSitePK=4607&menuPK=34463&contentMDK=20014450
31. *How to get children out of jobs and into school*. Najdeno 19. novembra 2014 na spletni strani http://www.economist.com/node/16690887
32. *Improving Fiscal Space through Administrative Reforms: State Pension Reform in Brazil* (2013, 3. april). Najdeno 1. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.worldbank.org/en/results/2013/04/03/Brazil-state-pension-reform-project
33. *Indicators*. (b.l.). Najdeno 3. februarja 2015 na spletnem naslovu http://data.worldbank.org/indicator?display=default
34. *Information and analyses on the Brazilian mineral economy: An optimistic outlook for mining in Brazil* (7th ed.). Najdeno 26. avgusta 2014 na spletnem naslovu http://www.ibram.org.br/
35. Jaspe, A. (b.l.). Lula da Silva's Brazil. A genuine 'third way' and New Economic Model (NEM) for the Latin American continent? *University of Ulster*. Najdeno 16. Septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.devstud.org.uk/aqadmin/media/uploads/4ab8f42d26c9e_SA7-jaspe-dsa09.pdf
36. Kos-Stanišić, L. (2009). Latinska Amerika Povijest i politika. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
37. *Latin America is Now the Primary Destination for Mining Exploration Investment in the World! Are You Ready to Capitalize on the Boom?* Najdeno 20. novembra 2014 na spletnem naslovu http://www.magenta-global.com.sg/mining-latin-america-2013/index.php
38. Lindert, K. (2006, 16. februar). Brazil: Bolsa Familia Program – Scaling-up Cash Transfers for the Poor. *MfDR Principles in Action: Sourcebook on Emerging Good Practices*, 67–74. Najdeno 4. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.mfdr.org/sourcebook/6-1Brazil-BolsaFamilia.pdf
39. Love, J. L., & Baer, W. (2009). *Brazil under Lula: Economy, Politics, and Society under the Worker–President*. New York: Palgrave Macmillan.
40. *Luiz Inácio Lula da Silva: President of Brazil*. Najdeno 8. aprila 2015 na spletnem naslovu http://www.britannica.com/EBchecked/topic/861479/Luiz-Inacio-Lula-da-Silva
41. *Lula wins Brazil pension reform*. Najdeno 18. marca 2015 na spletnem naslovu http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3312175.stm
42. *Lula's great pension battle*. Najdeno 24. junija 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/node/1682949

43. Mello, J. (2012, 10. september). Brazilian tax reform. *The Brazil business*. Najdeno 12. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://thebrazilbusiness.com/article/brazilian-tax-reform
44. *Mercosur: History*. (b.l.). Najdeno 16. maja 2015 na spletnem naslovu http://globaledge.msu.edu/trade-blocs/mercosur/history
45. Morais, E. (2011). O governo Lula (2003–2010). Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://pt.slideshare.net/Edenilson/o-governo-lula-20032010
46. Nes, E. F. (2012, 19. september). Why are the taxes in Brazil so high? *The Brazilian business*. Najdeno 12. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://thebrazilbusiness.com/reflection/why-are-the-taxes-in-brazil-so-high
47. Paiva, P. (julij, 2006). Lula's political economy: Changes and challenges. *Sage Publications, Inc*. Najdeno 24. aprila 2015 na spletnem naslovu http://ann.sagepub.com/content/606/1/196.full.pdf+html
48. Petras, J. (b.l.). Brazil and Lula: Year Zero. *Rebelion*. Najdeno 20. junija 2015 na spletnem naslovu http://www.rebelion.org/docs/2409.pdf
49. Petrin, N. (b.l.). Governo Lula. *Estudo Prático*. Najdeno 9. aprila 2015 na spletnem naslovu http://www.estudopratico.com.br/governo-lula
50. Phillips, T. (2010, 26. september). Lula hails brazil's oil-fuelled '30-year boom. *The Guardian*. Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://www.theguardian.com/business/2010/sep/26/brazil-economy-petrobras-privatisation
51. *Politics in Brazil: Dilma's doldrums*. Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://www.economist.com/blogs/americasview/2014/11/politics-brazil
52. *População do Brasil*. Najdeno 28. julija 2014 na spletnem naslovu http://www.ibge.gov.br/apps/populacao/projecao/index.html
53. Profile Luiz Inácio Lula da Silva. Najdeno 14. maja 2015 na spletnem naslovu http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5346744.stm
54. Ray, R. (2011, 28. junij). Brazil: Key Economic Trends during and since the Recession. Najdeno 17. januarja 2015 na spletnem naslovu http://mrzine.monthlyreview.org/2011/ray280611.html
55. Reis, E. (2014, februar). Recent macroeconomic trends in emerging economies and implications for development. Country study: Brazil. Najdeno 11. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.un.org/en/development/desa/policy/capacity/presentations/newyork/dpad-egm-dec-2013-presentation-brazil.pdf
56. Rojas-Suarez, L. (2009). Growing pains in Latin America: An Economic Growth Framework as Applied to Brazil, Colombia, Costa Rica, Mexico, and Peru. *Brookings Institution Press*. Najdeno 8. aprila 2015 na spletnem naslovu http://international.cgdev.org/sites/default/files/Rojas-Suarez-growing-pains-web.pdf

57. Silva, J. G., Grossi, M. E., & França, C. G. (2011). The Forme Zero (Zero hunger) program: The Brazilian experience. Najdeno 10. maja 2015 na spletnem naslovu http://www.fao.org/docrep/016/i3023e/i3023e.pdf
58. Skidmore, T. E., & Smith, P. H. (2005). Modern Latin America (6th ed.). New York: Oxford University press.
59. Stewart, C. V. (2011, avgust). Is Brazil actually ready to be a World Economic Power? Center for Strategic Leadership, U. S. Army War College, *13* (11).
60. Sweig, J. E. (2010). A new global player: Brazil's Far-Flung Agenda. *Council of foreign relations*. Najdeno 24. maja 2015 na spletnem naslovu https://www.foreignaffairs.com/articles/brazil/2010-11-01/new-global-player
61. Ter-Minassian, T. (2012). Structural reforms in Brazil: progress and unfinished agenda. Najdeno 13. decembra 2015 na spletnem naslovu http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=36903972
62. The Brazilian pension system. (2014, april). *Abrapp*. Najdeno 1. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.abrapp.org.br/Documentos%20Pblicos/The%20Brazilian%20Pension%20System.pdf
63. The political viability of progressive tax reforms in Brazil. (2011, 24. maj). Presentation at the seminar Taxation and Equality in Latin America. Najdeno 12. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Marcus.Melo.pdf
64. Ugino, C. K. & Marques, R. M. (2012, 23. januar/julij). The Brazilian pension reforms under the neoliberal pressure. Najdeno 18. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://revistaseletronicas.pucrs.br/ojs/index.php/fass/article/viewFile/11799/8066
65. United Nations Publication. (2004, november). Economic survey of Latin America and the Caribbean 2003–2004. Najdeno 24. januarja 2015 na spletnem naslovu http://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/1059/S2004058_en.pdf?sequence=1
66. United Nations Publication. (2009, november). Economic survey of Latin America and the Caribbean 2008–2009: Policies for creating quality jobs. Najdeno 24. januarja 2015 na spletnem naslovu http://www.cepal.org/en/publications/1069-economic-survey-latin-america-and-caribbean-2008-2009-policies-creating-quality
67. United Nations Publication. (2014, avgust). Economic survey of Latin America and the Caribbean 2014: Challenges to sustainable growth in a new external contex. Najdeno 24. januarja 2015 na spletnem naslovu http://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37033/S1420391_en.pdf?sequence=1
68. Werneck, R. L. F. (2008). Tax reform in Brazil: An evaluation at the crossroads. Pontifícia Universidade Católica do Rio de Janeiro, No. 558. Rio de Janeiro. Najdeno 12. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://www.econ.puc-rio.br/pdf/td558.pdf

69. World Bank Group Flagship Report. (2014). Doing business 2015 going beyond efficiency. Najdeno 19. septembra na spletnem naslovu http://www.doingbusiness.org/~/media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB15-Chapters/DB15-Report-Overview.pdf
70. World Population Prospects: The 2012 Revision. Najdeno 28. julija 2014 na spletnem naslovu http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm
71. Yoong, P. S. (2011, 16. maj). Buying Out the Poor? Bolsa Familia and the 2010 Elections in Brazil. Najdeno 15. avgusta 2015 na spletnem naslovu http://middlab.middlebury.edu/files/2111/05/Final.pdf
72. Zainulbhai, H. (2015, 17. avgust). Brazil's corruption scandal, economy drive Rousseff's ratings to record low. Najdeno 13. septembra 2015 na spletnem naslovu http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/08/17/brazils-corruption-scandal-economy-drive-rousseffs-ratings-to-record-low/

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Število prebivalcev in gostota poseljenosti Brazilije med leti 1970–2014 1
Priloga 2: Priseljenci v Braziliji po državi izvora od leta 1880 do 1969 1
Priloga 3: Brazilski program privatizacije med leti 1991–2000 (v milijonih USD) 2
Priloga 4: Celotni izdatki za zdravstvo kot odstotek BDP med leti 1998 in 2012 2
Priloga 5: Bolsa Familia transferji v obdobju 2004–2012 3
Priloga 6:Davčna obremenitev v Latinski Ameriki v obdobju 1970–2008 4
Priloga 7: Letna stopnja inflacije 1990–1999 (v odstotkih) 4
Priloga 8: Javni izdatki na učenca kot odstotek BDP-ja na prebivalca za osnovno, srednjo in višjo šolo 5
Priloga 9: Struktura celotne populacije zaposlenosti (15 let in več) po sektorju gospodarske dejavnosti (odstotek v skupni populaciji zaposlenih) 6
Priloga 10: Ginijev indeks 7
Priloga 11: Letne realne povprečne plače 8
Priloga 12: Socialni javni izdatki kot delež BDP po sektorjih 9
Priloga 13: Letna rast BDP (v odstotkih) 12

Priloga 1: Število prebivalcev in gostota poseljenosti Brazilije med leti 1970–2014

Tabela 5: Število prebivalcev in gostota poseljenosti Brazilije med leti 1970–2014

Leto	1970	1980	1990	2000	2010	2013	2014
Prebivalstvo (v tisočih)	96.060	121.740	149.648	174.505	195.210	200.362	202.907
Gostota poseljenosti prebivalstva na km2	12,1	14,0	18,0	21,0	23,0	24,0	
Stopnja rasti prebivalstva (letno v odstotkih)	2,5	2,3	1,7	1,4	0,9	0,9	

Vir: World Population Prospects: The 2012 Revision, 2012; Indicators, Population growth (annual %), 2014; População do Brasil, 2014.

Priloga 2: Priseljenci v Braziliji po državi izvora od leta 1880 do 1969

Tabela 6: Priseljenci v Braziliji po državi izvora od leta 1880 do 1969

Leto	Portugalska	Italija	Španija	Nemčija	Japonska	Bližnji vzhod	Ostali
1880–1909	519.629	1.188,88	307.591	49.833	861	31.061	171.498
1910–1929	620.396	245.003	263.582	101.703	85.716	79.102	266.598
1930–1969	464.055	142.334	140.538	56.606	160.735	30.301	232.939
Skupaj	1.604,080	1.576,220	711.711	208.142	247.312	140.464	671.035
Delež v odstotkih	31	30	14	4	5	3	13

Vir: Country profile Brazil, 2008, str. 2, tabela 1.

Priloga 3: Brazilski program privatizacije med leti 1991–2000 (v milijonih USD)

Tabela 7: Brazilski program privatizacije med leti 1991–2000 (v milijonih USD)

Sektor	Število podjetij	Prodano premoženje	Prenesen dolg	Skupaj
Železo in jeklo	8	5.562	2.625	8.187
Petrokemični	27	2.698	1.003	3.701
Električni	3	3.907	1.670	5.577
Železniški	6	1.697		1.697
Rudarski	2	3.305	3.559	6.864
Telekomunikacijski	21	26.978	2.125	29.103
Ostali	14	2.583	344	2.927
Zvezna podjetja	81	46.730	11.326	58.056
Podjetja, ki pripadajo državi	26	26.866	6.750	33.616
Skupaj	107	73.596	18.076	91.672

Vir: R. Baumann, Brazil in the 1990s: An economy in transition, 2001, str. 155, tabela 1.

Priloga 4: Celotni izdatki za zdravstvo kot odstotek BDP med leti 1998 in 2012

Tabela 8: Celotni izdatki za zdravstvo kot odstotek BDP med leti 1998 in 2012

Država	1998	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Argentina	8,5	8,2	8,2	8,3	8,3	8,2	8,3	9,4	8,2	7,9	8,5
Bolivija	5,1	5,6	5,3	5,6	4,8	4,7	4,9	5,8	5,5	5,0	5,8
Brazilija	6,7	7,0	7,1	8,2	8,5	8,5	8,3	8,8	9,0	8,9	9,3
Čile	7,5	7,1	6,7	6,6	6,2	6,4	6,8	7,5	7,1	7,1	7,2
Kolumbija	8,7	5,9	5,4	5,8	6,1	6,3	6,6	7,0	6,8	6,5	6,8
Kostarika	7,1	8,1	7,8	7,7	7,8	8,4	9,0	9,7	9,7	10,2	10,1
Kuba	5,8	6,3	6,1	8,1	7,7	10,4	10,8	11,7	10,6	10,6	8,6
Ekvador	3,6	6,7	6,6	6,3	6,5	6,8	6,3	7,1	7,2	6,9	6,4
El Salvador	8,3	7,3	7,3	7,2	6,7	6,3	6,2	6,8	6,9	6,8	6,7
Gvatemala	4,1	6,4	6,4	6,5	7,4	7,2	6,9	7,1	6,9	6,7	6,7
Honduras	5,6	8,3	7,9	7,7	7,6	7,9	8,4	9,1	8,7	8,4	8,6
Mehika	4,9	5,8	6,0	5,9	5,7	5,8	5,8	6,4	6,3	6,0	6,2
Nikaragva	5,6	6,1	6,1	6,1	6,3	6,9	7,2	7,7	7,6	7,6	8,2

se nadaljuje

nadaljevanje

Država	1998	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Panama	7,1	7,6	8,1	7,5	7,0	6,7	7,3	8,1	8,5	7,9	7,6
Paragvaj	6,3	6,1	5,9	5,6	5,7	6,0	5,6	7,5	8,7	8,9	10,3
Peru	4,5	4,5	4,4	4,5	4,5	5,1	5,8	5,3	4,9	4,7	5,1
Urugvaj	10,1	9,7	8,5	8,2	8,4	8,0	8,0	8,9	8,8	8,6	9,0
Venezuela	4,5	5,9	5,6	5,4	5,7	6,0	5,6	5,8	4,7	4,5	4,7

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, Total expenditure on health as a percentage of gross domestic product, 2015.

Priloga 5: Bolsa Familia transferji v obdobju 2004–2012

Tabela 9: Bolsa Familia transferji v obdobju 2004–2012

Leto	Bolsa Familia (program za revne ljudi), skupni znesek ugodnosti (v milijonih)	Bolsa Familia (program za revne ljudi), število upravičenih družin
2004	439.870.605	6.571.839
2005	549.385.527	8.700.445
2006	686.701.812	10.965.810
2007	831.106.698	11.043.076
2008	905.899.897	10.557.996
2009	1.174.266.196	12.370.915
2010	1.239.042.080	12.778.220
2011	1.602.079.650	13.352.306
2012	2.012.526.564	13.900.733

Vir: *Database: Macroeconomic, Regional, Social, Bolsa Família (cash transfer program for poor people) - number of beneficiary families; Bolsa Família (cash transfer program for poor people) - total amount of benefits - R$, 2015.*

Priloga 6:Davčna obremenitev v Latinski Ameriki v obdobju 1970–2008

Tabela 10: Davčna obremenitev v Latinski Ameriki v obdobju 1970–2008

Država	1970	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2008
Argentina	18,5	19,2	18,3	16,0	20,2	21,4	26,8	30,6
Bolivija	8,4			9,3	14,4	17,9	20,4	22,5
Brazilija	23,2	22,7		26,3	27,2	30,3	33,3	35,5
Kolumbija	11,3			9,5	13,9	14,9	17,7	21,7
Kostarika	10,2	12,9	11,5	16,8	17,9	18,8	20,6	23,1
Ekvador	9,6	10,6	9,1	9,5	9,6	11,6	13,0	16,3
Mehika	11,1	11,9	11,1	11,5	10,1	11,0	10,0	11,9
Nikaragva				9,0	14,1	17,5	20,2	23,0
Dominikanska republika	9,5	11,4	10,1	7,1	10,6	11,3	14,5	16,9
Povprečje držav	10,7			13,6	15,5	16,6	17,5	20,9

Vir: The political viability of progressive tax reforms in Brazil, str. 23, 2011.

Priloga 7: Letna stopnja inflacije 1990–1999 (v odstotkih)

Tabela 11: Letna stopnja inflacije 1990–1999 (v odstotkih)

Leto	Letne stopnje inflacije
1990	2739
1991	415
1992	991
1992	2104
1994	2407
1995	67
1996	11,10
1997	7,91
1998	3,89
1999	11,32

Vir: W. Baer, The Brazilian economy: Growth and development , 2014, str. 128, tabela 7.1 (a).

Priloga 8: Javni izdatki na učenca kot odstotek BDP-ja na prebivalca za osnovno, srednjo in višjo šolo

Tabela 12: Javni izdatki na učenca kot odstotek BDP-ja na prebivalca za osnovno, srednjo in višjo šolo

Leto	Latinska Amerika (osnovna šola)	Brazilija (osnovna šola)	Latinska Amerika (srednja šola)	Brazilija (srednja šola)	Latinska Amerika (višja šola)	Brazilija (višja šola)
1998	18,37		21,80		13,48	80,27
1999	18,97	10,83	23,17		13,12	57,25
2000	18,90	10,70	21,68		12,53	55,60
2001	18,91	10,46	22,76		13,59	47,48
2002	20,05	9,86	21,42	10,21	13,13	44,63
2003	21,36		21,26		11,42	
2004	21,23	12,80	21,15	11,54	13,02	32,64
2005	21,24	15,36	23,18	13,15	13,57	35,01
2006	22,01		22,89		13,43	
2007	22,96	17,28	21,60	18,00	14,89	29,63
2008	22,86	18,57	22,44	19,53	16,29	27,67
2009	21,41	20,18	22,98	20,54	17,69	28,44
2010	21,50	21,08	22,77	21,57	15,96	28,44
2011	22,04		21,18		11,07	
2012	22,71		20,00		12,62	

Vir: Indicators, The World Bank, 2015, Government expenditure per student, primary (% of GDP per capita), Government expenditure per student, secondary (% of GDP per capita), Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita).

Priloga 9: Struktura celotne populacije zaposlenosti (15 let in več) po sektorju gospodarske dejavnosti (odstotek v skupni populaciji zaposlenih)

Tabela 13: Struktura celotne populacije zaposlenosti (15 let in več) po sektorju gospodarske dejavnosti (odstotek v skupni populaciji zaposlenih)

	1993*	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Latinska Amerika (povprečje)**													
Kmetijstvo	30,6	26,2	26,8	20,5	20,9	19,8	22,1	18,0	21,7	19,9	18,2	17,5	14,4
Rudarstvo	0,1	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	0,6	0,5	0,6	0,5	0,9	0,5	0,5
Predelovalne dejavnosti	12,0	14,6	11,8	13,5	12,8	13,6	12,2	12,2	11,6	12,1	10,8	11,5	9,9
Oskrba z elektriko, s plinom in z vodo	1,3	0,6	0,5	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Gradnja	3,4	6,1	5,6	6,5	6,3	7,7	7,1	7,2	6,7	6,8	7,3	6,9	6,4
Trgovina	21,5	20,6	22,4	24,2	23,6	22,9	23,1	23,7	23,9	24,1	24,5	24,7	22,3
Transport	3,8	4,6	5,8	6,1	6,0	5,9	6,1	6,6	6,4	6,2	7,1	6,7	6,1
Finančne storitve	1,5	2,7	4,7	4,4	4,6	4,8	5,4	5,8	5,8	6,2	6,8	6,4	6,7
Ostale storitve	25,4	23,7	21,8	23,6	24,6	24,1	22,8	25,3	22,6	23,5	23,5	25,0	21,9
Brazilija													
Kmetijstvo	25,7		20,0	20,3	19,7	18,7	17,7	16,9	16,5		15,3	14,2	14,2
Rudarstvo	0,0		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		0,0	0,0	0,0
Predelovalne dejavnosti	14,6		13,7	14,0	14,2	14,1	14,5	14,5	13,9		12,7	13,2	12,7
Oskrba z elektriko, s plinom in z vodo	0,0		0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9		0,8	0,8	0,8
Gradnja	6,7		6,6	6,4	6,6	6,6	6,8	7,5	7,5		8,4	8,7	9,2
Trgovina	30,6		21,3	20,9	21,5	21,4	21,7	21,3	21,7		22,7	22,5	22,4
Transport	3,6		4,7	4,6	4,6	4,6	4,9	5,0	4,8		5,5	5,6	5,6
Finančne storitve	3,0		7,0	6,9	6,9	7,4	7,4	7,8	7,8		8,8	8,8	8,5
Ostale storitve	13,6		25,7	25,9	25,5	26,1	26,0	26,0	26,7		25,7	26,0	26,6

*Podatek dostopen le za Nikaragvo.

**Latinska Amerika (države Bolivija, Čile, Kolumbija, Kostarika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Mehika, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Dominikanska Republika, Urugvaj, Venezuela). Za Argentino ni dostopnih podatkov.

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean, External trade, Structure of total employed population, by sector of economic activity, sex and geographical area, 2015.

Priloga 10: Ginijev indeks

Tabela 14: Ginijev indeks

Država	1993	1998	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Argentina	44,9	50,7	53,8	53,5	50,2	49,3	48,3	47,4	46,3	45,3	44,5	43,6	42,5	42,3
Bolivija	49,1		60,2		55,0	58,5	56,9	55,4	51,4	49,7		46,3	46,7	48,1
Brazilija	60,1	59,6	58,6	58,0	56,9	56,6	55,9	55,2	54,4	53,9		53,1	52,7	52,9
Čile		55,5		54,7			51,8			52,0		50,8		50,5
Kolumbija			58,3	54,4	56,1	55,0	60,1	59,4	56,0	55,9	55,5	54,2	53,5	53,5
Kostarika	46,0	45,7	50,9	49,9	48,9	47,8	49,3	49,5	49,1	51,0	48,1	48,6	48,6	49,2
Ekvador		49,7		55,0	54,1	54,1	53,2	54,3	50,6	49,3	49,3	46,2	46,6	47,3
Gvatemala			56,9	54,1	50,7		54,9					52,4		
Honduras	53,5	57,4	58,8	58,7	58,4	59,5	57,4	56,2	55,7	51,6	53,4	57,4	57,4	53,7
Mehika		49,0	49,5		46	51,1	48,0		48,2		48,1		48,1	
Nikaragva	50,4	45,2				40,5				45,7				
Panama		57,5	56,6	56,4	55,1	54,0	55,1	53	52,6	52,0	51,9	51,8	51,9	51,7
Peru		56,1	54,0	53,7	51,2	51,8	51,7	51,4	48,6	48,0	46,2	45,5	45,1	44,7
Paragvaj			57,3	55,6	52,6	51,4	53,6	52,1	51,0	49,7	51,8	52,6	48,2	48,3
El Salvador		54,5	51,5	50,7	47,4	47,9	45,4	45,2	46,7	45,9	44,5	42,4	41,8	43,5
Urugvaj		43,8	46,7	46,2	47,1	45,9	47,2	47,6	46,3	46,3	45,3	43,4	41,3	41,9
Venezuela		49,8	50,6	50,4	49,8	52,4	46,9							

Opomba: podatki za Kubo niso bili dostopni.

Vir: Indicators, The World Bank, GINI index (World Bank estimate), 2015.

Priloga 11: Letne realne povprečne plače

Tabela 15: Letne realne povprečne plače

Država	1993	1998	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Argentina	98,8	97,5	89,3	97,5	104,8	114,1	124,5	135,4	151,3	170,8	205,5		
Bolivija	85,4	94,0	111,1	114,1	110,0	102,0	95,5	88,1	90,1	92,9	91,7	92,5	
Brazilija	91,2	105,8	84,9	85,5	85,2	88,2	89,5	91,4	92,6	94,5	96,8	100,4	101,5
Čile	78,8	96,3	104,6	106,5	108,5	110,6	113,7	113,5	118,9	121,6	124,6	128,6	133,6
Kolumbija	81,5	92,2	101,9	103,9	105,2	109,4	109,2	107,5	108,9	111,9	122,2	113,4	116,4
Kostarika	89,3	94,7	105,5	102,8	100,8	102,4	103,8	101,7	109,5	111,8	118,2	119,8	121,3
Kuba	82,2	83,3	107,8	114,6	129,5	144,5	142,3	142,5	149,0	153,5	153,9	154,4	
Ekvador	96,7	114,4											
El Salvador			93,5	90,3	88,2	88,5	86,4	83,7	86,6	87,5	85,0	85,2	85,6
Gvatemala	69,2	91,1	100,0	97,8	93,9	92,9	91,4	89,0	89,1	91,6	92,0	95,7	95,5
Mehika	110,7	92,9	111,2	113,1	115,2	117,1	118,8	119,1	117,9	116,8	117,8	118,0	117,9
Nikaragva	86,5	96,2	106,5	104,2	104,5	105,9	104,0	100,2	106,0	107,4	107,5	107,9	108,2
Panama	106,8	106,7	95,3	94,5	93,4	95,3	96,5	92,5	95,0	101,8	101,9	105,4	107,3
Paragvaj	91,7	100,8	95,6	97,2	98,2	98,8	101,1	100,4	104,9	105,6	108,5	109,3	111,7
Peru	103,3	101,3	105,3	106,5	104,4	105,7	103,8	106,1	109,4	112,2			
Urugvaj	99,1	99,7	77,9	77,9	81,5	85,0	89,0	92,2	98,9	102,2	106,3	110,8	114,1
Venezuela	123,6	100,8	78,4	78,6	80,7	84,8	85,8	81,9	77,2	73,1	75,3	79,7	76,2

*Povprečni letni indeks (2000 = 100).

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean. Annual real average wages (Average annual index (2000 = 100), 2015.

Priloga 12: Socialni javni izdatki kot delež BDP po sektorjih

Tabela 16: Socialni javni izdatki kot delež BDP po sektorjih

SKUPAJ													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	20,3	20,1	19,1	18,9	20,0	20,8	22,9	24,0	27,8				
Bolivija		10,4	13,3	12,9	12,4	11,8	11,7	11,5	13,0	12,3	11,7	11,5	
Brazilija			22,2	22,0	22,2	23,4	24,0	24,5	26,2	25,4	25,4	26,8	
Čile	12,6	13,7	14,4	13,5	12,9	12,1	12,4	13,5	15,7	14,7	14,3	14,7	14,7
Kolumbija			10,3	10,6	11,9	11,4	12,4	12,5	14,3	13,7	12,3	13,1	13,7
Kostarika	15,6	16,9	18,6	17,9	17,3	16,9	17,4	19,3	22,3	22,6	22,6	23,1	
Kuba	34,1	22,0	27,2	27,6	34,3	32,0	36,9	40,7	40,7	42,2	36,5		
Ekvador	3,6	3,9	4,1	4,3	4,7	4,7	5,3	6,4	7,9	8,1	8,1	8,3	
El Salvador	2,9	7,8	10,5	12,0	12,6	12,8	11,8	12,8	13,6	13,4	14,7	14,8	
Gvatemala			7,6	7,0	7,6	7,8	7,2	7,0	8,1	7,9	7,6	7,5	7,6
Honduras	6,5	5,4	10,3	10,0	9,8	9,7	10,2	10,7	12,2	12,0			
Mehika	7,7	8,2	9,2	9,1	9,4	9,6	10,0	10,0	11,2	11,3	11,4	10,7	
Nikaragva	6,7	6,0	10,2	10,3	11,2	11,2	11,8	12,3	13,0				
Panama	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	7,8	7,9	7,9					
Paragvaj			8,9	9,1	10,2	12,1	12,3	11,8	15,1	13,3	15,0	17,8	
Peru			9,5	9,6	9,5	8,9	8,8	8,8	10,0	9,4	8,8	9,4	
Urugvaj		19,7	20,8	19,5	19,7	20,9	22,8	23,0	24,0	24,2	24,1		
Venezuela		11,3	16,8	18,2	17,7	22,1	21,4	19,1	18,5	17,3	22,8	21,2	
IZOBRAZBA													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	4,1	4,4	4,1	4,2	4,8	5,2	5,5	6,0	6,7				
Bolivija		4,9	6,5	6,4	6,1	6,1	6,1	5,5	6,3	6,0	5,7	5,3	
Brazilija		5,5	5,1	4,6	4,5	4,8	5,2	5,3	5,8				
Čile	2,5	3,4	3,9	3,7	3,4	3,2	3,4	4,1	4,7	4,5	4,0	4,2	
Kolumbija			3,6	3,1	3,2	3,0	2,9	3,0	3,2	3,3	2,9	3,0	
Kostarika	4,3	4,6	5,6	5,5	5,4	5,1	5,3	5,9	7,0	7,4	7,2	7,4	
Kuba	12,0	7,4	11,8	12,1	14,6	13,2	15,9	18,2	17,5	17,1	15,9		
Ekvador	2,7	2,7	2,4	2,6	2,6	2,6	2,7	3,1	4,5	4,6	4,7	4,7	
El Salvador	1,8	2,9	3,4	3,3	3,2	3,1	3,0	3,2	3,8				
Gvatemala										3,0	3,2	3,2	
Mehika	3,4	3,5	3,6	3,4	3,5	3,5	3,5	3,6	3,9	3,8	3,8		
Nikaragva	2,5	2,9	4,8	4,5	4,9	5,0	5,2	5,5	6,0				
Panama	3,7	4,3	3,9	3,8	3,8	4,1	3,8	3,9					
Peru			3,0	3,0	3,0	2,8	2,8	2,8	3,2				

se nadaljuje

nadaljevanje

IZOBRAZBA													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Urugvaj		2,9	3,1	3,0	3,0	3,1	3,4	3,8	4,4	4,1	4,4		
Venezuela	4,5	4,7	6,3	6,7	6,4	7,0	6,5	7,1	7,1	5,3			
ZDRAVSTVO													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	4,6	4,6	4,3	4,2	4,5	4,5	4,8	5,1	6,2				
Bolivija		0,9	1,6	1,5	1,6	1,7	1,6	1,2	1,5	1,5	1,5	1,3	
Brazilija		3,7	4,2	4,3	4,3	4,5	4,7	4,7	5,1				
Čile	2,2	2,6	3,0	2,8	2,8	2,8	3,0	3,3	4,1	3,9	3,6	3,7	
Kolumbija			1,7	2,0	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9	2,0	1,9	1,9	
Kostarika	4,6	4,8	5,7	5,1	4,9	4,9	5,1	5,8	6,6	6,5	6,5	6,8	
Kuba	7,2	5,2	5,6	5,5	7,4	7,1	9,9	10,3	11,3	9,7	10,1		
Ekvador	0,7	0,8	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,5	1,6	1,6	1,5	1,8	
El Salvador	1,1	3,2	3,3	3,6	3,8	4,1	3,7	3,7	4,1				
Gvatemala										1,3	1,1	1,1	
Mehika	3,2	2,1	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	2,4	2,8	2,7	2,8		
Nikaragva	2,5	2,2	3,5	3,2	3,5	3,4	3,7	3,7	4,1				
Panama	2,1	2,1	1,7	2,6	2,0	2,2	2,0	2,2					
Peru			1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,5	1,6				
Urugvaj		3,1	3,3	3,2	3,3	3,8	4,0	4,8	5,2	5,7	6,0		
Venezuela	1,7	1,9	3,2	2,4	3,1	3,1	3,0	4,6	3,1	2,4			
SOCIALNA VARNOST													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	9,8	9,6	9,7	9,2	9,1	9,3	10,7	11,1	12,9				
Bolivija		4,4	5,0	4,8	4,4	4,0	3,7	4,5	5,0	4,7	4,2	4,7	
Brazilija		11,7	11,6	11,9	12,3	12,9	12,8	12,8	13,8				
Čile	7,6	7,3	7,3	6,6	6,4	5,8	5,7	6,3	7,5	7,0	6,3	6,2	
Kolumbija			4,4	5,1	6,3	6,0	7,1	7,0	8,5	7,8	6,8	7,4	
Kostarika	4,9	5,9	5,4	5,3	5,3	5,2	5,3	5,5	6,4	6,5	6,6	6,7	
Kuba	10,4	7,2	7,1	7,2	9,2	8,9	8,4	9,3	9,1	8,7	7,9		
Ekvador	0,3	0,2	0,4	0,3	0,7	0,7	1,0	1,0	1,4	1,7	1,5	1,4	
El Salvador	0,0	1,1	2,1	3,5	4,1	4,2	3,7	4,5	4,3				
Gvatemala										1,9	1,6	1,6	
Mehika	0,1	1,8	2,2	2,2	2,2	2,3	2,5	2,6	3,0	3,1	3,2		
Nikaragva													
Panama	1,4	2,6	1,1	1,1	1,1	1,2	1,8	1,6					
Peru			4,4	4,5	4,4	3,8	3,6	3,1	3,3				
Urugvaj		12,2	12,8	11,6	11,7	11,8	12,9	11,7	12,0	12,2	11,1		
Venezuela	2,4	2,8	5,8	5,8	5,5	7,4	7,8	6,9	7,2	6,3			

se nadaljuje

nadaljevanje

STANOVANJA													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	0,7	0,6	0,4	0,5	0,8	1,0	1,0	0,9	1,1				
Bolivija		0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	
Brazilija		0,7	1,3	1,3	1,1	1,4	1,5	1,7	1,6				
Čile	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	
Kolumbija			0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	
Kostarika	1,9	1,6	1,7	1,8	1,6	1,7	1,7	2,0	2,2	2,1	2,1	2,1	
Kuba	1,7	2,2	2,7	2,8	3,2	2,8	2,8	2,9	2,8	2,7	1,9		
Ekvador		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,7	0,4	0,3	0,3	0,3	
El Salvador	0,0	0,0	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,5				
Mehika	1,1	0,9	1,2	1,3	1,3	1,4	1,6	1,4	1,5	1,6	1,6		
Nikaragva	0,0		0,9	1,4	1,8	2,0	1,7	2,1	2,2				
Panama	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2					
Peru			0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,5	0,7				
Urugvaj		1,1	1,4	1,4	1,3	1,5	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6		
Venezuela	1,5	1,9	2,1	2,5	3,0	3,8	2,9	2,4	1,7	1,4			
OSTALO													
	1993	**1998**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Argentina	1,1	0,9	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0				
Brazilija			0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3				
Čile	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Kostarika			0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Kuba	2,7									4,0	0,7		
Ekvador										0,0	0,0		
El Salvador		0,6	1,2	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2				
Gvatemala										1,7	1,7	1,7	
Mehika	0,0	0,0											
Nikaragva	1,6	0,9	1,0	1,2	1,0	0,7	1,1	0,9	0,7				
Panama	1,3	1,6	0,8	0,8	0,6	1,2	1,4	1,4					
Peru			0,5	0,5	0,6	0,8	0,8	1,0	1,2				
Urugvaj		0,3	0,2	0,2	0,5	0,8	0,9	1,0	0,8	0,7	1,0		

Opombe: Podatki niso bili dostopni za Paragvaj in Honduras. Pri stanovanjih manjkajo podatki za Gvatemalo. Pri ostalem manjkajo podatki za Bolivijo, Kolumbijo in Venezuelo.

Vir: Economic comission for latin America and the Caribbean. Social public expenditure as percentage of the Gross Domestic Product (GDP) by sector, 2015.

Priloga 13: Letna rast BDP (v odstotkih)

Tabela 17: Letna rast BDP (v odstotkih)

Država	1961	1965	1969	1973	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Argentina	5,4	10,6	9,7	2,8	6,9	-4,5	10,2	4,2	-5,7	-5,0	3,9	2,2	-7,6	7,9	2,9	-2,6	-7,5	-2,4	12,7	11,9
Bolivija	2,1	5,6	3,1	5,7	5,0	2,1	0,1	-1,4	0,3	-3,9	-4,0	-0,2	-1,7	-2,6	2,5	2,9	3,8	4,6	5,3	1,6
Brazilija	10,3	3,1	9,7	14,0	4,6	3,2	6,8	9,1	-4,4	0,6	-3,4	5,3	7,9	8,0	3,6	-0,1	3,3	-4,3	1,5	-0,5
Čile	4,0	0,4	3,5	-4,9	8,7	7,5	8,7	8,1	4,7	-10,3	-3,8	8,0	7,1	5,6	6,6	7,3	10,6	3,7	8,0	12,3
Kolumbija	5,3	3,0	6,5	6,7	4,1	8,5	5,4	4,1	2,3	0,9	1,6	3,4	3,1	5,8	5,4	4,1	3,4	6,0	2,3	5,0
Kostarika	-1,0	9,8	5,6	7,7	8,9	6,3	4,9	0,8	-2,3	-7,3	2,9	6,2	1,0	5,8	6,9	3,8	5,1	3,9	2,6	9,2
Kuba				3,4	8,7	6,6	1,1	-4,8	19,7	8,9	5,4	7,9	1,6	0,1	-2,4	3,7	0,7	-2,9	-10,7	-11,6
Ekvador	1,5	4,7	4,7	14,0	1,6	5,7	3,7	3,7	5,6	0,6	-0,3	2,6	3,9	3,5	-0,3	5,9	1,0	3,7	4,3	2,1
Gvatemala	4,3	4,4	4,7	6,8	7,8	5,0	4,7	3,8	0,6	-3,5	-2,6	0,5	-0,6	0,1	3,5	3,9	3,9	3,1	3,7	4,8
Honduras	1,9	9,0	0,7	7,9	10,4	10,0	4,7	0,7	2,5	-1,4	-0,9	4,3	4,2	0,7	6,0	4,6	4,3	0,1	3,3	5,6
Mehika	5,0	7,1	3,4	7,9	3,4	9,0	9,7	9,2	8,8	-0,6	-4,2	3,6	2,6	-3,8	1,9	1,2	4,2	5,1	4,2	3,6
Nikaragva	7,4	9,0	6,2	6,4	8,4	-7,8	-26,5	4,6	5,4	-0,8	4,6	-1,6	-4,1	-1,0	-0,7	-12,4	-1,7	-0,1	-0,2	0,4
Panama	10,8	9,1	8,5	5,4	1,2	9,7	4,5	1,1	9,2	5,3	-4,5	2,7	4,9	3,6	-1,8	-13,4	1,6	8,1	9,4	8,2
Peru	7,4	4,9	3,8	5,4	0,4	0,3	5,8	6,1	5,6	-0,2	-10,4	3,6	2,1	9,4	9,7	-9,4	-12,3	-5,0	2,2	-0,5
Paragvaj	6,9	6,2	4,7	7,3	11,5	12,0	11,9	11,7	9,2	-1,4	-3,0	2,8	4,5	5,0	7,6	5,9	6,9	4,1	3,5	1,7
El Salvador			3,5	4,9	6,8	5,3	-4,2	-11,8	-10,5	-6,3	1,5	1,3	0,6	0,2	2,5	1,9	1,0	4,8	3,6	7,5
Urugvaj	2,5	1,0	5,9	0,3	1,5	5,4	6,2	5,8	1,6	-9,8	-10,3	-1,1	1,5	8,8	8,0	1,5	1,1	0,3	3,5	7,9
Venezuela	3,2	4,2	0,7	7,1	6,3	2,3	0,8	-4,4	-0,4	-2,1	-3,8	1,4	0,2	6,5	3,6	5,8	-8,6	6,5	9,7	6,1

Vir: Indicators, The World Bank, 2015, GDP growth (annual %).